

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
MEZŐGAZDASÁG ÉS ÉLELMISZERTUDOMÁNYI KAR
MOSONMAGYARÓVÁR

"Precíziós növénytermesztési módszerek"

Alkalmazott Növénytudományi Doktori Iskola vezető:

Prof. Dr. Neményi Miklós

Egyetemi tanár, MTA levelező tagja

Növénytermesztési technológiák fejlesztése program

Programvezető:

Prof. Dr. Neményi Miklós

Egyetemi tanár, MTA levelező tagja

**A MAGYAR ÉS OSZTRÁK MEZŐGAZDASÁGI TANÁCSADÓ
RENDSZER - FARM ADVISORY SYSTEM - ÖSSZEHASONLÍTÓ
VIZSGÁLATA ÉS ÉRTÉKELÉSE.**

Tudományos vezető:

Dr. Cser János PhD

Egyetemi docens

Készítette:

Vér András

Mosonmagyaróvár

2013

**A MAGYAR ÉS OSZTRÁK MEZŐGAZDASÁGI TANÁCSADÓ
RENDSZER - FARM ADVISORY SYSTEM - ÖSSZEHASONLÍTÓ
VIZSGÁLATA ÉS ÉRTÉKELÉSE.**

Értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében
a Nyugat-magyarországi Egyetem "Precíziós növénytermesztési módszerek"
Alkalmazott Növénytudományi Doktori Iskolája
Növénytermesztési technológiák fejlesztése programja

Írta:
Vér András

**Készült a Nyugat-magyarországi Egyetem "Precíziós növénytermesztési módszerek"
Alkalmazott Növénytudományi Doktori Iskola
Növénytermesztési technológiák fejlesztése programja keretében

Témavezető: Dr. Cser János PhD
Elfogadásra javaslom (igen / nem)

(aláírás)

A jelölt a doktori szigorlaton ..... % -ot ért el,
Mosonmagyaróvár

.....
a Szigorlati Bizottság elnöke

Az értekezést bírálóként elfogadásra javaslom (igen /nem)
Első bíráló (Dr. ....) igen /nem

(aláírás)

Második bíráló (Dr. ....) igen /nem

(aláírás)

(Esetleg harmadik bíráló (Dr. ....) igen /nem

(aláírás)

A jelölt az értekezés nyilvános vitáján.....% - ot ért el
Sopron/Mosonmagyaróvár,

.....
a Bírálóbizottság elnöke

A doktori (PhD) oklevél minősítése.....

.....
Az EDT elnöke

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	5
KIVONAT.....	8
ABSTRACT.....	9
2. A KUTATÁS HÁTTERE, CÉLKITŰZÉSEK, HIPOTÉZISEK	10
2.1 A kutatási probléma meghatározása.....	10
2.2 Kutatási hipotézisek.....	11
2.3 A kutatás célja	11
3. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	13
3.1. A SZAKTANÁCSADÁSI TEVÉKENYSÉG ÉRTELMEZÉSE AZ EURÓPAI UNIÓ TAGÁLLAMAIBAN	13
3.2. AZ EGYES EU TAGORSZÁGOK SZAKTANÁCSADÁSI RENDSZEREI.....	19
3.2.1. A német szaktanácsadési rendszer	22
3.2.2. A dán szaktanácsadó szolgálat	23
3.2.3. A holland szaktanácsadési rendszer.....	25
3.2.4. Az osztrák agrár-szaktanácsadési struktúra.....	29
3.3. A MAGYAR AGRÁR-SZAKTANÁCSADÁSI STRUKTÚRA	46
3.3.1. A mezőgazdasági szaktanácsadás történeti áttekintése	46
3.3.2. A magyar agrár-szaktanácsadési struktúra ismertetése, értékelése (a közelmúlt agrár-szaktanácsadása Magyarországon)	52
4. ANYAG ÉS MÓDSZER.....	81
4.1.A kutatás célcsoportja.....	83
4.2.A kutatás célterülete, az adatgyűjtés helye	84
4.3. Az adatgyűjtés módja	85
4.3.1.Adatgyűjtés Magyarországon	86
4.3.2. Adatgyűjtés Ausztriában.....	88
4.4. Adatfeldolgozás	89
5. SAJÁT VIZSGÁLATOK ISMERTETÉSE, ÉRTÉKELÉSE.....	91
5.1. A mezőgazdasági szaktanácsadás célcsoportjainak általános jellemzése....	91

5.2.A szaktanácsadási tevékenység célcsoportjainak (gazdálkodók) jellemzői Magyarországon és Ausztriában.....	92
5.2.1. A gazdaságra, a gazdálkodás körülményeire vonatkozó kérdések (általános adatok).....	92
5.2.2. A gazdálkodók és a szaktanácsadási rendszer közötti viszonyra irányuló kérdések.....	110
5.2.3.A gazdálkodók szaktanácsadással kapcsolatos elvárásai.....	123
5.3. Szaktanácsadók Magyarországon és Ausztriában	126
5.3.1.A szaktanácsadó tulajdonságaival kapcsolatos kérdések.....	127
5.3.2. A szaktanácsadó tevékenységével, szakterületekkel, ügyfélkörrel kapcsolatos kérdések	133
5.3.3. Ismeretátadási módszerekkel, szaktanácsadási technikákkal, alkalmazott segédeszközökkel kapcsolatos kérdések.....	141
6. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK.....	149
7. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ KUTATÁSI EREDMÉNYEK.....	163
8. ÖSSZEFOGLALÁS	164
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	168
IRODALOMJEGYZÉK	169
MELLÉKLETEK	184
Kérdőív mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdálkodók részére	184
Fragenbogen für Bauern und Bäuerinnen.....	192
Kérdőív agrár - szaktanácsadási szolgáltatást nyújtó szaktanácsadók részére	198
Fragenbogen für landwirtschaftliche BeraterInnen	204
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE.....	210
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	212
ÁBRÁK JEGYZÉKE	213

„A tudás eszköz, s mint minden eszköznek, a felhasználó kezében dől el a sorsa.”

Dan Brown

BEVEZETÉS

2003 júniusában határozott az EU a közös agrárpolitika reformján belül a támogatások teljes körű megváltoztatásáról. Ennek központi eleme a direkt kifizetések leválasztása a termelésről, másrészt a prémiumok kifizetésének a környezeti- és állatvédelmi, valamint az élelmiszer- és takarmánybiztonsági követelmények betartásához való hozzárendelése. A kikötés miatt a direkt kifizetésekről szóló 1782/2003 EU rendeletet Cross-Compliance (kölsönös vagy kereszt megfeleltetés) szabályozásnak is nevezik. A KAP reform bevezetésével összefüggésben a közvetlen támogatási kifizetésekhez olyan közös feltételrendszert kapcsolt az Európai Unió, amely elősegíti a környezet megóvásával, az élelmiszerbiztonsággal (annak elsősorban a növény- és állategészségügyi feltételeivel) az állatok kíméletével, valamint a mezőgazdasági földterületek helyes mezőgazdasági és környezeti állapotban tartásával kapcsolatos célkitűzései mielőbbi megvalósítását. Ahhoz, hogy a gazdálkodók a jövőben is perspektívát lássanak a mezőgazdaságban, feltétlenül szükséges az, hogy egy olyan szaktanácsadási szolgáltatás álljon a rendelkezésükre, melynek segítségével hatékony termelésre képesek.

A dolgozatom címében megfogalmazott cél eléréséhez szükségesnek tartottam, a magyar viszonyokhoz hasonlítható, ugyanakkor fejlettebb, nagyobb tradícióval bíró szaktanácsadási rendszer vizsgálatát. Ezen feltételeknek a környező, emiatt valamennyire hasonló természeti adottságokkal (különösen Alsó-Ausztria, Burgenland) rendelkező országok

közül a szaktanácsadási rendszer fejlettsége okán Ausztria felelt meg leginkább. A két ország fejlődése – bár a huszadik században eltérő irányt vett – a múltban mégis számos ponton kapcsolódott egymáshoz. Célravezetőnek találtam egy olyan ország szaktanácsadási rendszerének vizsgálatát, ahonnan kipróbált, jól működő módszerek, struktúrák adaptálhatók.

Hazánkban 2005 őszén kezdődött meg az agrár-szaktanácsadás rendszerének átalakítása a magyar kormány által bejelentett intézkedések és az EU 2003 őszén hatályba lépett rendeleteiben foglaltak figyelembevételével. Az átalakítás célja az volt, hogy a gazdálkodók igényeinek megfelelő és lehetőségeiket figyelembe vevő, több pilléren nyugvó, könnyen és olcsón igénybe vehető, magas színvonalú szolgáltató rendszer működjön, amely megfelel az EU 1782/2003/EK, 1698/2005/EK és 1974/2006/EK rendeletében meghatározott, 2007. január 1-től kezdődően minden tagország által kötelezően működtetendő Mezőgazdasági Tanácsadó Rendszerrel (Farm Advisory System) szemben támasztott követelményeknek. Az EU rendeleteinek megfelelő rendszerre való áttérés csak részben valósult meg, ami veszélyezteti a szaktanácsadás EU vidékfejlesztési alapjából történő támogatásának lehetőségét, ezért nemzeti érdek az átalakítás további folytatása és a struktúra egyszerűsítése.

Az összehasonlításra kiválasztott Ausztria 1995-ben, mint jóléti állam csatlakozott az Európai Unióhoz és már a kezdetektől fogva igen jó pozícióban volt a csatlakozási tárgyalásokon. Az osztrákok 1994-ben népszavazáson döntöttek a csatlakozásról, a referendumon részt vevő választópolgárok 66,6 százaléka szavazott igennel. Már a csatlakozáskor kifogástalanul működött az agrárkamarai hálózat Ausztriában, és így nem okozott problémát az Unió irányelvek követése a mezőgazdasági

szaktanácsadás területén sem. 2007-ben bevezetésre került a Farm Advisory System, mely azóta is hatékonyan működik. Tapasztalataim szerint számos olyan megoldás található az osztrák rendszerben, amit érdemes lenne a magyar struktúrában is bevezetni, ennek okán tartottam érdekesnek e téma mélyebb taglalását.

KIVONAT

Az Európai Unió vidéki térségeiben történő sikeres gazdálkodáshoz olyan hasznos információkra van szüksége a gazdálkodóknak, amelyek hozzásegítik ahhoz, hogy a megfelelő szakmai és gazdasági ismereteket elsajátítsa, és a lehető legnagyobb arányban részesüljön a támogatásokból. Hogy ez zökkenőmentesen működjön, az előírásoknak, kritériumrendszereknek való megfeleléshez szükséges ismeretek megszerzésének lehetősége létfontosságú. Ebben tud segíteni egy a gazdálkodók számára ismert, elfogadott szakember, a szaktanácsadó. Általában a gazdálkodók nem rendelkeznek megfelelő nyitottsággal és kapacitással az új ismeretek befogadására, ezért uniós és tagállami szinten egyaránt felismerték a számukra történő ismeretátadás (információszolgáltatás, tanácsadás, képzés) segítségének, illetve a gazdálkodók környezetében álló szaktanácsadói rendszer működésének fontosságát.

Hazánkban jelenleg több olyan kiépített szaktanácsadási rendszer is működik egymással párhuzamosan, melyeknek a célja a gazdák szakismeretekkel való ellátása. E rendszerek fenntartása drága, felesleges, és hatékonyságuk megkérdőjelezhető. Ausztriában viszont a nagy múltra visszatekintő mezőgazdasági szaktanácsadás továbbra is kiválóan működik.

Dolgozatomban arra kerestem a választ, hogy hogyan lehet a magyar szaktanácsadási rendszert racionalizálni. Kérdőíves felmérés (400 kitöltött kérdőív gazdálkodóktól, szaktanácsadóktól) segítségével vizsgáltam az érintett célcsoportokat, és ezek alapján vontam le következtetéseimet.

Véleményem szerint egy olyan államilag támogatott szaktanácsadási rendszer, amely a teljes termelői kört (birtok nagyságtól függetlenül) szólítja meg, - országos és területi valamint lefedettséggel rendelkezik, - a jelenleginél hatékonyabban el tudná látni a gazdálkodók felmerülő igényeit. A meglévő intézményi rendszer alapjaira támaszkodva, kiépíthető lenne egy olyan új struktúra, amelybe beleolvadnának a jelenleg párhuzamosan futó szaktanácsadási rendszerek.

ABSTRACT

For the successful farming in the rural areas of the European Union farmers require important information that helps them to apply for subsidies, furthermore such information helps them to receive sufficient professional and economical knowledge for the practical application.

It is essential for the farmers to receive reliable information in order to fulfil all requirements expected by the various regulations and criteria systems. This is where a professional advisor can help the farmers.

In general the farmers do not have enough receptivity and capacity for the adaptation of the information. For this reason it has been recognized both at European and national level that knowledge transfer (information services, advices, training) has to be encouraged, furthermore professional advisors are needed in the close location of the farmers.

In Hungary several advisory systems are working parallel. The main aim of these advisory systems is knowledge transfer. Unfortunately maintaining these systems are expensive, unnecessary and their efficiency is questionable. In Austria the long-standing agricultural advisory systems work reliable.

In my thesis the aim was to investigate how Hungarian advisory system can be rationalized. A questionnaire-based survey helped me to investigate the target groups and came to the conclusions based on the 400 questionnaire (filled by farmers as well as consultants).

In my opinion an advisory service coordinated and financed by the state, which could be used for all the farmers (independent from the size of the farm) and has a national and regional coverage as well as includes all fields of extension could fulfil the requirements of the farmers.

Based on the already existing institutional structure a new structure could be developed. In the new structure the already existing parallel advisory systems could be integrated.

2. A KUTATÁS HÁTTERE, CÉLKITŰZÉSEK, HIPOTÉZISEK

2.1 A KUTATÁSI PROBLÉMA MEGHATÁROZÁSA

Hazánk 2004-ben csatlakozott az Európai Unióhoz, melynek következményeként 2005 őszén Magyarországon is megkezdődött a szaktanácsadási rendszer átalakítása a kormány által bejelentett intézkedések és az EU 2003-ban hatályba lépett rendeleteiben foglaltak figyelembevételével. Sajnos mind a mai napig nem sikerült teljesen a hazai szaktanácsadási rendszert megreformálni, még mindig számos olyan problémával találkozunk a gazdálkodók, amelyek nehézkessé teszik a szaktanácsadási szolgáltatás igénybevételét.

A szaktanácsadás problémakörének összefüggéseiből adódóan a kutatási tevékenység során az alábbi problémákra keressük megoldásokat:

- A jelenlegi szaktanácsadási struktúra nem mindenben felel meg az információk hatékony közvetítésére a szaktanácsadás célcsoportjai felé,
- A gazdálkodók részéről átláthatatlan, sokszereplős a hazai szaktanácsadás „rendszere”,
- A szaktanácsadással kapcsolatos jogcím nem kellően ismert a gazdálkodói körökben,
- A szaktanácsadási rendszer kihasználatlan a kétirányú (kormány – szaktanácsadási hálózat – gazdálkodó közötti) kommunikációban,
- A névjegyzéki tanácsadók között sok a hiányos tudással rendelkező szaktanácsadó, ami a tanácsadás színvonalát rontja,
- A támogatásigénylés folyamata túlzott adminisztrációs terhet jelent az elérhető forrás nagyságához képest,
- A gazdák számára elérhető támogatások népszerűsítése nem elég hatékony.

A problémákra keresett megoldások gyakorlati célként értelmezhetők, mert e javaslatok alkalmazásával hatékonyabbá tehető a hazai szaktanácsadás.

2.2 KUTATÁSI HIPOTÉZISEK

A következtetések levonása és javaslatok megtétele érdekében a következő hipotéziseket fogalmaztam meg:

- A magyar agrár-szaktanácsadás (struktúra, irányítás, szaktanácsadók képzése, átláthatóság) szintje elmarad az általam megismert osztrák kamarai szaktanácsadási rendszertől, de a hazai szakemberek által megfogalmazott igényektől is.
- Az osztrák szaktanácsadási rendszerben működő, már bevált szaktanácsadási módszereket az új átalakuló kamarai rendszerben is adaptálni lehet a hazai viszonyokra.
- A jelenleg párhuzamosan futó szaktanácsadási rendszerek fúziójával, egy hatékonyabb, a gazdák számára elérhetőbb úgynevezett egyablakos szaktanácsadási struktúra alakítható ki.
- A szaktanácsadási rendszer hatékonyságának növelésével fejleszteni lehet a gazdálkodók innovációs készségét, és az új kutatási eredmények iránti befogadóképességét.

2.3 A KUTATÁS CÉLJA

A kutatásom célja, hogy a hipotézisek igazolásával vagy megcáfolásával megoldjam a kutatási problémákat és egy használható, egyszerű szaktanácsadási modellt állítsak fel a hazai viszonyokra, az osztrák tapasztalatok adaptációja alapján. A kérdőíves felmérésekben megszerzett információkra, összefüggésekre támaszkodva igyekszem egy olyan

szaktanácsadási struktúrát felvázolni, mely a gazdálkodók igényeire van szabva, könnyen elérhető, átlátható és működőképes.

A fentiekből kiindulva az értekezés legfontosabb célkitűzései a következőkben fogalmazhatók meg:

- A hazai és az európai agrárszaktanácsadással kapcsolatos szakirodalom tanulmányozása, rendszerezése. Ebben különös figyelmet szentelek az osztrák szaktanácsadási struktúra és az egyes háttérintézmények bemutatására, melyek a gazdálkodók boldogulását segítik.
- A mezőgazdaságban tevékenykedő gazdálkodók és az agrárszaktanácsadási szolgáltatást nyújtó szaktanácsadók jellemzőinek, tevékenységének vizsgálata és összehasonlítása Magyarország és Ausztria vonatkozásában.
- A gazdálkodók és a szaktanácsadók körében végzett kérdőíves felmérés (Magyarország, Ausztria) segítségével következtetéseket levonni a hazai rendszerre vonatkozóan.
- Olyan szaktanácsadási struktúra modelljének elkészítése, mely megszünteti a jelenlegi rendszerben működő párhuzamosságokat, ezáltal költséghatékonyabb és egyben átláthatóbb lesz.

3. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

3.1. A SZAKTANÁCSADÁSI TEVÉKENYSÉG ÉRTELMEZÉSE AZ EURÓPAI UNIÓ TAGÁLLAMAIBAN

Napjainkban az Európai Unió összes tagországában különböző struktúrában működő agrár-szaktanácsadási rendszereket találunk. Az egyes országok történelmi, gazdasági, kulturális fejlődésével, a mezőgazdaság nemzetgazdaságban betöltött szerepével párhuzamosan Európa keleti és nyugati részén, illetve a régebbi és újabb EU-tagállamokban ezen rendszerek eltérő formákat és fejlettségi szintet mutatnak. Az eltérő működési formák és módszerek mögött azonban mindenhol közel azonos cél, szándék figyelhető meg: a vidéken élő, gazdálkodó emberek munkájának hatékonyabbá, eredményesebbé tétele, melynek segítségével olyan társadalmi célkitűzéseket lehet elérni, mint pl. a vidéki területek népesség megtartó szerepének megőrzése, környezetkímélő gazdálkodás vagy élelmiszerminőség biztosítása (Boland et al., 2005). Duczkowska (1999) szerint a szaktanácsadás szerepe már túlmutat a mezőgazdaság fejlesztésén és sokkal inkább a vidékfejlesztés eszközévé válik.

A szaktanácsadás fogalmának meghatározására a múlt század közepétől különböző értelmezések születtek az egyes európai országokban.

Rheinwald és Preuschen (1956) értelmezésében a mezőgazdasági szaktanácsadás intézményei, szervezetek nyújtása az embereknek, hogy azok a szándékaikat, és céljaikat elérhessék.

Savile (1965) megfogalmazása szerint a tanácsadás elsődleges célja, hogy megtanítsa az embereket arra, hogyan éljenek a vidéken, hogyan emeljék életszínvonalukat elsősorban önerőből, minimális állami támogatást igénybe véve.

Jacobsen (1983) szerint a szaktanácsadásnak kétféle célja lehet: egyrészt segíteni a felhasználónak a problémák kiküszöbölésében, másrészt elősegíteni magatartásuk megváltoztatását valamilyen kedvező folyamat elérése érdekében.

Van den Ban és Hawkins (1996) a mezőgazdasági szaktanácsadást, mint a gazdák céljaik elérésében akadályozó problémák leküzdésének lehetséges megoldásaként említik.

A leggyakrabban idézett, általánosan elfogadott megfogalmazás szerint a mezőgazdasági szaktanácsadás olyan szolgáltatás, amely oktatási módszerekkel támogatja a vidéken élők szociális, társadalmi és gazdasági fejlődését, elősegítve ezzel életszínvonaluk növelését, valamint a mezőgazdasági élet társadalmi megítélésének javulását (Kozári, 2007).

Daniš (2012) szerint ehhez pontosan tisztázni kell a mezőgazdasági tanácsadó rendszer (MTR) és a „mezőgazdasági tanácsadási szolgáltatások” fogalmát, miközben határozottan el kell különíteni a szaktanácsadás célját és a szabályok betartását ellenőrző intézmények feladatát. Célszerűnek tartja egy kölcsönösen harmonizált kommunikációs eszköz (pl. weboldal) létrehozását, mely egységes információs platformot nyújt a következő csoportok számára: törvényhozók, előírások megalkotói, ellenőrző hatóságok, tanácsadó rendszer aktív szereplői és az oktatási, szakképzési rendszer képviselői.

Jansen-Minßen 2011-ben, a brüsszeli *Innovation and Advisory Services in Agriculture and Rural Areas* című konferencián elhangzott megállapítása szerint „a KAP 2013 figyelembe vételével a szaktanácsadás alapvető funkciói a “versenyképesség” és a “fenntarthatóság” segítése. A szaktanácsadási és minőségbiztosítási rendszerek meglévő egységeit a

tanácsadás, képzés és auditálás integrált koncepciójához kell kapcsolni. A jövőben az ilyen rendszerek kiépítésének igénye piaci oldalról fog felmerülni” (Jansen-Minßen, 2011).

A Mezőgazdasági Tanácsadó Rendszer

A mezőgazdasági tanácsadó rendszer (MTR) a földgazdálkodással és a mezőgazdasági üzemekben folytatott gazdálkodással kapcsolatban nyújt tanácsadást a mezőgazdasági termelők számára. Az MTR létrehozása a Közös Agrárpolitika (KAP) 2003-as reformjának fontos eleme. A tanácsadó tevékenységnek ki kell terjednie legalább a kölcsönös megfeleltetés alkalmazási körébe tartozó jogszabályban foglalt gazdálkodási követelményekre (Statutory Management Requirements = SMR) és a helyes mezőgazdasági és környezeti állapot (Good Agricultural and Environmental Condition = GAEC) fenntartásának követelményeire, amelyeket a KAP-támogatásban részesülő mezőgazdasági termelőknek be kell tartani (ADE Zárójelentés, EU, 2009).

Az MTR 2007. januártól minden tagállam számára kötelező. Megvalósítása azonban a következő tényezők és körülmények miatt eltér:

- az MTR operatív megvalósítását több tagállamban 2008-ra halasztották;
- az agrárágazat és a mezőgazdasági üzemszerkezet tagállamonként jelentősen eltérnek, ami közvetlenül kihat a mezőgazdasági tanácsadó szolgáltatásokra;
- az MTR szabályozási kerete széles mérlegelési lehetőséget biztosít a tagállamoknak saját mezőgazdasági tanácsadó-

rendszerük kialakításában. Következésképpen két fő tagállamcsoport különböztethető meg: 16 tagállamban (régiónál függően Belgiumban, Németországban, Olaszországban és az Egyesült Királyságban) a tanácsadási tevékenység középpontjában szigorúan a jogszabályban foglalt gazdálkodási követelmények (SMR) és a helyes mezőgazdasági és környezeti állapot (GAEC) fenntartásának követelménye áll, míg 10 tagállamban a tanácsadási tevékenység ennél szélesebb körű, nem csak a kölcsönös megfeleltetésre terjed ki;

- a magántulajdonban lévő erdőgazdaságok természetüknél fogva eltérnek a mezőgazdasági üzemektől. Ebben a tekintetben a magánkézben lévő erdőgazdaságok tulajdonosainak nyújtott tanácsadási szolgáltatásoknak egyedi igényeknek kell megfelelniük. Úgy tűnik, hogy kevés formális kapcsolat van az (mezőgazdasági termelőkre vonatkozó) 1782/2003/EK rendeletben ismertetett mezőgazdasági tanácsadó rendszer és a magánkézben lévő erdőgazdaságok tulajdonosainak nyújtott erdészeti tanácsadási szolgáltatások között (ADE Zárójelentés, EU, 2009).

Az MTR kialakítása és átfogó megszervezése a tagállamokban

- A legtöbb tagállam igényfelmérést végzett melyek alapján heterogén eredmények születtek, azonban kevés tagállam készített részletes MTR-megvalósítási tervet.
- Egyre inkább jellemző a magánkézben levő működtető szervek bevonása a megvalósításba.
- Az MTR általában valamely kormányzati koordinációs egység köré, egy (kormányzati vagy kiszervezett) végrehajtási egység

köré és egy sor akkreditált vagy kijelölt működtető szerv köré szerveződik.

- Az MTR keretében végzett tanácsadás alapjául a mezőgazdasági termelők és a magánkézben levő működtető szervezetek között létrejövő szerződéses megállapodások szolgálnak (ADE Zárójelentés, EU, 2009).

A 1782/2003 kölcsönös megfeleltetés (Cross Compliance) rendelet

A jelenlegi szaktanácsadási rendszer alapjainak meghatározása az 1782/2003/EK rendelet 1. sz. melléklete és az 1698/2005/EK rendelet 1. sz. és 2. sz. melléklete alapján indult el. Az 1782/2003/EK rendeletet időközben a 77/2009/EK rendelet hatályon kívül helyezte, de tulajdonképpen jelentős változtatás nélkül tartalmazza a korábbi rendelet vonatkozó részeit (Novák et al. 2011). A rendelet legfőbb célja, hogy a „gazdálkodók könnyebben megfelelhessenek a modern, magas színvonalú mezőgazdaság előírásainak” (Tanács 1782/2003/EK rendelete, 2003.).

A rendelet tartalmazza a direkt kifizetésekre vonatkozó új szabályozást, előírja a gazdálkodók részére a kölcsönös megfeleltetés szabályozást és megfogalmazza a tagországok számára a mezőgazdasági szaktanácsadással szemben támasztott követelményeket.

Az EU Cross-Compliance rendelete a szaktanácsadás tartalmával csak olyan mértékben foglalkozik, hogy a szaktanácsadási tevékenységnek ki kell terjednie az üzemvezetéssel kapcsolatos követelményekre, és annak betartására, hogy a gazdák a földjeiket jól műveljék és megfelelő ökológiai állapotban tartsák (Boland et al., 2005).

Az EU rendelkezés a tagországokban 2007. január 1-jét követően kötelezően működtetendő szolgáltatásként határozza meg a szaktanácsadást, azonban a

gazdálkodók részvétele továbbra is önkéntes maradt (FVM, Szaktanácsadásról mindenkinek).

Szilágyi 2009-ben végzett vizsgálatában felmérte az EU-tagországok 2007-2013 éves programozási időszak szaktanácsadás támogatási jellemzőit. Az egyes országok programozási dokumentumai alapján megállapítható, hogy az unió több országában nem fordítottak uniós forrást a szaktanácsadás támogatására. Ezen országok: Ausztria, Belgium, Írország, Finnország, Franciaország, Szlovénia és Svédország.

A hatékony *Farm Advisory System* a gazdálkodó és a szaktanácsadó kölcsönös bizalmán alapszik (Van Oost, 2011). Van Oost szerint a tanácsadás kötelezővé tétele a gazdálkodók számára még nem garantálja a tanács elfogadását, a források feleslegesen kerülnek felhasználásra.

Labarthe (2011) szerint a *Farm Advisory Services (FAS)* szerepe a következő:

- A gazdálkodók egyéni törekvéseinek támogatása a környezetbarát gyakorlat kialakítására.
- A gazdálkodók és szaktanácsadók kompetenciáinak átalakítása.
- Az olyan közösségi szervezetek (hálózatok) támogatása, melyek célja az új eljárásokhoz kötődő ismeretek és tapasztalatok összegyűjtése.

A rendelet értelmében mezőgazdasági tanácsadó rendszernek segítenie kell a mezőgazdasági termelőket abban, hogy mind jobban tudatosítsák a környezettel, az élelmiszerbiztonsággal, az állategészségüggyel és az állatok kíméletével összefüggő anyagi és gazdálkodási folyamatokat (Tanács 1782/2003/EK rendelete, 2003).

A gazdálkodónak igazolnia kell, hogy az általa művelt földterületet Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapotban tartja, illetve eleget kell tennie

számos jogszabályban lefektetett kötelezettségnek a környezetvédelem, a közegészségügy, a növény- és állategészségügy, az állatjólét, valamint az állatok azonosítása, nyilvántartása és nyomon követése terén (ezeket nevezzük összefoglalóan Jogszabályban Foglalt Gazdálkodási Követelményeknek – JFGK). Az előbb felsorolt követelményeknek való megfelelést (tehát a Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapotra (HMKÁ) vonatkozó követelmények és a JFGK együttesen) a KAP joganyagában kölcsönös megfeleltetésként emlegetik (Madarász-Pálinkás, 2007).

Kügler (2011) meglátása szerint a szaktanácsadás és a gazdálkodók képzése a közeljövőben jelentős szereppel bírhat a vidékfejlesztés terén: „A mezőgazdaság és a vidéki területek megújításához a következők szükségesek:

1. A gazdaságban, helyben történő kutatás, amit maga a gazda végez
2. A disszeminációs eszközök fejlesztése
3. Mezőgazdasági képzési és tanácsadó szolgáltatások
4. Tapasztalat és legjobb gyakorlatok (best practice) cseréje

A jelenlegi KAP-ból (a 3. pont kivételével) hiányoznak ezen tevékenységeket támogató eszközök.” (Kügler, 2011).

3.2. AZ EGYES EU TAGORSZÁGOK SZAKTANÁCSADÁSI RENDSZEREI

Albers, az IALB (International Academy of Consultants in Agriculture, Home Economics and Rural Development) jelenlegi elnöke szerint egy szaktanácsadási rendszert a következő ismérvek határoznak meg:

1. A szaktanácsadás **tartalma és módszerei:**

szaktanácsadás témája, célcsoportjai, milyen igények merülnek fel a szaktanácsadással kapcsolatban, ill. hogyan elégíthetők ki ezen igények

2. A szaktanácsadást végző **szervezetek:**

szolgáltatók, befolyásolók/ellenőrzés, a szaktanácsadásban dolgozók képzettsége

3. A szaktanácsadás **finanszírozása:**

ki és milyen alapon fizet, jogi keretek

A szaktanácsadási struktúra, a rendszert irányító/felügyelő szervezet, a szaktanácsadási szolgáltatást biztosítók, illetve a finanszírozás formája, mértéke szerint változatos struktúrák alakultak ki az Európai Unión belül. Néhány EU-tagország szaktanácsadási rendszeréről az 1. táblázat nyújt rövid áttekintést.

1. táblázat. Példák az egyes tagországok által alkalmazott szaktanácsadási rendszerekre

Ország	Struktúra	Irányítás	Szaktanácsadást végző szervezetek	Finanszírozás
Ausztria	Országos Tartományi Járási (körzeti)	Minisztérium	Agrárkamárák, Egyetemek, Kutatóintézetek Magánszaktanácsadók	Állami, tartományi, tagdíjak egyéb (szolgáltatások)
Dánia	Országos szint Helyi szaktanácsadás	Gazda- szövetségek közös szervezete	Országos Szaktanácsadó Központ, Területi szaktanácsadó központok	Tagdíjak, szolgáltatások támogatások (szövetkezetek, feldolgozóipari) állami támogatás (40%)
Franciaország	Országos Regionális Megyei Területi (kirendeltségek)	Gazda- szervezetek	Számviteli központok, Szövetkezetek Tanácsadói kör, Agrárkamara, Technikai Intézetek Növényvédelmi szolgálat, Parasztszövetség	Gazdák befizetései és kamara adók Nemzeti Mezőgazdasági Fejlesztési Alap
Írország	Országos Megyei Kerületi Funkcionális	Mezőgazdasági és Élelmezési Fejlesztési Hivatal (TEAGASC)	Mezőgazdasági főiskolák, Kutatóállomások, Szaktanácsadó központok	Állami Szolgáltatási díjak
Németország	Szövetségi Tartományi	Minisztérium	Földművelési Hivatalok, Agrárkamárák, Egyetemek, Tanácsadó intézetek, Magánszaktanácsadók	Szövetségi, Tartományi források (Bajor) Tagdíjak, Szolgáltatási díjak
Svájc	Országos Kanton Helyi	Minisztérium	Agrárkamárák, Szaktanácsadó Intézetek	Állami, tartományi Tagdíjak Egyéb (szolgáltatások)

Forrás: Cser, 2000

A szaktanácsadó hálózatok működésében egyaránt megfigyelhető a térítésmentes, az állami támogatással kiegészített - bizonyos díjfizetés ellenében történő - szolgáltatás és a piac értékítélete alapján kialakult árakon végzett szaktanácsadás (Cser, 2001).

3.2.1. A német szaktanácsadási rendszer

Boland et al. (2005) megállapítása szerint, mivel a mezőgazdasági szaktanácsadás a szövetségi tartományok hatáskörébe tartozik, ezért Németországban nincs egységes agrárszaktanácsadási rendszer, hanem tizenhat különböző; beleértve - bár kisebb volumennel (alkalmazottak száma) és a szomszédos tartományokkal szoros együttműködésben - Brémát, Berlint és Hamburgot. A változatos struktúra ellenére megfigyelhetők bizonyos visszatérő támogatási és szolgáltatási formák (Hoffmann 2004), nevezetesen a következők:

- „Hivatalos szaktanácsadás“ (közérdekből, ill. állami megbízásra végzett szaktanácsadás): minisztériumok és az ezekhez tartozó hatóságok, valamint agrárkamarák által,
- Tanácsadói körök által nyújtott szaktanácsadás: Tanácsadói vagy termelői körök vagy munkakörök esetében,
- Egyesületi szaktanácsadás: gazdaegyesületek és termelői egyesületek, stb. által,
- Magán szaktanácsadás: önálló szaktanácsadók és tanácsadó cégek által,
- Egyházi tanácsadás: különösen a családi tanácsadás, gazdaság átvétele örökléssel, és a veszélyeztetett gazdaságok esetében,
- Cégek által nyújtott szaktanácsadás: beszállítók, feldolgozók, kereskedelem, bankok, biztosítók, stb.

3.2.2. A dán szaktanácsadó szolgálat

Azokban az országokban, ahol a mezőgazdasági szaktanácsadás fejlődése hosszabb időre tekint vissza, jellemző rendszer az alulról szerveződő felépítése. Ilyen a dán szaktanácsadási modell is, ahol a két legnagyobb (a gazdák több mint 90%-át tömörítő) gazdaszervezet, a Dán Farmerek Uniója és a Dán Családi Farmerek Szövetsége az egész országra kiterjedő hálózatot működtet (Kozári, 1993).

A jelenleg működő szaktanácsadási szervezetre jellemző, hogy annak költségviselői az úgynevezett „kisgazda és nagygazda” szervezetek, akik a gazdák tagdíjai alapján járulnak hozzá az alapszolgáltatások fenntartásához. Ezek az intézmények nyújtják a legtöbb gazda számára a könyvelési, pénzügyi és hitelezési tanácsadói szolgáltatást. Kezdetben az állam 100%-os, később 70%-os, jelenleg 40%-os támogatást nyújt a szaktanácsadó rendszer fenntartásához (Szeremley, 1999).

Gallusz (2008) cikkében megemlíti a dán mezőgazdaság hatékonyságának főbb okait: Dániában a szövetkezeti mozgalom közel 160 éves múltra tekint vissza, nem jellemzőek a szervezeti változások, a farmerek képviselői jelen vannak a parlamentben és véleményüknek súlya van, a feldolgozóipar a gazdák tulajdonát képezi. Ezen felül a mezőgazdaság a tudásra, a tudományra alapozódik miszerint megfelelő szaktudás nélkül, amit a középiskolai szintű ún. zöld diploma igazol, senki sem alapíthat farmot. A nagyszülők vagy szülők gazdaságát nem veheti át az a fiatal, aki nem szerzett oklevelet.

A dán gazdaszervezetek felismerték, hogy a gazdákat a nagyobb hozamok elérése érdekében korszerű ismeretekkel és információkkal kell ellátni. A független és mindenre kiterjedő információáramlás érdekében a

gazdaszervezetek létrehozták a dán Mezőgazdasági Szaktanácsadó Szolgálatot. A szaktanácsadó szervezet két szintre tagolódik:

- Az Országos Szaktanácsadási Központ a szaktanácsadás országos szintű koordinációját végzi. Az itt felállított osztályok (9 szakmai osztály) egy-egy speciális területtel foglalkoznak, és látják el információkkal a vidéki tanácsadó központokban dolgozó tanácsadókat.
- A területi szaktanácsadói munka megszervezéséért és működéséért a helyi gazdaszervezetek felelnek. A tanácsadók alkalmazását, munkájuk főbb irányvonalának meghatározását, valamint ellenőrzésüket a helyi szervezetek a különböző szakmai bizottságokon keresztül gyakorolják. A területi szaktanácsadók a gazdálkodók számára adnak szaktanácsot.

Szervezeti szempontból a dán szaktanácsadó szolgálat egyszerű hierarchikus rendszer. Országos szinten van egy központ, melynek székhelye Aarhus. Ez az országos központ „szaktanácsadók a szaktanácsadókért” címen működik és 75 területi szaktanácsadó központot irányít (Danish Agricultural Advisory Service, 2005). A rendszer vázlatát az 1. ábra mutatja be.

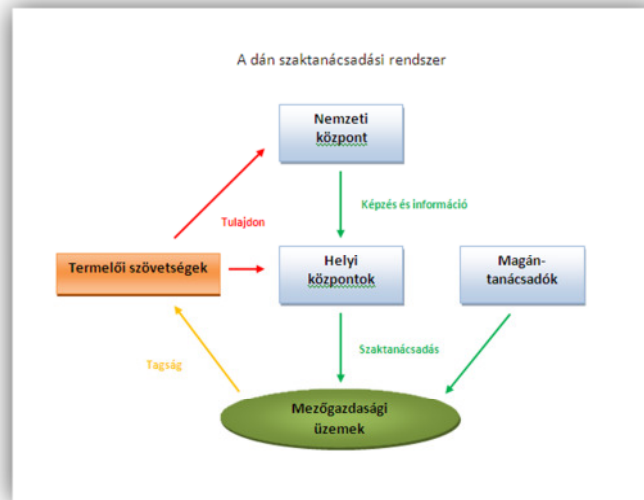
Szakmai tájékoztatási, módszertani előkészítő és információ feldolgozó feladatokat lát el, melynek része a saját kutatás is. Egyes esetekben az országos központ direkt tanácsadást is nyújt a gazdálkodóknak, ha a területi központ nem tartja szükségesnek speciális képzettségű szakember alkalmazását (Schelde, 2005).

Rendkívül tanulságosak a dán szaktanácsadók kiválasztásának szempontjai (Márton-Szeremley, 1999):

- A tanácsadó úgy tudjon beszélni, hogy megértsék (nem feltétlenül profi oktató)
- Legyen becsületes ember, akiben a gazdák megbízhatnak,

- Szakmai téren legyen ügyes, s legyenek gyakorlati tapasztalatai (nem kell feltétlenül egyetemi végzettség, elég a zöldbizonyítvány),
- Csak helyi tapasztalatot szerző tanácsadó lehet központi tanácsadó,
- Olyan tanácsot kell adni, amelyen keresni tudnak a gazdák,
- Ha valakitől nem kérnek tanácsot, elveszti a munkáját (Márton és Szeremley, 1999)

1. ábra. A dán szaktanácsadási rendszer

Forrás: Boland et al. (2005)

3.2.3. A holland szaktanácsadási rendszer

A Nyugat-európai országokban a gazdaszervezetek már az 1980-as években olyan erőt képviseltek, mely lehetővé tette egy önálló szaktanácsadási rendszer kialakítását. Ezekben az országokban az 1980-as évek végétől olyan tendencia bontakozott ki, melynek folyamán az állami szervezetek a mezőgazdasági szaktanácsadással kapcsolatos felelősséget egyre inkább a

gazdaszervezetekre kívánta hárítani. Ez a módszer a gazdák szempontjából előnyös, mivel ők határozzák meg saját igényeiket és ők értékelik a tanácsadói munka sikerességét is. A gazdaszervezetek által létrehozott szaktanácsadási hálózat szolgáltatásait elsősorban saját tagjainak ajánlja fel. A szolgáltatást – állami támogatással – a tagdíjakból fedezik. Az ilyen típusú, magas színvonalú tanácsadást többek között Dániában és Hollandiában figyelhetjük meg (Gils, L. 1991, Horváth J. 1992, Vizard K. 1993).

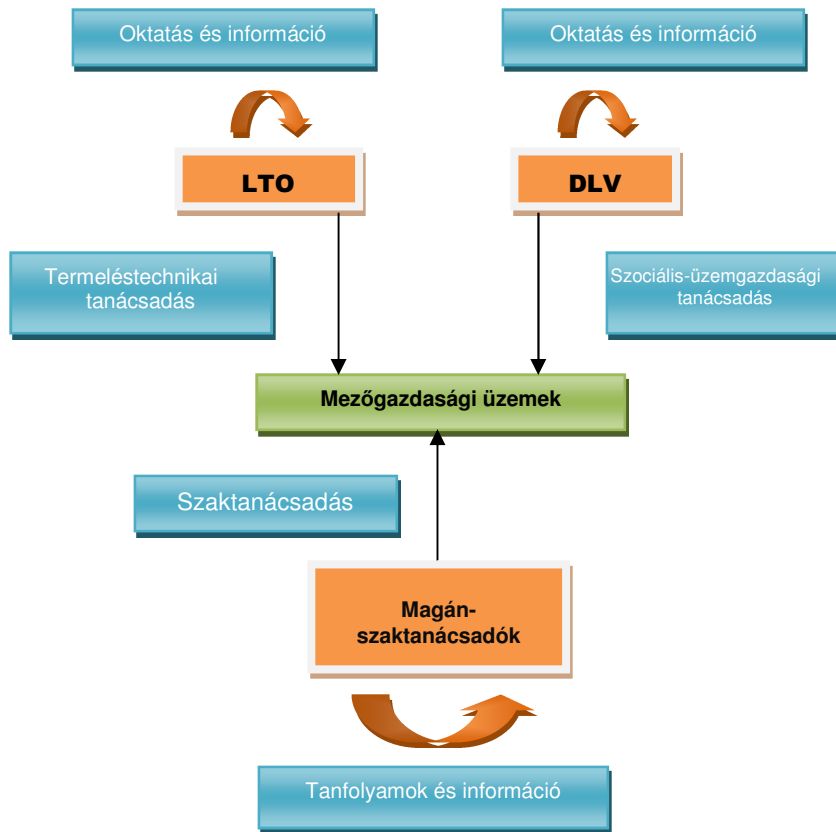
A holland szaktanácsadó rendszert az elmúlt tizenöt évben fokozatosan privatizálták. Ez azt jelenti, hogy a gazdálkodók és a szaktanácsadók közötti együttműködést egyénileg szerződésben szabályozzák, ami tartalmazza az időtartamot, a díjazást, a személyeket és a tervezett eljárási módot. A szerződéseket egyenként kötik meg minden egyes szaktanácsadási szolgáltatásra (Snel 2005).

A holland szaktanácsadás szerkezete

A szaktanácsadási piacot ma Hollandiában kizárólag magánszaktanácsadók szolgálják ki. Az egykori állami Szaktanácsadó Szolgálat (De Landbouwwoorlichting, DLV) és az LTO (Land- en Tuinbouw Organisati) mellett, melyet az országos Gazdaszövetség működtet, van még néhány kis szaktanácsadó szervezet, aminek helyzete alárendelt, jelentősége és piaci szerepe kicsi (Timmers, 2005). Kiegészíti ezt még az a fajta szaktanácsadó szolgálat, ami a termelőeszközök eladásához kapcsolódik, és az adott terméket gyártó és értékesítő cégek kínálják. Ez a tanácsadási forma szorosan vett értelemben nem tekinthető szaktanácsadásnak, mivel nem a szabályoknak megfelelő nyílt, hanem burkoltan eredményorientált tanácsadást biztosít.

A holland szaktanácsadási piacon a DLV és a LTO dominál. Az egykori állami szaktanácsadó szolgálatot a DLV-t 1990-ben privatizálták és függetlenítették az állami forrásoktól. A DLV-szaktanácsadási csoportnak ma kb. 500 alkalmazottja van és a mezőgazdasági szaktanácsadás széles skáláját kínálja (Snel, 2005). A szaktanácsadás a DLV esetén a termeléstechikai kérdésekre koncentrálódik, pl. növénytermesztés, állattartás, épületek és mezőgazdasági gépészet, míg az LTO inkább szociális és üzemgazdasági szaktanácsadást kínál, melynek súlypontja a stratégia és fejlesztés, gazdaság átvétele és feladatai, valamint a jogi szaktanácsadás (Timmers, 2005).

A többi szaktanácsadó szolgáltatóhoz hasonlóan a DLV is lényegében a szaktanácsadási szolgáltatásokból tartja fenn magát, amit piaci tarifákon kínál, és ami 100%-ban a gazdálkodót terheli. A bevételek kb. 30%-a származik projektekre épülő állami támogatásból. Ilyenek a közhasznú szaktanácsadási szolgáltatások, pl. a mezőgazdasági művelés alatt lévő területeken természetvédelmi intézkedések. Az ilyen típusú szaktanácsadásnál az egyéni tanácsadás keretében az állam 50%-ban megtéríti a gazdálkodó költségeit, csoportos tanácsadás esetén, pedig 100%-ban (Snel, 2005). Hollandiában nincs a szaktanácsadók alapképzettségére vonatkozóan előírás. Dániához hasonlóan a gazdálkodó a szabad szaktanácsadó választásából fakadóan saját felelősségére dönt egyik vagy másik szaktanácsadó mellett, aki közép- és hosszútávon kínál szaktanácsadást. A holland szaktanácsadók képzési rendszerét a 2. ábra mutatja.

2. ábra. A szaktanácsadók képzése Hollandiában

Forrás: Boland et al. (2005)

A DLV esetében kevesebb szaktanácsadó rendelkezik egyetemi végzettséggel, jellemzőbb a gyakorlatorientált főiskolai végzettség. Fontos kritérium a DLV szaktanácsadók számára, hogy mindig át tudják érezni gazdálkodó helyzetét, megértést tudjanak tanúsítani iránta (Snel, 2005).

Egy szaktanácsadó csak akkor kínálhat államilag támogatott szaktanácsadást, ha a szervezetét és az aktív szaktanácsadó állományt hivatalosan elismerték (akkreditálták). Régebben az államilag támogatott szaktanácsadást főként a DLV és a LTO bonyolította (Timmers,2005).

A szaktanácsadók képzését és továbbképzését a saját szervezeten belül oldják meg, ami kis létszámú (1-4) szaktanácsadót foglalkoztató szervezet esetén gyakran problémát okoz (Snel, 2005).

A holland szaktanácsadási rendszer privatizációjának és az azzal együtt járó versenyjellegnek többféle hatása volt. Egyrészt a gazdálkodók képviselői erősebb befolyást szereztek a felkínált szaktanácsadási szolgáltatások terén, másrészt a konkurencia javította a szaktanácsadás minőségét és a szaktanácsadási szolgáltatások jellege megváltozott. Ugyanakkor a korábban erőltetett technológiai transzfer helyett inkább az ügyfélközpontú feladatok irányába tolódott el (Prost and Duijsings, 2002).

A privatizációnak hátrányai is voltak. Prost és Duijsings szerint meg kell említeni azt, hogy a kisjövedelmű mezőgazdasági üzemek nem tudják már megfizetni a szaktanácsadási szolgáltatásokat és a versenyhelyzet miatt gyengült az információáramlás a szaktanácsadók és a gazdálkodók között (Prost and Duijsings, 2002).

3.2.4. Az osztrák agrár-szaktanácsadási struktúra

Az osztrák mezőgazdasági szaktanácsadás történeti áttekintése

Az agrárkamara elődje, az 1882-ben alakult Mezőgazdasági Tanács volt. Átfogó értelemben célja a mezőgazdaság támogatása volt. A Mezőgazdasági Tanács adta ki először a „Landwirtschaftliche Blätter” című szakfolyóiratot, mely még ma is működik, és hetente megjelenik. Kiterjedt iskolarendszer működött már, ahol elsősorban a fiatalokat oktatták a mezőgazdaság mikéntjére, de megjelent már a felnőttképzés is. A szűkebb értelemben vett mezőgazdasági oktatás magában foglalta, a mezőgazdasági tanintézeteket, az alábbi kategóriákban:

- Alacsonyabb mezőgazdasági oktatóintézetek
  - Mezőgazdasági téli iskolák
  - Szántóföldi iskolák
- Felsőbb mezőgazdasági tanintézetek
- Speciális szakiskolák
- Mezőgazdasági Főiskola (BOKU)

A Bécsi Mezőgazdasági Főiskolát a BOKU-t (Hochschule für Bodenkultur) 1872-ben alapították, melynek a Magyaróvári Akadémia volt az anyaintézménye.

A mezőgazdasági téli iskolák oktatásába tartozott többek között, a szőlészeti oktatás, az alpesi gazdálkodás, az alpesi legelőgazdálkodás.

Változó volt az oktatás ideje, hosszabb és rövidebb képzések is voltak, attól függően, hogy melyik témakör került napirendre. Az úgynevezett speciális szakiskolákhoz tartozott a tejgazdálkodás, a fejés módszertana, a méhészet témaköre.

Megkülönböztettek férfiiskolákat, és nőket oktató iskolákat. Kezdetben a koedukáció csak ritkán működött hatékonyan. Az alacsonyabb és felsőbb női-, és férfitanintézetek működésében az alapvető különbség az oktatás céliránya volt. Mind a férfitanintézetek, mind a nőtanintézetek különböző munkaterületekre specializálódtak. A férfiak a mezők, és földek gondozását, szőlőművelést, és tehenészetet tanultak, a nők a ház körüli munkákat, a konyhai munkát, kertészetet sajátíthatták el (ÖKW-Veröffentlichung, 1931).

A mezőgazdasági iskolák működtetését, az állam, a tartományok, és a mezőgazdasági kamarák látták el. Az alacsonyabb mezőgazdasági oktatóintézetek közé tartoztak a kamarai iskolák is.

A fiatal gazdálkodói réteg nagy része, a téli iskolákban sajátította el a megfelelő mezőgazdasági szaktudást. Az oktatás általában két téli félévig tartott, egyes esetekben csak egy telet ölelt fel. Telente az oktatás október

végétől, március végéig tartott. Az, hogy az oktatási idő a téli hónapokra esett, különösen megfelelő volt a vidéki gazdálkodóknak, mert a sok munkával járó tavaszi, nyári, és őszi hónapokat otthon tölthették a fiatalok, és segíthettek a gazdálkodásban.

Az egész éves mezőgazdasági tanintézetek voltak a legkorábbi iskolatípusok a mezőgazdaság területén, például Karintia tartományban, Klagenfurtban 1866-ban alakult az első növénytermesztési iskola. Ezek a képzési formák, sokkal átfogóbb ismereteket adtak, mint a téli iskolák. A magasabb költségek, a hosszabb képzési idő magával hozta, hogy azok közül a fiatalok közül, akik itt végeztek – és nem fogtak gazdálkodásba – sokan a hivatali pályát választották. Amíg a téli iskolák a „paraszti” vidék képzési helyei voltak, addig az éves mezőgazdasági tanintézetek a városokban játszottak nagy szerepet.

A speciális szakiskolákban a már említetteken kívül, szövetkezeti gazdálkodást, tőzegértékesítési, lágazdálkodási, és takácsszakmai ismereteket oktattak. Nagy fejlődést mutatott a tejgazdálkodási, a fejészeti oktatás. 1928-ban Alsó-Ausztriában tejgazdálkodási intézetet alapítottak.

A speciális szakiskolák száma, az alábbiak szerint alakult 1931-ben:

• Tejgazdálkodás és fejészet	13 tanintézet
• Tőzegértékesítés, lágazdálkodás	1 tanintézet
• Méhészet	2 tanintézet
• Takácsképzés	1 tanintézet
• Mezőgazdasági szövetkezeti gazdálkodást	1 tanintézet

A kertészeti oktatás felsőbb tanintézetben zajlott, Klosterneuburgban, Alsó-Ausztriában. 1929-ben csak Alsó-Ausztriában a helyi agrárkamara (Landes-Landwirtschaftskammer Niederösterreich), az alábbi rendezvényeket szervezte:

• Gyümölcsstermesztés	80 képzés
• Borászat, pincegazdaság	45 képzés
• Szeszfőzde létesítés	21 képzés
• Állattenyésztés	20 képzés
• Zöldségtermesztés	20 képzés
• Vesszőoltási ismeretek	13 képzés
• Takarmányozás	9 képzés
• Szövetkezeti ismeretek üzletvezetőknek	7 képzés
• Könyvelési ismeretek	5 képzés
• Tejszövetkezeti ismeretek	6 képzés

Az 1930-as években 1000 Továbbképző Központ tevékenykedett férfiak számára, és hozzávetőlegesen 250 nők számára (ÖKW-Veröffentlichung, 1931). Nagy hangsúlyt fektettek az elemi tudás továbbfejlesztésére, és a szakmai tudás közvetítésére.

Ausztriában, 1936-ban alakult meg a mezőgazdasági kamara (Pinzer, 2005). A második világháború utáni agrárkamara legfontosabb feladata volt a szaktanácsadás által a termelés fokozása. Mára megváltozott a helyzet, mint ahogy a mezőgazdaság is megváltozott. A mai célok között szerepel a képzés, a szaktanácsadás, az érdekképviselet, és a támogatások kihasználásának elősegítése. Ma a gazdálkodók 80%-a másodállásban gazdálkodik, és a probléma nem a hiány, hanem a felesleg. Az agrárkamara jövőbeni kihívása, az életképes mezőgazdasági üzemek segítése, az egészséges élelmiszer előállítás, és a vidék ápolása, védelme, és alakítása.

Osztrák agrár-szaktanácsadási struktúra ismertetése, értékelése (a közelmúlt agrár-szaktanácsadása Ausztriában)

A jelenlegi osztrák szaktanácsadási rendszer

Ausztriában a Szövetségi Mezőgazdasági- Erdészeti- Környezetvédelmi- és Vízgazdálkodási Minisztériummal kötött megállapodás alapján az agrárkamarák végeznek mezőgazdasági szaktanácsadási tevékenységet, melyet „hivatalos szaktanácsadásnak” neveznek. Alapvetően vannak még más privát szaktanácsadók is, azonban munkájuk nehezen vizsgálható, és értékelhető (Vér - Cser, 2008). A továbbiakban a „hivatalos szaktanácsadás” feltételrendszere, és működése kerül bemutatásra.

Ausztriában már 2007-ben bevezetésre került a Farm Advisory System, és hatékonyan működik (Vér – Cser, 2009). A szaktanácsadás feladata, hogy segítséget nyújtson a gazdálkodók számára, az üzemi problémamegoldásban, és a változások követésében. A szaktanácsadást kiegészíti a képzés, és a kutatás, melyek mindig aktuális, és konkrét kérdésekre orientálódnak, így a tudástranszfer a kutatástól a gyakorlatig megoldott. A tanácsadói létszám is növekedést mutat a módszertani, és szociális fejlődéssel összhangban.

A változatos követelmények miatt vált szükségessé a multifunkcionális mező- és erdőgazdálkodás, valamint a differenciált kínálat kialakítása a különböző célcsoportok számára:

- Üzemek, melyek a jövő fő jövedelmüket is a mező- és erdőgazdálkodásból és/vagy a diverzifikáción (mezőgazdaságon belüli jövedelemkombinációk, mint az „üdülés a gazdaudvarban, közvetlen értékesítés) keresztül kívánják elérni
- Üzemek, melyek a mezőgazdaság mellett, azon kívül is dolgoznak
- Üzemek, melyek termékeket (pl. élelmiszer) állítanak elő

A következő fontosabb célok kerültek rögzítésre a tartományi agrárkamarák szaktanácsadói szerződéseiben:

- A vállalkozói kereskedési hajlam erősítése, a gazdasági sikerek növeléséhez
- A mezőgazdasági üzemek továbbfejlesztése a versenyképesség irányába
- Egy tartós, és környezetbarát mezőgazdaság támogatása
- Termék előállítás védelme a vidéki térségben
- A kommunikáció erősítése a fogyasztók és a termelők között
- A mezőgazdasági minőségi termékek előállítása és értékesítése
- A munka- és életkörülmények javítása
- Az erdők tartós fejlődése
- Újrahasznosítható nyersanyagok, és megújuló energia előállítása

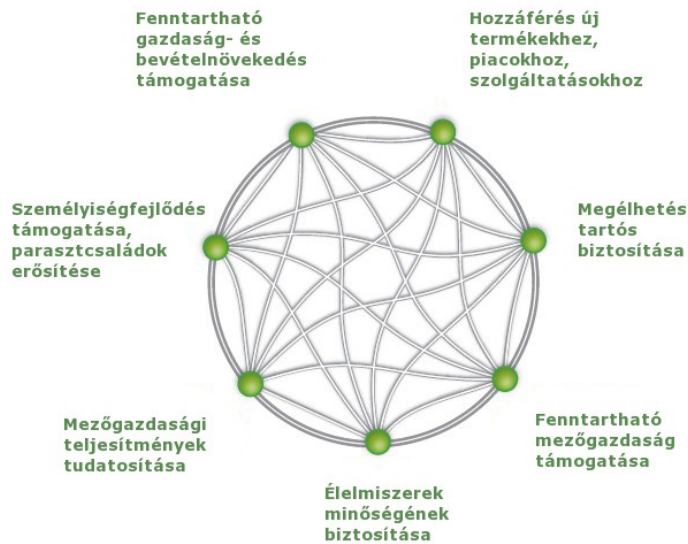
Az aktuális szaktanácsadói prioritások az alábbiak:

- Üzemfejlesztés, és vállalkozásvezetés
- Költséghatékony, és állatbarát istálló-beruházás
- Mezőgazdaságon belüli, és kívüli jövedelemkombinációk
- Élelmiszerminőség javítása
- Megújuló energia
- Marketing és értékesítés
- Biogazdálkodás
- Növénytermesztés
- Állattenyésztés
- Jogi, és adózási ismeretek
- Információ, és tanácsadás a támogatási intézkedésekhez
- Természetes erdőápolás

A problémamegoldásokhoz változatos szaktanácsadási módszerek állnak a szaktanácsadók rendelkezésére: egyéni-, csoportos-, projektszaktanácsadás, akciócsoport-tanácsadás, továbbképzési rendezvények, tájékoztató anyagok

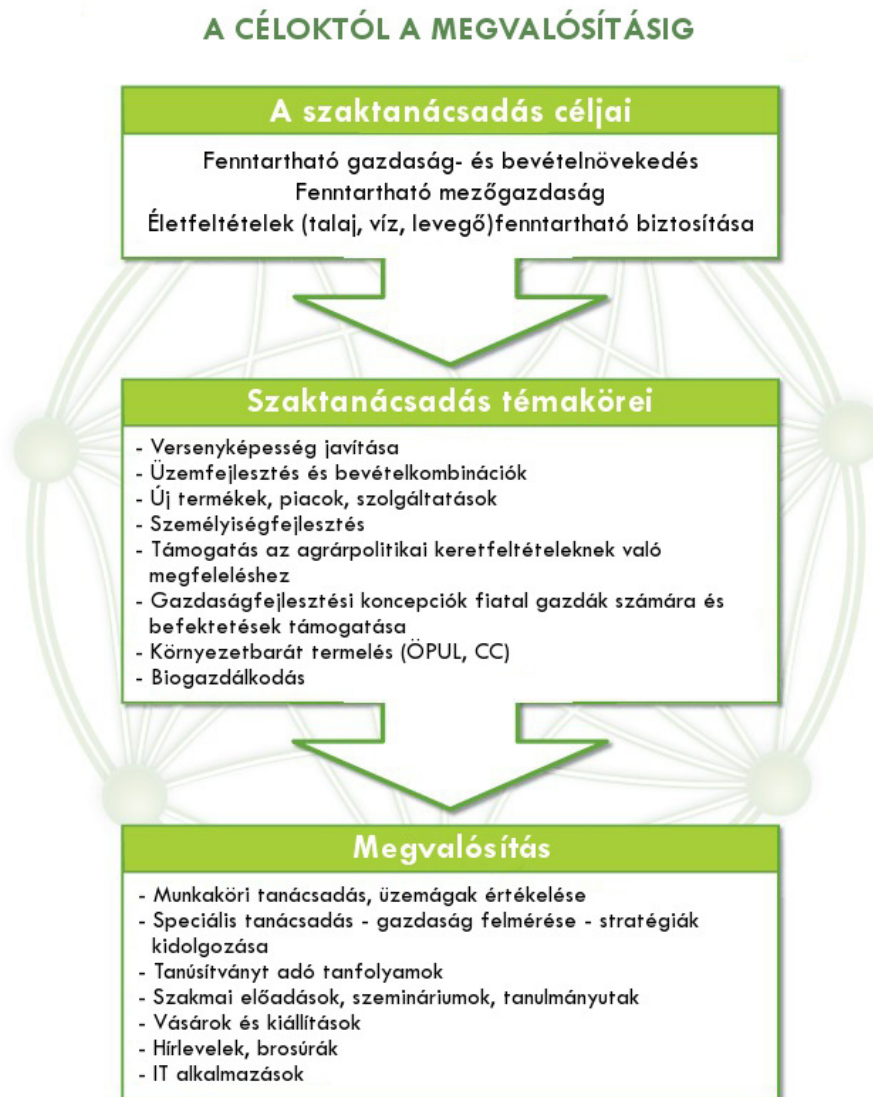
nyomtatott, és elektronikus formában, szakmai tanulmányutak, kiállítások, és vásárok.

Szemléletesen mutatja be az osztrák szaktanácsadás fő céljait az osztrák Szövetségi Mezőgazdasági- Erdészeti- Környezetvédelmi- és Vízgazdálkodási Minisztérium által készített ábra (3-4. ábra):

3. ábra. Az osztrák szaktanácsadás feladatai

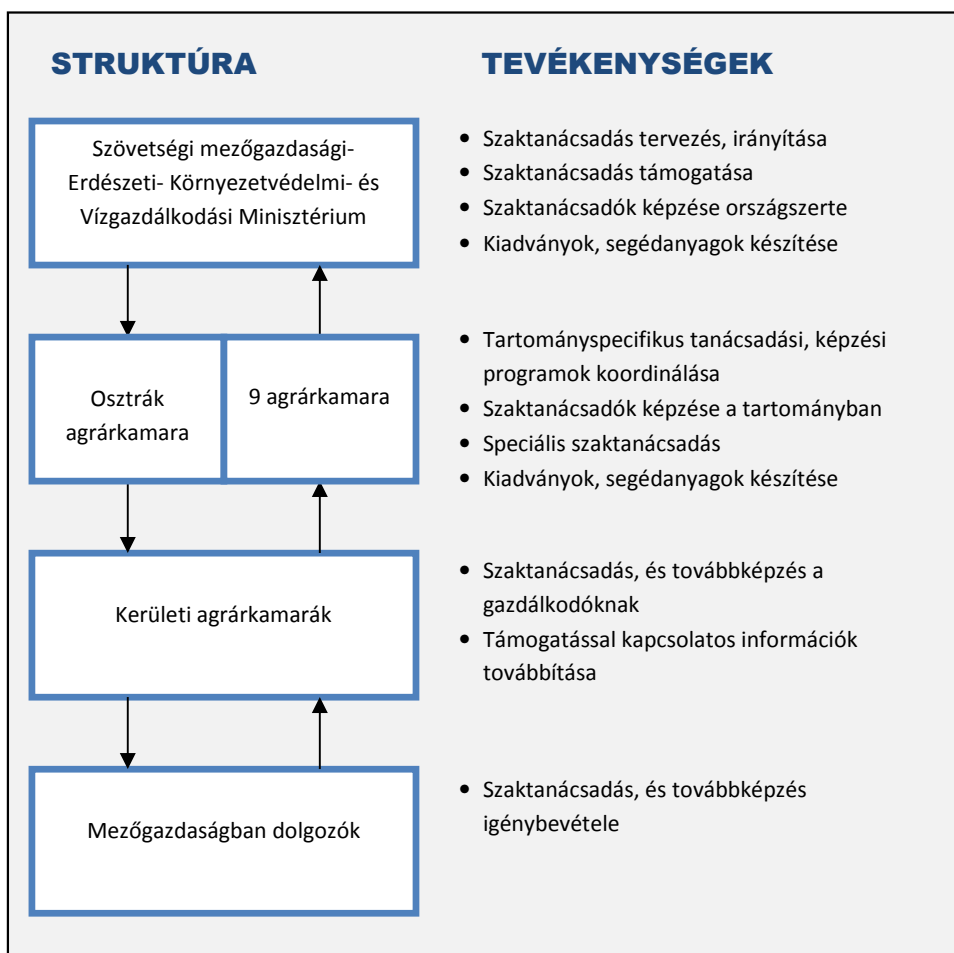
Forrás: Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft, 2012.

4. ábra. Az osztrák szaktanácsadás célrendszere és eszközei

Forrás: Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft, 2012.

Ausztriában hozzávetőlegesen 600 szaktanácsadó dolgozik a kilenc agrárkamarában és a külső kerületekben (kerületi gazdakamarák). Ez adja a hivatalos szaktanácsadás gerincét. A Szövetségi Mezőgazdasági- Erdészeti- Környezetvédelmi- és Vízgazdálkodási Minisztérium (BMLFUW) fontos szerepet játszik a szaktanácsadás tervezésében, szervezésében és irányításában (5. ábra).

5. ábra. A hivatalos mezőgazdasági szaktanácsadás rendszere Ausztriában

Forrás: Agrárképzés és szaktanácsadás Ausztriában, 2011.

A tanácsadói prioritások a kamarákkal, és a minisztériummal közösen kerültek kialakításra. A szaktanácsadást a BMLFUW kiadványai, segédanyagai támogatják, melyek a tudományos, a gyakorlati, és kutatóintézetekkel közösen kerülnek kidolgozásra.

A hivatalos mezőgazdasági szaktanácsadás túlnyomó részt költségmentes. Az akciócsoportokban zajló szaktanácsadás díja a tagdíjban fedezve van. A szaktanácsadás finanszírozását az állam és a tartomány biztosítja. A mezőgazdasági támogatások jogi alapját a tanácsadási szerződés képezi. A változatos képzési programok részben az EU által társfinanszírozottak (vidékfejlesztési pillér).

A Vidéki Továbbképző Intézet működése

Az átfogó képzés és a szakmai kvalifikáció elengedhetetlen elemei a vidéki gazdasági, szociális biztonságnak, mind az egyén, mind a közösség szempontjából.

A Vidéki Továbbképző Intézet (Ländliches Fortbildungsinstitut, továbbiakban LFI) a célcsoport-specifikus képzési kínálatával, lényegesen hozzájárul a vidéki emberek élethosszig tartó tanulásához. Az LFI elsődleges célja, hogy a gazdálkodók személyi és szakmai sikerét növelje, hozzávéve azt, hogy a mezőgazdasági tevékenységet nem végző vidéki lakosságot is megszólítja az egyes képzési lehetőségekkel.

Tematikus képzési prioritások:

- személyiségképzés és képességjavítás
- egészség és táplálkozás
- vállalkozásvezetés
- informatikai ismeretek

- jövedelemszerzési kombinációk
- üdülés a gazdaudvarban
- közvetlenértékesítés
- építkezés, energia, technika
- környezetvédelem és biogazdálkodás
- növénytermesztés
- erdő- és faipar
- állattenyésztés
- régiófejlesztés

Emellett az LFI lehetőséget nyújt az előkészítő képzések által a mező- és erdőgazdálkodónak szak- és mestervizsgák letételére. A képzési szükséglet sokrétősége miatt nemcsak tematikus, hanem egy jól szervezett, differenciált kínálat áll az érdeklődők rendelkezésére. A szakmai felnőttképzés egy része az élethosszig tartó tanulási folyamatnak, és segítségnyújtás a folyamatosan változó gazdasági, és társasági struktúra előkészítésében. Az LFI ehhez egy kiforrott, és hatékonyan működő képzési rendszerrel áll a képezhető célcsoportok rendelkezésére. Két képzési típust különböztetünk meg az LFI tevékenységén belül:

Bizonyítványt nyújtó képzések

A képzés országszerte egységesen kialakított, legalább 80 képzési irány áll az érdeklődők rendelkezésére. Legalább 25 különböző oktató, képező tanintézet van, melyeknek működési alapjait a Mezőgazdasági- Erdészeti- Környezetvédelmi- és Vízgazdálkodási Minisztérium fektette le. Ennek köszönhetően 1995 óta több mint 25.000 gazdálkodó vehetett részt a képzéseken.

Mezőgazdasági családi vállalkozások támogatása

Ez a képzési irány a vállalkozói és kereskedői gondolkodást hivatott erősíteni. A képzések során a gazdálkodók a saját üzemük elemzését sajátíthatják el, és egyéni koncepciót építhetnek fel üzemük fejlesztésére.

Az LFI jogi formáját tekintve közhasznú szervezet. A tartományokban különböző szervezetek képviselik. Tagjai az Osztrák Mezőgazdasági kamara, az Osztrák Munkaügyi kamara, az Osztrák Mező- és Erdőgazdaságok Egyesülete, a Vidéki Fiatalok Egyesülete. A képzési szolgáltatás az EU által társfinanszírozott, így a célcsoportoknak optimális ár-érték arányú képzési rendszer áll a rendelkezésükre.

Példaként az alábbiakban a Tiroli Agrárkamarán belül működő Mezőgazdasági Továbbképző Intézet (a továbbiakban LFI Tirol) munkáját, tevékenységét mutatom be.

Az LFI céljai, és az azokhoz kapcsolódó tevékenységek az alábbiak voltak a vizsgált esztendőben:

- Intenzív szaktanácsadás, és információszolgáltatás az új vidékfejlesztési programhoz

Különösen fontos teendő volt 2006-ban az információátadás, és szaktanácsadás előkészítése az új vidékfejlesztési programmal („zöld paktum”) kapcsolatban. Friss információk - elsősorban a nagyszámú területi rendezvényen - az új környezetvédelmi programban található lehetőségekkel és kötelezettségekkel kapcsolatban hangzottak el. Az egyéni kérdések megválaszolása az egyéni szaktanácsadás keretein belül zajlott. Itt további kérdések kerültek megválaszolásra a „zöld paktummal” kapcsolatban.

- Szaktanácsadás a Kölcsönös megfeleltetés rendeletehez, különös tekintettel a nitrát szabályozásra

A kölcsönös megfeleltetéssel kapcsolatos rendelkezések egyre nagyobb jelentőséget nyernek. A „CC-vétségek” a jövőben erősebb szankciók alá esnek, méghozzá a lehetséges adminisztrációs büntetésekkel a hatóságon keresztül. Ennek elkerülése érdekében, számos információs nap került megrendezésre.

A gazdálkodók különösen az előírásokról, a pótolandó hiányosságokról, szankciókról, és a megoldási lehetőségekről kaptak értékes szaktanácsot. Ezen felül az üzemlátogatással járó CC-tanácsadást is igénybe vették az Innsbrucki Kerületi Kamarához tartozó gazdálkodók. A szaktanácsadási jegyzőkönyvbe az aktuális hiányosságok, és a lehetséges megoldások kerültek rögzítésre. Ezen szaktanácsadás célja a „CC-vétségek” elkerülésének elősegítése, a törvényi előírások betartásának fokozása és a szankciók elkerülése.

Szakmai képzőközpont (Berufsförderungsinstitut, BFI)

A Berufsförderungsinstitut-ot (szakmai képzőközpont) 1959-ben alapították. Működési formáját tekintve közhasznú egyesület. A BFI egy központi ernyőszervezetből és több önálló vidéki szervezetből áll, melyek együttesen Ausztria legnagyobb magánkézben lévő képzőintézményét alkotják. Fenntartó intézményei a munkavállalói és alkalmazotti kamarák valamint az Osztrák Szakszervezeti Szövetség.

Fő tevékenységi területei a munkavállalók szakmai képzése és továbbképzése, valamint képzési és foglalkoztatási tevékenység munkanélküliek, illetve munkanélküliség által veszélyeztetett emberek

számára. A képzések célcsoportjai: magánszemélyek, vállalkozások és közintézmények. Céljük, hogy a képzések résztvevői számára minőségi és kedvező árú képzéseket nyújtsanak, ami elősegíti személyes és szakmai fejlődésüket. A BFI kínálatával igyekeznek igazodni az aktuális munkaerőpiaci igényekhez, ezáltal eligazodási segítséget ad változó világunkban.

A belső minőségmenedzsment rendszer, az alkalmazottak folyamatos továbbképzése, valamint a nemzetközi know-how transzfer biztosítja a szolgáltatás színvonalát. A képzési és továbbképzési rendszerek moduláris felépítése biztosítja a személyre szabott, ezáltal hatékony tanulás lehetőségét. A BFI főbb tevékenységi területei: Képzések és továbbképzések különböző szakmákban, egyedi igények szerinti képzések cégek számára, felkészítés iskolai záróvizsgákra, tanulók képzése, munkaerőpiaci képzések, különböző projektek, nemzetközileg elismert tanúsítványt adó képzések. A BFI EN ISO 9001: 2008 tanúsítvánnyal rendelkezik (<http://www.bfi.at>).

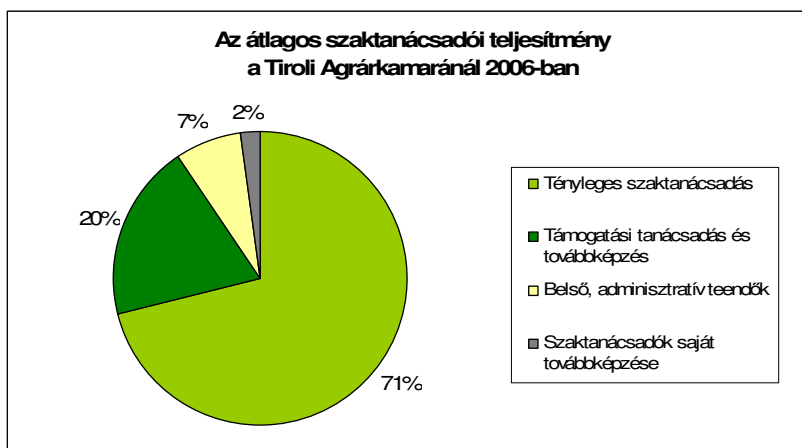
Információs kampány a LEADER programhoz 2006-ban Tirolban

A LEADER a „zöld paktumban” nagyobb jelentőséget kapott, mint a korábbiakban. Ebből kifolyólag a szaktanácsadók egy információs nap keretein belül informálódhattak Felső-Ausztriai szakmai út alkalmával. Az információs nap célja a „zöld paktum” harmadik ágának ismertetése, és a LEADER módszer elmélete, és gyakorlata. A kettős hasznú tanulmányútnak hasznos része volt egy sikeres LEADER-projekt megtekintése Felső-Ausztriában. Ezt követően egy workshop keretein belül, SWOT analízis segítségével került a projekt elemzésre.

- Minőségbiztosítási program kiépítése a marha- és borjúhús előállításához

- Régióon átívelő képzési rendezvények szervezése, az alaptakarmányok témakörében
- Egy pilotprojekt keretein belül megvalósuló internet kezelési ki- és továbbképzési kampány elindítása
- Tanácsadási terv elkészítése, a közvetlen értékesítéssel, és a hegyvidéki legelőn való tejfeldolgozással foglalkozó gazdák részére, és a témához kapcsolódóan rendezvények szervezése

A tanácsadói teljesítményekről eredménykimutatás készült. 36 tanácsadó tevékenykedett az LFI-n belül a vizsgált esztendőben, mely összesen 58.554,45 munkaóraban nyilvánult meg. Ebből 51.665,72 (88,24%) munkaóra volt a tényleges tanácsadói teljesítmény.

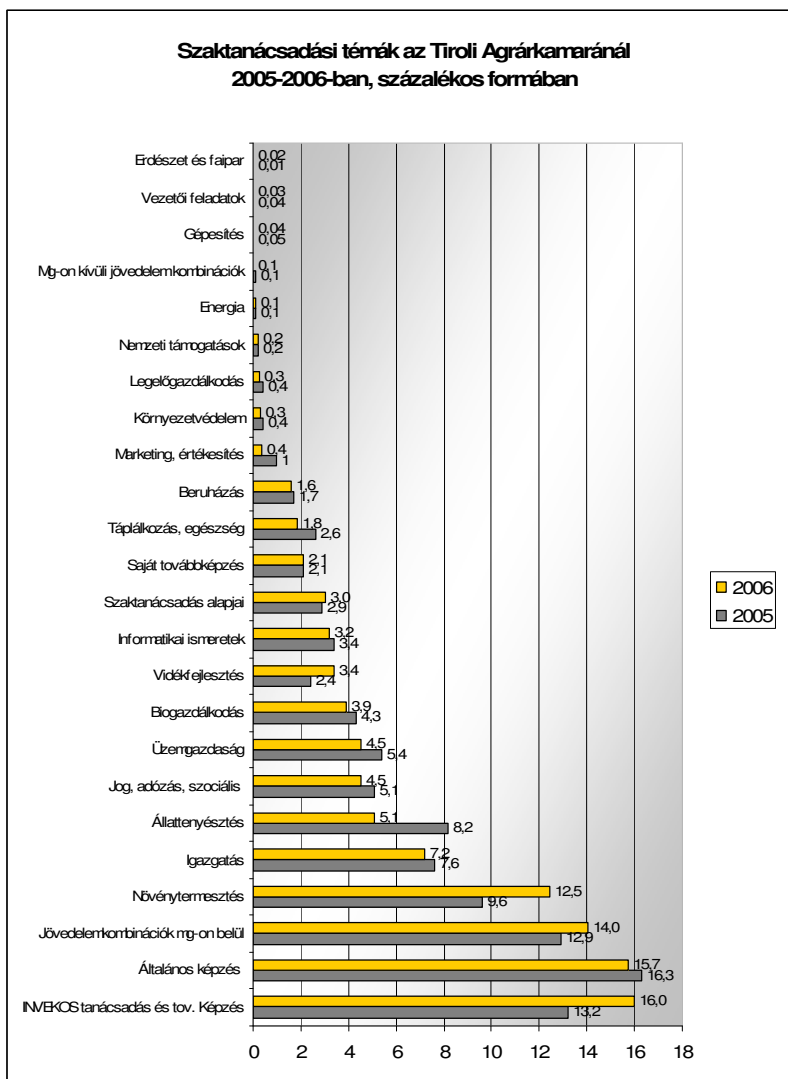

6. ábra. Az átlagos szaktanácsadói teljesítmény 2006-ban

Forrás: Tiroli Mezőgazdasági Kamara, 2006

A tényleges szaktanácsadás a különböző területeken 71%-ot tett ki. A különböző támogatásokkal, pótlékokkal kapcsolatos szaktanácsadás 20%-a volt az összteljesítménynek. A belső teendők (adminisztráció stb.) 7%-kal, a szaktanácsadók saját továbbképzése 2%-kal járult hozzá a sikeres munkához.

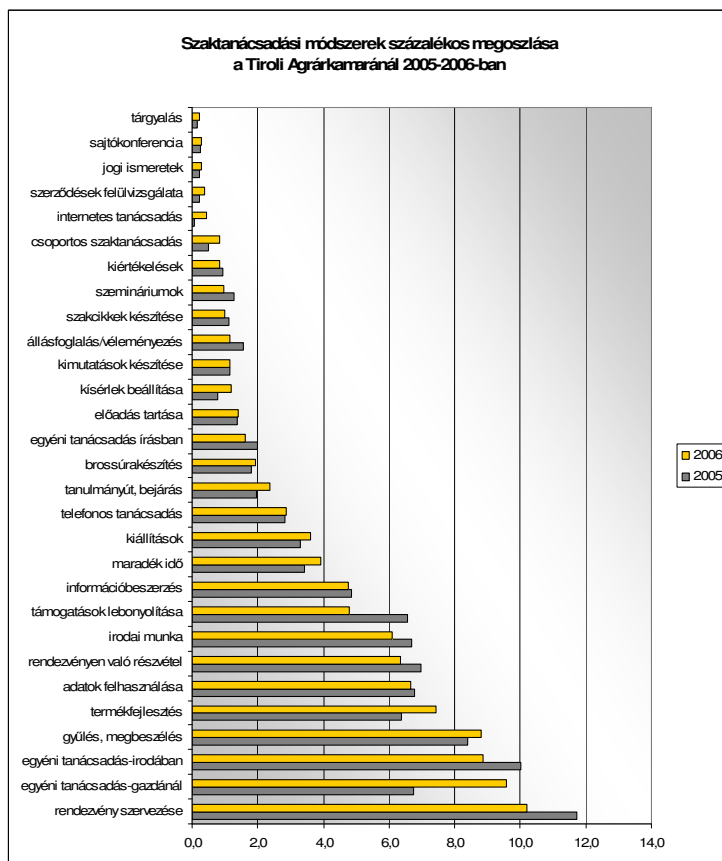
Az alábbi diagram (7. ábra) az egyes témák szaktanácsadásában eltöltött százalékos arányt fejezi ki.

7. ábra. A szaktanácsadási témák összehasonlítása 2005-2006-ban, százalékos formában.

Forrás: Tiroli Mezőgazdasági Kamara, 2006

A gazdálkodók bizonytalansága az új vidékfejlesztési programmal kapcsolatban, és a tanácsadásra való magas igény egyértelműen kimutatható. Az INVEKOS (Integriertes Verwaltungs- und Kontrollsystem – integrált igazgatási és ellenőrző rendszer) tanácsadás az előző évihez képest 3%-os emelkedést mutat. Ugyanúgy emelkedést mutat a növénytermesztéssel kapcsolatos szaktanácsadás. Oka a magas talajvízzel kapcsolatos károk mérséklése, és a trágyázással kapcsolatos szabályozás változtatása.

8. ábra. A szaktanácsadási módszerek százalékos megoszlása 2005-2006-ban.

Forrás: Tiroli Mezőgazdasági Kamara, 2006

A felhasznált módszerek nagy része összefüggésben áll a közvetlen kapcsolattartással.

A gazdálkodók szívesen veszik igénybe azokat a szaktanácsadási típusokat, melyekben személyesen találkozhatnak a szakemberrel, és kérdéseket tehetnek fel. Az egyéni szaktanácsadások részben a korábbi képzési és információs rendezvények eredményei.

3.3. A MAGYAR AGRÁR-SZAKTANÁCSADÁSI STRUKTÚRA

3.3.1. A mezőgazdasági szaktanácsadás történeti áttekintése

A magyar agrár-szaktanácsadás kezdetei

Hazánkban a mezőgazdasághoz kötődő tanácsadási tevékenység jelentős hagyományokkal rendelkezik, gyökerei a 18. századba, a Magyaróvári Gazdasági Akadémiához nyúlnak vissza. Az intézmény alapítása Albert Kázmér szász-tescheni királyi herceg nevéhez fűződik, aki 1766-ban feleségül vette Mária Krisztinát, Mária Terézia legkedvesebb leányát. Ajándékba Teschen hercegségét, és a magyaróvári uradalmat kapta. Jószágkormányzója, Taschenberger Antal halála után Wittmann Antal vette át a mintegy 90 000 hektáros magyaróvári birtok vezetését. Wittmann szaktudása, szakmai elkötelezettsége kihatott az egész uradalom életére. Lecsapoltatta a mocsarakat, ezáltal megnövelte a gazdálkodás szolgálatába állítható területek nagyságát, növelte az állatlétszámot, és megfigyeléseit, tapasztalatait írásba foglalta.

Wittmann úgy gondolta, hogy megfelelő szakemberek nélkül elképzelhetetlen a birtok irányítása, ezért tett javaslatot Albert Kázmérnak egy olyan intézmény létrehozására, ahol a gazdálkodás minden ágát a kor

követelményeinek megfelelően elméletileg és gyakorlatilag oktatják. Ennek hatására Albert Kázmér szász-tescheni herceg 1818. október 25-én aláírta a Magyar-Óvári Gazdasági Magán Tanintézetet alapító okmányát, amely alapján az Óvári uradalmat és az ahhoz tartozó épületeit az elméleti és a gyakorlati oktatás rendelkezésére bocsátotta. Az alapító okmány nyolc pontban nevesítve tartalmazza az intézmény rendező elveit. A képzés felsőfokú szintjének bizonyítéka a hatodik pontban található: „...ösztöndíjat alapítunk...”, „éspedig a Mi és Örököseink rendelkezésének megfelelően ezt az ösztöndíjat már akkor megkapják, amikor belépnek a gimnáziumba, vagy amikor átlépnek ebbe az elméleti és gyakorlati gazdasági intézetbe egészen addig, amíg onnan eltávoznak...”.

Wittmann Antal igyekezett eredményeit rögzíteni, és írásba adni. Szaktanácsadási tevékenységei közé tartozik az 1820-tól megjelenő *Landwirtschaftliche Blätter*, majd a *Landwirtschaftliche Hefte* kiadványok készítése, melyek nem csak a tanulóknak szóltak, hanem a gyakorló gazdáknak is.

Gyors ütemben fejlődött ezekben az évtizedekben nemcsak a két ország, hanem egész Európa mezőgazdasága, köszönhetően az egész Európában uralkodó szabadkereskedelmi politikának, az Ausztria és Magyarország között fennálló vámhatár megszűnésének (1850-től), és az ipari fejlődésnek. Mindez kihatott az Óvári Akadémia életére is.

Az 1870-es években a nagybirtokosok érdekei azt kívánták, hogy a tanulmányi idő rövidebbé ellenére, a termeléstechikában kiváló szakemberek álljanak rendelkezésükre. Véleményük szerint kettő év tanulmányi idő elegendő a képzésre. 1906-ban ez is megváltozott, három éves lett a képzés, de már korábban 1884-től minisztériumi határozatra, magyar nyelven folyt az oktatás.

(Moson)Magyaróváron a szaktanácsadás kérdése, a gazdálkodókkal való kommunikáció, az új utakat kereső gazda segítése mindig fontos volt az oktatók számára. Ezen tevékenységeket nagyban segítette a különböző kísérleti állomások megalakulása:

- 1840-ban a Meteorológiai Állomás,
- 1869-ben a Gazdasági Eszköz - és Gépkísérleti Állomás,
- 1872-ben a Vegykísérleti Állomás,
- 1878-ban a Vetőmagvizsgáló és Növényélettani Állomás,
- 1891-ben a Növénytermelési Kísérleti Állomás,
- 1892-ben az Állatgyógyászati Állomás,
- 1897-ben a Növényélettani és Kórtani Állomást,
- 1903-ban a Tejkísérleti Állomás,
- 1909-ben Országos Növénynevelési Intézet

A tudományos kutatási eredmények és a gyakorlat összekapcsolása jól működött korábban is, de Újhelyi Imre – az elődök tapasztalataira támaszkodva – tökéletesítette a gazdákkal való kapcsolattartást. 1896 júliusában megalakult a Magyaróvári Szarvasmarha-tenyésztő Egyesület, mely különböző árverésekkel, állatbírálatokkal, versenyekkel, törzskönyvezésekkel segítette a gazdákat az új ismeretek megszerzésében. Itt fordult elő először, hogy „a finomkezü tudós professzor egyszerű, kérges kezű földművesekkel parolázzon, és érdeklődéssel hallgassa szavukat, véleményüket, sőt tapasztalataikat be is építse tudományos nézeteibe, eredményeibe”(Walleshhausen, 1993).

Az Akadémia természetesen számos európai kiállításon is részt vett, alkalmazva az ismeretterjesztés ezen módszerét. Az 1900-as párizsi világkiállításról több aranyéremmel tért haza az Akadémia delegációja.

Gazdasági tanácsadó bizottság

A minisztérium az 1892. június 12-én kelt 6913. számú FM rendelet a szaktanácsadást intézményesítette, és megalakult a magyaróvári, és a kolozsmonostori intézmények tanári testületéből a Gazdasági tanácsadó bizottság. Az Akadémiát nem érintette váratlanul az intézkedés és a feladatkörök: tanácsadás gazdaságok berendezésére, üzemtervek készítésére, vetésforgók megállapítására, birtokok értébecslése, számvitel és számadások felülvizsgálata. „Ellenben nem tartoznak a tanácsadó bizottság elé: kémiai vizsgálatokra, pl. műtrágya-, takarmány-, talajvizsgálatokra, növények termelésére, magvak vizsgálatára, növényi s állati betegségekre, állati ellenségekre, gazdasági gépekre, talajjavításokra, kertészeti és szőlészeti ügyekre vonatkozó kérdések, minthogy ezek elintézésére külön állomások vagy hivatalok részben az itteni akadémián máris a gazdaközönség rendelkezésére állanak” (Balás, 1896).

Ha valamely gazdálkodó igénybe kívánta venni a bizottság szakvéleményét, akkor az akadémiai igazgatósághoz beadott kérvényben tehette meg, melyben részletezte a kérdéseit, kívánalmait. Amennyiben a bizottságnak el kellett utaznia a gazdálkodóhoz, akkor annak az utazásból felmerülő költséget viselnie kellett. Az írásban történő szaktanácsadás térítésmentes volt.

A Magyar-óvári bizottság elnöke Balás Árpád, tagjai Cselkó István, Hensch Árpád, és Suschka Rikárd voltak. A bizottság tevékenysége Sopron, Mosony, Győr, Komárom, Esztergom, Pozsony, Nyitra, Trencsény, Bars, Hont, Nógrád, Túróc, Árva és Liptó vármegyékre terjedt ki. A tanácsadó bizottsághoz az ország bármelyik gazdája fordulhatott, de minthogy máshol is alakultak hasonló intézmények (Debrecen, Kassa, Keszthely,

Kolozsmonostor), a gazdáknak egyszerűbb volt a lakóhelyükhöz legközelebb fekvő intézménybe szaktanácsért folyamodni.

A trianoni békeszerződés által megrajzolt új határvonal, meglehetősen elszigeteltséget jelentett Óvárnak a bécsi szellemi élettől, és az osztrák gazdák is sokat veszítettek, hiszen nem jöhettek Magyaróra szaktanácsadásért.

Az 1917/18-as tanévben Magyarországon csak a magyaróvári akadémia működött – mint mezőgazdasági felsőoktatási intézmény – és hirtelen megemelkedett a hallgatószám. Lassan ismét sikerült felvenni a kapcsolatot a külföldi szakintézményekkel, akik keresték a kapcsolat lehetőségét az Akadémiával. Szaktanácsot kértek Bécsből, Párizsból, New Yorkból, Kanadából.

A két világháború közötti magyar mezőgazdaság és szaktanácsadás

Az első világháború után nagy élelmiszerhiánnyal kellett szembenéznie az országnak. 1920-ban a parlament elfogadta a földtörvényt, melyben a földhöz juttatás céljára szükséges ingatlant, a szabadon történő vásárlás útján kívánta biztosítani. Kedvezőtlené váltak a mezőgazdasági értékesítési viszonyok, így a megoldást az állami beavatkozás erősödése jelentette.

A szaktanácsadási tevékenységet a mezőgazdasági szakiskolák vették át. Sőt, az 50.300/1921.IX.1. körrendelet valamennyi földműves iskola igazgatóját utasítja, hogy „...a tanárok hasznos kísérleti eredményeket alkalomszerűen gazdasági körzetükben minél szélesebb körben értékesítsék, amely munkásság révén a tanár ne csak az iskola szűkebb keretén belül, hanem szaktudásának szóban és írásban való terjesztésével, ezen kívül is gazdaközönségünk hasznos tanácsadója legyen.”

1936-ban minden alsó- és középfokú mezőgazdasági szakoktatási intézmény címében és feladatkörében szerepelt a „...Szakiskola és Mezőgazdasági Szaktanácsadó Állomás” elnevezés (Kozári, 1993). Ebben az időszakban a magyaróvári gazdasági akadémia tejkísérleti állomásán tejgazdasági tanácsadókat képeztek. 1945 utáni években Bíró Gyula és Westsik Vilmos munkája ismert a szaktanácsadás területén (Cser, 2001).

A II. világháború utáni agrár-szaktanácsadás

A negyvenes évek végén és az ötvenes évek elején a politikai változások következtében a szakoktatás és a szaktanácsadás rendszere jelentősen átalakult. A 2026/1964. (IX.30) kormányrendelet, és a 17/1964. (XII.30) FM rendelet határozott a szaktanácsadási hálózat kiépítéséről. A tanácsadási tevékenységet az FM által kijelölt agrár-felsőoktatási intézmények, kutatóintézetek, állami gazdaságok, egyéb vállalkozások és szakfelügyeleti szervezetek tanácsadói végezték.

Az 1968-ban megjelent 10/1968. számú MÉM rendelet állapította meg az „intézményesen szervezett tanácsadás” legfőbb elveit és kereteit. Ez biztosította az önállóság, önkéntesség, szerződés alapján történő, kétoldalú kötelezettség és garanciális felelősség, valamint az anyagi érdekeltség és a díjazás elveinek érvényesülését (Varró, 1979).

A rendelet meghatározta a legfontosabb fogalmi, formai, szervezeti, működési, díjazási, irányítási és felügyeleti követelményeket. A területhez és témához való kötöttséget, valamint a központi kijelölést megszüntette, önkéntes jelentkezéssel a Központi Szaktanácsadói Címjegyzékbe vétel elve alapján a működés országos hatókörű lehetőségét teremtette meg. A Központi Szaktanácsadói Címjegyzékbe vett szervezetek vezetőiből, illetve

a képviselőkből alakult meg 1968. április 25-én az Országos Mezőgazdasági Szaktanácsadói Bizottság (OMSZB).

A címjegyzékben szereplő szervezetek három kategóriába kerültek:

- a díjazásért tanácsadást végzők
- a díjazás nélkül, felügyeleti jogkörben dolgozók
- a díjazás nélkül, vállalkozói érdekből szaktanácsadást folytatók

„A kis és nagyüzem kapcsolatára alapozott mezőgazdasági struktúra magában foglalta a szaktanácsadási tevékenységet. Ez abban nyilvánult meg, hogy a termelőeszközök és az input anyag (vetőmag, műtrágya, növényvédőszer, stb.) beszerzésen túl a termelési rendszer technológiai tanácsot adott, mintegy garantálva a termelési eredményt. A termelő számára ez biztonságot jelentett, ugyanakkor kiszolgáltatottá vált, mert a termékpiaca piaci szakaszáról az információk (visszacsatolás) indirekt módon nem az ő szintjén jelentkeztek” (Szabó, 1991).

3.3.2. A magyar agrár-szaktanácsadási struktúra ismertetése, értékelése (a közelmúlt agrár-szaktanácsadása Magyarországon)

Az 1980-as évek végére több mint 7000 szaktanácsadó dolgozott elsősorban a nagyüzemek számára. Cser (2001) közlése szerint ezek között a szaktanácsadó szervezetek között azonban nem volt megfelelő információs kapcsolatrendszer, hálózat kialakítva, sok részadat és hiányos információ gyűlt össze, amit nem tudtak kezelni és megfelelően felhasználni. Mindez az üzleti érdekek ütközésével és a hiányos információs rendszerrel magyarázható. Emiatt a magyar mezőgazdaság addigi információs rendszerében nem volt megtalálható az oktatás, kutatás, szaktanácsadás hármas egységének harmonikus működése, ugyanis mezőgazdasági irányítás

központi információs rendszere (MÉM STAGEK) nem a gazdálkodói szervezetek tájékoztatását, hanem a központi tervezést szolgálta. Az állami feladatok között nem érvényesült az intézmények közötti információáramlás beindítása, valamint a közvetlenül felhasználhatóvá transzformált információk termelőkhez való eljuttatása.

Az iparszerűvé vált, termelésorientált mezőgazdaságban, különösen fontos volt az új ismeretek alkalmazása, új technológiák bevezetése, tehát a hasznos szaktanács is jelentős szerephez jutott. A Bábolna ÁG által kidolgozott Corn Production System (CPS) rendszer bevezetésével számos gazdaság kimagasló eredményeket ért el a kukoricatermesztés területén (Sári és Tardos, 2003). Az IKR teljes körű kínálatot nyújtott a vetőmagtól a korszerű gépekig, és nem utolsósorban táblaszintre adaptált szaktanácsadással segítette a gazdaságokat, mely jó példája a kereskedelmi szaktanácsadásnak. A termelési rendszerekhez szerződéses úton kapcsolódhattak a partnergazdaságok, gazdálkodók.

Kozári (1993) szerint a termelési rendszerek szaktanácsadási tevékenysége is nagyban hozzájárult a magyar mezőgazdaság magas színvonalához. Ennek ellenére a termelési rendszerek által nyújtott szaktanácsadás eltér a mai fogalmaink szerinti szaktanácsadástól. Az integrálódott termelőket általában az állami gazdaságok, termelészövetkezetek szakemberei látták el szaktanácsal, ritkábban a termelési rendszerek „tanácsadói”.

A rendszerváltás utáni időszak

A rendszerváltás utáni években az agrártermelést alapvetően a nagy területtel rendelkező gazdaságok, és az úgynevezett "háztáji gazdaságok" határozták meg. Közülük került ki a későbbi kényszervállalkozók nagy többsége is, akik nem mindig rendelkeztek megfelelő szellemi és anyagi tőkével. Így

olyanok is gazdálkodásba fogtak, akiknek nem volt tapasztalatuk egy önálló gazdaság vezetésében, működtetésében - másrészt - igen sok agrárszakember, akinek volt megfelelő szakismerete, nem rendelkezett vállalkozási adottságokkal és megfelelő tőkével. Mindehhez hozzájárult az ország nehéz gazdasági helyzete, amikor a pénzügyi források csak igen korlátozottan álltak rendelkezésre (Cser, 2001).

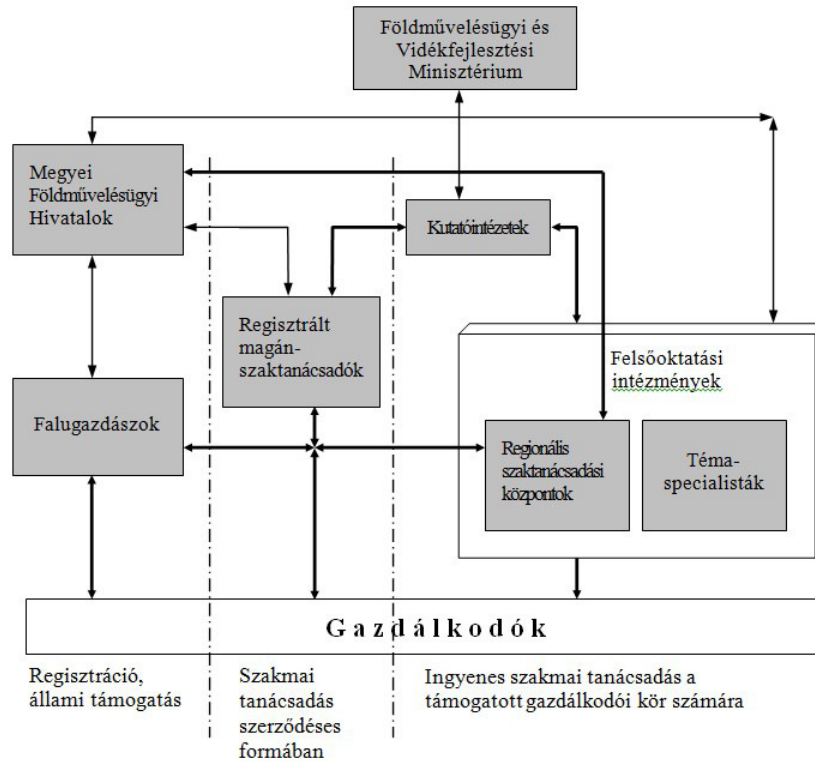
Ilyen gazdasági légkörben született meg a döntés, hogy - a hatékony szaktanácsadással rendelkező országok mintájára - ki kell alakítani a hazai szaktanácsadási struktúrát.

A rendszer mielőbbi felállítása érdekében a szakértők többsége a már meglévő oktatási, kutatási és információszolgáltatási struktúrára építve, annak kisebb mértékű átalakításával dolgozta ki szaktanácsadási modelljét. Többen érveltek az egyetemekre és főiskolákra épülő rendszer mellett (Csató et al.) (Lovas et al., 1991) (T.né György et al., 1991) (Vas et al., 1991), mivel az agrártudományi egyetemek és kutatóintézeteik megfelelően behálózák az országot, így a szaktanácsadók földrajzilag is megfelelő közelségbe kerülhetnek a gazdálkodókhoz, a meglévő infrastruktúra jelentős költségmegtakarítást jelentene, és legfőképpen megfelelően lehetne alapozni az ezen intézményekben felhalmozott tapasztalati és tudásbázisra.

1992-ben az FM úgy döntött, hogy fel kell mérni azoknak a körét, akik szakmailag felkészültek a szaktanácsadási feladatok ellátására. Ezután jelent meg szaktanácsadás szabályozására a földművelésügyi miniszter 10/1993. (III.17.) FM rendelete, amely a Szaktanácsadói Névjegyzékről rendelkezik. A Névjegyzékről szóló rendelet többször is módosult, a 95/1999. (XI. 5.) FVM rendelet szabályozta a regisztrált szaktanácsadók tevékenységét. A Névjegyzék vezetésének alapja a természetes személy, függetlenül attól, hogy tevékenységét vállalkozóként, vagy cég képviseletében végzi. Így

jobban nyomon követhető a szaktanácsadó egyéni teljesítménye, mely a kötelező továbbképzés vizsgaeredményével együtt a minősítés alapjául szolgál. Magyarországon 2001-ben mintegy 600 regisztrált magán-szaktanácsadó tevékenykedett.

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium szoros kapcsolatban áll a Megyei Földművelésügyi Hivatalokkal, a kutatóintézetekkel, és az agráregyetemekkel, főiskolákkal. A felsőoktatási intézmények nyújtanak szellemi háttérrel, a szaktanácsadás módszertanával kapcsolatban, szervezik a tanácsadók továbbképzését. A szaktanácsadók, és a falugazdászok tevékenységi köre összemosódik, de mindkettő fontos szegmense a szaktanácsadásnak. A 2000-ben működő szaktanácsadási struktúrát a 9. ábra mutatja be.

9. ábra. A mezőgazdasági szaktanácsadás struktúrája Magyarországon 2000-ben

Forrás: Gazdálkodók kézikönyve 2000. december (Bárczi et al., 2000)

A magyar szaktanácsadási struktúrában a mezőgazdasági szaktanácsadást az információk jellegétől függően három, egymással párhuzamosan tevékenykedő szervezettípus végezte (Bárczi et al., 2000):

- Megyei Földművelésügyi Hivatalok
- Névjegyzéki magán-szaktanácsadók
- Regionális Szaktanácsadó Központok

Magda (1997) szerint a kialakuló FM Szaktanácsadási Szolgáltatnak a meglévő agrárintézmény-rendszerrel összhangban kell működnie.

Kovács (1999) felhívta a figyelmet arra, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás előtti néhány év alapvető feladata a mezőgazdaság szellemi infrastruktúrájának újjáépítése, amelyben központi helyre kell kerülnie a képzéssel, oktatással és kutatási eredményekkel alátámasztott szaktanácsadásnak. Az oktatásnak szüksége van a gyakorlattal való szoros kapcsolatra, ezért indokolt a továbbképzési és szaktanácsadási rendszer oktatási bázishoz való rendelése. Ehhez viszont az utóbbiaknak intézményesen bővíteni kell (főállású szaktanácsadók alkalmazása, bemutatótér kialakítása, tangazdaság fejlesztése stb.).

A NYME MÉK Szaktanácsadó és Továbbképző Intézete szintén már az EU-csatlakozás előtt felismerte, hogy hazánk mezőgazdasági szaktanácsadásának színvonalát a „régiben” EU-tagállamokban működő rendszerekéhez kell közelíteni. Ennek egyik fontos lépéseként egy 1996-98 között megvalósult PHARE program keretében kidolgozta a Szaktanácsadók szakirányú (szakmérnöki) továbbképzésének curriculumát, ill. tantárgyi és tananyagfejlesztést valósított meg. (Cser – Vér – Lakner, 2007)

A magyar szaktanácsadók Európa szaktanácsadási rendszereibe történő bekapcsolódása érdekében csatlakozott 2003-ban az INTERREG program keretében a RENE - Rural Extension Network Europe (Európai Vidéki Szaktanácsadói Hálózat) programhoz. A RENE program célja az újonnan csatlakozott országok szaktanácsadói számára mezőgazdaságot és vidékfejlesztést érintő témakörökben nemzetközi szaktanácsadói hálózat létrehozása, rendszeres tanácskozás, tapasztalatcserék szervezése, és a felkészülés elősegítése a 2007-2013 időszakra (Vér-Cser-Takács, 2009).

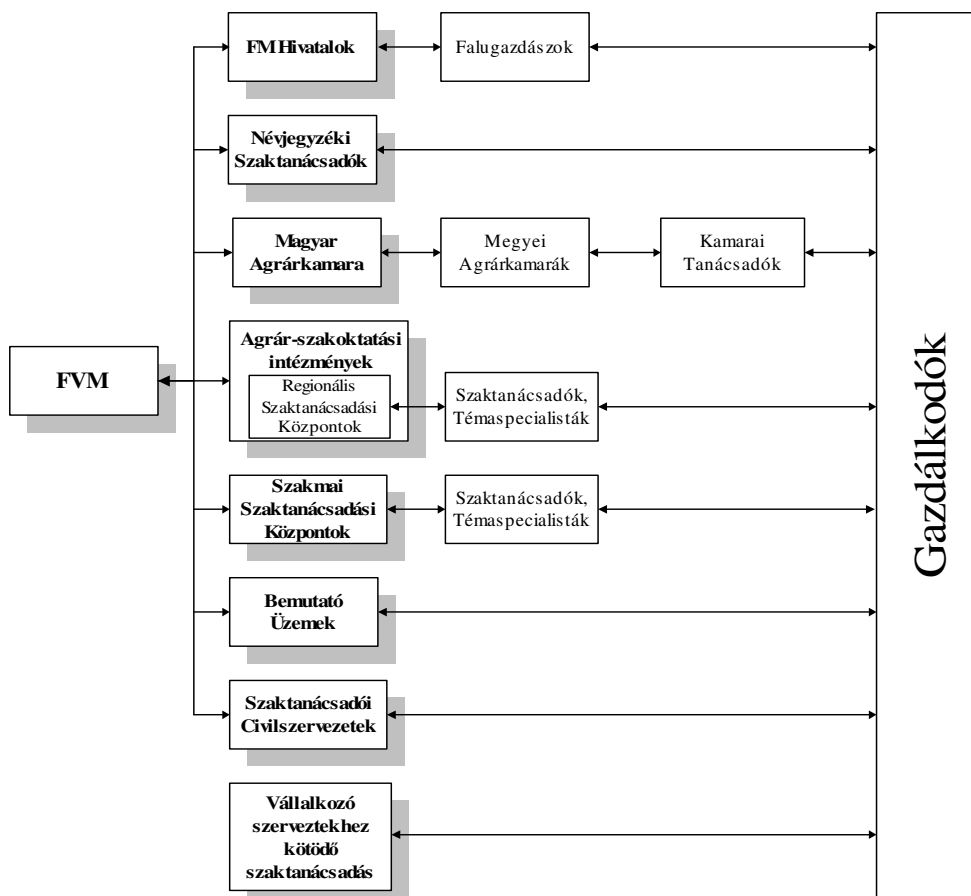
Soltész (2000) úgy vélte, hogy a korábbi szaktanácsadási formák nem voltak alkalmasak arra, hogy a mezőgazdaság (ezen belül kiemelten a családi

gazdálkodás) számára teljes körűen, hatékonyan és a tőkészegény gazdák által is könnyen hozzáférhetően juttassák el a szükséges szakismereteket.

Marton (2000) szerint sehol sem alakult ki a szaktanácsadásnak egységes rendszere, minden ország a helyi szokásoknak, gazdasági szerkezetnek megfelelően alakította ki saját rendszerét és nem is tapasztalhatók egységesülési törekvések.

Azaz a hazai szakemberek már idejekorán hangsúlyozták a szaktanácsadók szerepét, a gazdák időben való tájékoztatását (támogatási formák ismertetése, azokhoz kapcsolódó pályázati jogcímek), a képzési és oktatási területek fontosságát. Számos példa bizonyítja, hogy fenti szükséges intézkedések, egyáltalán nem, vagy csak részben valósultak meg.

Magyarországon 2005-ben a 10. ábrán látható szaktanácsadási struktúra működött, melyben nyolc, egymástól szervezetenként jól elkülöníthető szegmens volt megtalálható.

10. ábra. Az agrárszaktanácsadás struktúrája 2005-ben Magyarországon

Forrás: Tóth, 2005

A szaktanácsadási struktúrában jelzett első szegmens az 1994-ben létrehozott, majd 1998-ban újjászervezett, megyei földművelésügyi hivatalokhoz kapcsolódó falugazdász hálózat. A falugazdászok, bár nem tekinthetők klasszikus értelemben szaktanácsadóknak, értékes és a gazdálkodás eredményességéhez nélkülözhetetlen információkat közvetítenek a gazdák felé.

A szaktanácsadási struktúra második szegmense az FVM Szaktanácsadói Névjegyzékében regisztrált szaktanácsadók. A Szaktanácsadói Névjegyzékbe kérelem útján lehet felvételt nyerni. A Névjegyzék azoknak a szaktanácsadóknak a főbb adatait tartalmazza, akik megfelelő felsőfokú végzettséggel, gyakorlattal, erkölcsi bizonyítvánnyal rendelkeznek, és nem folytatnak az agrárgazdasággal összefüggő kereskedelmi, ügynöki tevékenységet. A szaktanácsadási struktúrában jelzett harmadik szegmens a Magyar Agrárkamara tanácsadó hálózata. Az Agrárkamara a felelős minisztériummal 2003-ban kötött megállapodása alapján közfeladatként vállalta, hogy a kamarai tagságtól függetlenül térítésmentes tanácsadást nyújt a gazdálkodók részére. A falugazdászok és a kamarai tanácsadók munkaköri státusza eltérő ugyan, de mindkét csoport végez az FVM számára hivatali adminisztrációt. A két szervezet közötti feladatmegosztás a gyakorlatban nem kellőképpen tisztázott. A kamarai tanácsadó sem megnevezésében, sem munkájához kötődően nem tekinthető a klasszikus értelemben vett szaktanácsadónak. Nem úgy, mint Ausztriában, ahol az agrárkamara kötelékén belül is működnek tényleges tanácsadást végző szakemberek. Ausztriában az agrárkamarák szaktanácsadási tevékenysége, azok elfogadottsága sokkal magasabb szinten áll, mint hazánkban. Sajnos a két országban működő agrárkamarai rendszer csak nevében azonos. A két hálózat hatékonyságát, gazdaközpontúságát vizsgálva jelentős eltérések tapasztalhatók (Vér és Cser, 2012).

A struktúra negyedik szegmense az agrár-szakoktatási intézményekhez kapcsolódó, 1999-ben, az FVM kijelölése alapján kialakult az EU statisztikai régiókra alapozott 7 Regionális Szaktanácsadási Központban végzett szaktanácsadás (Vér – Cser, 2007). A regionális szaktanácsadási központok elsődleges feladata az ágazathoz kötődő ismeretek kialakításában és terjesztésében való közreműködés. A központok az agrár felsőoktatási

intézmények szellemi kapacitására támaszkodva a témaspecialisták bevonásával hozzájárulnak az adott régió gazdálkodóinak ismeretbővítéséhez. A központok jelentős szerepet vállalnak az ingyenes csoportos szaktanácsadási programok koordinálásában.

A struktúra ötödik szegmense a Szakmai Szaktanácsadási Központokhoz kapcsolódó szaktanácsadás. A kijelölt központok saját szakterületükön az ország egész területére vonatkozóan fejtik ki tevékenységüket. A kutatóintézetek szellemi kapacitását kihasználva végzik szaktanácsadási feladataikat.

A struktúra hatodik szegmense a bemutató üzemekhez kapcsolódó szaktanácsadás. A bemutató üzemi hálózat kialakítása és működtetése komoly segítséget nyújthat a gazdálkodók szakismereti szintjének növelésében.

A struktúra hetedik szegmense a szaktanácsadói civil szervezetek által végzett érdekvédelmi tevékenység.

A struktúra nyolcadik szegmense a vállalkozó szervezetekhez kötődő szaktanácsadói tevékenység. Az ilyen jellegű szaktanácsadási tevékenység közvetlenül nem kapcsolódik az FVM által támogatott szaktanácsadási struktúrához. A vállalkozó szervezethez kötődő szaktanácsadók termékeik, illetve szolgáltatásaik igénybevételére ösztönzik ügyfeleiket. Az általuk alkalmazott hatékony marketing módszerekkel közvetlenül érik el a gazdálkodói célcsoportot. Az ilyen jellegű szaktanácsadási szolgáltatás igénybevétele esetén a gazdálkodók nem részesülhetnek állami támogatásban. Ennek ellenére egyre több szaktanácsadási tevékenységet folytató vállalkozás működik Magyarországon. Ezek a vállalkozások tevékenységi területüktől, nagyságuktól és bevételüktől függően alkalmaznak

szaktanácsadókat, kereskedelmi tevékenység esetén területi képviselőket. Ezek a szaktanácsadók módszertanilag és szakmailag is magasan képzett szakemberek, akik jól ismerik a gazdálkodók igényeit.

Az állam által támogatott szaktanácsadás a mezőgazdasági vállalkozók árbevételétől függően vehették igénybe, és ez ma is így működik. Az egy millió Ft árbevétel el nem érő regisztrált gazdálkodók térítésmentes csoportos szaktanácsadáson vehettek részt. Ezeket a programokat az FM Hivatalok falugazdász hálózata, a Magyar Agrárkamara tanácsadói hálózata, valamint az agrár-szakoktatási intézmények regionális szaktanácsadási központjai koordinálták. Azok a regisztrált gazdálkodók, akiknek árbevétele meghaladta a 3 millió Ft-ot, de az 50 millió Ft-ot nem érte el, és az FVM rendeletek („Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot”, illetve „Helyes Gazdálkodási Gyakorlat) szerint folytattak termelést, azok egyéni szaktanácsadási szerződéseket köthettek az FVM által regisztrált Névjegyzéki Szaktanácsadókkal.

Itt érdemes még röviden megemlíteni a Nyugat-magyarországi Egyetem, Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar (NYME MÉK) által 2000-ben létrehozott Mintagazdasági Hálózatot, mely a gazdálkodással kapcsolatos szakismeretek átadásának kiváló gyakorlati helyszíne.

Erdei és Gulyás szerint a mintagazdaságok alapul szolgálnak más gazdaságok számára a technológiai újítások terén úgy, hogy a régi, hagyományos értékrendet megőrizve, arra építve, a teljes folyamatot képesek bemutatni, azok előnyeiből értéket teremtenek, hátrányait igyekeznek lecsökkenteni (<http://www.okomuzeum.hu>).

Az említett Kar által 2010-ben, a Mintagazdasági Hálózat létrejöttének tízedik évfordulójára megjelentetett Mintagazdaságok Jubileumi

Évkönyvében a következő meghatározás olvasható: „Igazán jól működő szaktanácsadás az, amely a tudomány által létrehozott elméleti eredményeket a gyakorlatban bemutatni és adaptálni is egyaránt tudja. Ez megköveteli a legmagasabb szintű technika jelenlétét a termelés minden szintjén. Emiatt a korszerű műszaki fejlesztést-kutatást és szaktanácsadást komplexen kell kezelni, amely biológiai, kémiai, technikai és humán tevékenységből áll” (Cser és Takács szerk., 2012) Ennek egyik leghatékonyabb módja a mintagazdaságok és a felsőoktatás együttműködése.

Az agrároktatási intézményekkel egy szervezeti egységben működő tangazdaságok, tanüzemek minősítését a 29/1999. (III. 24.) FVM rendelet szabályozza (Magyar Közlöny 24. szám, 1999) a Kartól elkülönült egységekből (cégek, szövetkezetek, stb.) álló Mintagazdasági Hálózat kritériumrendszerét a NYME MÉK Kari Tanácsa által 2000-ben elfogadott határozat szabályozza.

2003-ban a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium pályázatot írt ki (többek között) a felsőoktatási intézmények tangazdaságainak, tanüzemeinek fejlesztésére. A pályázat célja az volt, hogy a tangazdaságok, tanüzemek beruházásaihoz nyújtott támogatással segítse az agrárszakemberképzés minőségi feltételeinek, nemzetközi versenyképességének javítását, valamint az intézmények hatékony szerepvállalását a szaktanácsadásban és a vidékfejlesztési programokban. Az így nyújtott támogatás hozzájárult “a pályázó által nyújtott szaktanácsadási szolgáltatások minőségi fejlesztéséhez, és a pályázó mellett működő szaktanácsadó szervezetek, illetve szaktanácsadók által igényelt bemutatók ismeretátadási lehetőségeit bővítő beruházásokhoz” (www.fvm.hu).

A „mintagezdaság” az alábbi tevékenységeket végzi:

- Hallgatók gyakorlati képzésének biztosítása

- Belföldi/külföldi szakemberek fogadása, szakmai bemutatók tartása
- Szaktanácsadás gyakorlati feltételeinek megteremtése
- Kutatási eredmények bemutatása felhasználóknak és vállalkozóknak (új fajták, technológiák, eljárások, gépek, stb.)
- Adatszolgáltatás a gazdaság tevékenységéről (pl.: diplomadolgozat, PhD disszertáció, kutatás-fejlesztés, stb.) (Cser-Vér, 2012)

Ily módon az adott térségben működő mintagazdaságok az oktatási, kutatási és szaktanácsadási tevékenység gyakorlati bemutató helyei lehetnek (Cser, Tenk, 2003). Alapvető kritérium, hogy a gazdálkodási eredményeik tartósan (több éven át) haladják meg a hasonló tevékenységet folytató gazdaságokét, és egyben legyenek alkalmasak szakmai bemutatók tartására, valamint látogatók fogadására (Vér-Tenk-Cser, 2011)

Az egyetemi tudásközpontok és a gazdaságok kölcsönös együttműködését jól példázza a NYME MÉK és a Kar Mintagazdasági Hálózatának egyik biogazdálkodással foglalkozó tagja közötti, kölcsönös előnyökön alapuló együttműködés. A gazdaság kísérletek beállításával, adatszolgáltatással, az ökológiai gazdálkodáshoz kapcsolódó kutatás-fejlesztési projektek eredményességéhez is hozzájárul. A gazdálkodó rendszeresen végeztet talajvizsgálatokat. A szaktanácsadásra építve oldja meg a harmonikus tápanyag-utánpótlást, mely a növény tápanyag-utánpótlásának biztosítéka. (Vér, Cser, 2007)

Adatok, számok a szaktanácsadásról

A következőkben a magyar szaktanácsadási rendszerrel kapcsolatos információkat rövid, táblázatos formában foglalom össze a könnyebb áttekinthetőség céljából (2. táblázat).

2. táblázat. A hazai szaktanácsadási rendszer felépítése

Feladat röviden	Szervezet	Létszám /szervezet	Forrás
Szabályozás	VM (korábban FVM)	-	
Működés támogatása és ellenőrzése (részletesen a 73/2007 FVM rendelet szabályozza)	NAKVI, mint Országos Szaktanácsadási Központ	-	ÚMVP TS
Szaktanácsadók továbbképzése, információ szolgáltatás a szaktanácsadók számára (részletesen a 73/2007 FVM rendelet szabályozza)	Regionális szaktanácsadási Központ (RSZK)	7	NAKVI megbízásokkal végzi a kiadott feladatokat.
52/2007 FVM rendelet szerinti támogatott szaktanácsadási szerződések kötése a gazdálkodóval (részletesen a 73/2007 FVM rendelet szabályozza)	Területi Szaktanácsadási Központ (TSZK)	80	Szaktanácsadói szerződések támogatása az 52/2007 FVM rendelet szerint, kedvezményezett a gazdálkodó
Szolgáltatás a gazdálkodó számára a TSZK-kon keresztül (részletesen a 90/2009 FVM rendelet szabályozza)	Szaktanácsadó	aktív 634 fő + felfüggesztve 175 fő	TSZK-val kötött szerződés alapján részesedik a gazdálkodó által fizetett összegből.
Kutatás-fejlesztés eredményeinek átadása a szaktanácsadók számára (részletesen a 73/2007 FVM rendelet szabályozza)	Szakmai Szaktanácsadási Központok	Forrás és vezetői döntés hiányában nem működnek	
Szolgáltatás a gazdálkodók számára, ügyfélszolgálati tanácsadás működtetése MVH-val kötött megállapodás alapján	Magyar Agrárkamara	202 tanácsadóval	ÚMVP 111.1-Komplex tájékoztatási tevékenység: gazdálkodói információs szolgálat

Forrás: Vidékfejlesztési Képzési és Szaktanácsadási Intézet (2011)

A hazai szaktanácsadási rendszer kialakulásának főbb állomásait összefoglalva az alábbi (3. sz.) táblázat mutatja be.

3. táblázat. A hazai szaktanácsadási rendszer számokban

A támogatott szaktanácsadás (szaktanácsadás + felnőttképzés) mai formájának kialakulása				
	1990-2005	2005-2006	2007-2009	2009-től
Szaktanácsadók száma	557 fő	650 szaktanácsadó, 890 NVT tanácsadó	650 szaktanácsadó, 890 NVT tanácsadó	634 fő regisztrált névjegyzéki szaktanácsadó
Államilag fizetett szaktanácsadók	0	400 fő 7 ernyő-szervezetben METESZ, DMSzSz, MOSz, Magyar Agrárkamara MAGOSZ, Bio-kultúra Egyesületek Szövetsége Magyar Növényvédő Mérnöki és Növényorvosi Kamara	202 fő Magyar Agrárkamara ügyfélszolgálati tanácsadói	
Forrása	nemzeti	NVT	ÚMVP	
Állami foglalkoztatású szak-tanácsadókra fordított összeg	0 Ft	1,5 milliárd/év	2,427 milliárd/év	
Támogatás	2 milliárd/év	0	2007-ben 1 millárd 2010-ben 0,5 milliárd	

Támogatott tevékenységek	<p>Szaktanácsadói szerződések indirekt támogatása</p> <p>Csoportos szaktanácsadás</p> <p>Kiadványok-rendezvények támogatása</p> <p>Bemutató üzemi programok</p> <p>Szakképesítést adó képzések</p> <p>Szakképesítést nem adó képzések</p> <p>Farmgyakornoki program</p>	<p>A potenciális ügyfelek folyamatos tájékoztatása az NVT aktuálisan meghirdetett támogatásairól, feltételrendszereiről, a támogatást igénylők jogosultsági feltételeiről, a kérelmek benyújtási határidejéről, módjáról.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • szaktanácsadói szerződések indirekt támogatása • szakképesítést adó képzések • szakképesítést nem adó képzések • kötelező képzések
Minisztériumi "súly"	Oktatási, Kutatási Fejlesztési Főosztály keretében 5 fős osztály	Oktatási, Kutatási Fejlesztési Főosztály keretében 5 fős osztály	Kezdetben 2 fő, majd 1 fő
Szabályozás	95/1990 FVM rendelet (szaktanácsadói névjegyzék)	95/1990 FVM rendelet (szaktanácsadói névjegyzék), 65/2005 FVM rendelet (NVT névjegyzék)	52/2007 FVM rendelet (szaktanácsadói szerződések támogatása) 73/2007 FVM rendelet (szaktanácsadói rendszer) 90/2009 FVM rendelet (szaktanácsadói névjegyzék) 139/2008 FVM rendelet (ÚMVP képzések)

Forrás: Vidékfejlesztési Képzési és Szaktanácsadási Intézet (2011)

A Területi Szaktanácsadási Központok (TSZK-k) által végzett tevékenység volumenét, annak időbeli változását a 4. táblázat mutatja be.

4. táblázat. A TSZK-k aktivitását jellemző adatok

TSZK-k eredményei az elfogadó határozattal rendelkező szerződések alapján					
	2007	2008	2009	2010	Összesen
TSZK-k száma (szervezet)	84	83	82	80	-
Kamarai TSZK-k száma (szervezet)	20	20	19	17	-
Kamarai szerződések száma (db)	2 230	655	020	471	4 376
Kamarai szerződések támogatási összege (Ft)	251554896	74220204	116711816	59436022	501922938
Szerződést kötő TSZK-k száma (szervezet)	67	57	43	41	-
Legtöbb szerződés (db)	1318	862	977	499	-
Szerződések száma (db)	9193	3362	4081	2418	19054
Támogatás összege (Ft)	952199686	427048644	541117301	333220327	2253585958
Nettó szerződés összege (Ft)	1176370291	506040650	634179788	389085771	2705676500
Átlagos szerződés méret (Ft)	127964	150 832	155474	160912	-
Minimális szerződés (Ft)	25000	25000	42000	25000	-
Maximális szerződés összeg (Ft)	650000	1000000	1500000	1788500	-
Rezsi óradíj min (Ft)	300	2000	1000	2500	-
Rezsi óradíj max. (Ft)	25000	21000	20000	39000	-

Rezsi óradíj átlag (Ft)	8375	9812	9316	9934	-
Új belépő gazdálkodó (fő)	9197	1518	1768	1527	14010
Gazdálkodók, akikkel szerződés létrejött, de valami miatt meghiúsult (fő)					1788
Elért gazdálkodó (fő)					15798

Forrás: Vidékfejlesztési Képzési és Szaktanácsadási Intézet (2011)

Jogszabályi háttér

A magyar szaktanácsadási rendszerről a 73/2007. (VII. 27.) FVM rendelet rendelkezik. Ez a rendelet határozza meg az Országos Szaktanácsadási Központ, a regionális, a területi és a szakmai szaktanácsadási központok létrehozását, illetve az Országos Szaktanácsadási Bizottság felállítását és határolja be azok funkcióját. A 90/2009 (VII.24.) FVM rendelet pedig a hazai agrár-szaktanácsadói tevékenység engedélyezéséről szól. Az 52/2007. (VI. 28.) FVM rendelet rögzíti a szaktanácsadási szolgáltatások igénybevételéhez nyújtandó támogatások részletes feltételeit. Fontos megemlíteni az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1698/2005/EK Tanácsi Rendeletet, melynek 15. § (1) bekezdése alapján készült a 2007-2013 közötti időszakra vonatkozó Nemzeti Vidékfejlesztési Program, az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) Az ÚMVP intézkedésein keresztül mintegy 1300 milliárd forintnak megfelelő támogatás hívható le, jórészt az agrárium versenyképességét javító, illetve a természeti és a

vidéki épített környezet értékeinek megőrzését célzó beruházásokra (<http://umvp.eu/?q=program>).

A gazdálkodókat érintő jogszabályi háttér változásaival kapcsolatos vizsgálatot végzett Kőváriné 2009-ben, melynek során a gazdálkodókra legközvetlenebb befolyást gyakorló joganyag változásait vette figyelembe. Felmérése szerint az adott évben 129 FVM rendelet, 21 ÚMVP IH (Irányító Hatóság) közlemény, 4 kormányhatározat, 13 kormányrendelet született, ami azt jelenti, hogy a gazdálkodóknak heti 9 új joganyagot kellene megismerniük ahhoz, hogy tevékenységüket felkészülten, a jogszabályoknak megfelelően végezhessék.

A hazai szaktanácsadási rendszer jelenlegi felépítése

A Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet - NAKVI

A Vidékfejlesztési Minisztérium háttérintézményeként az intézet a szaktanácsadás, vidékfejlesztés és a képzés területén általános országos hatáskörrel rendelkezik. Az intézet a napjainkban zajló változások aktív résztvevője és alakítója a szaktanácsadás, a vidék- és területfejlesztés, valamint az agrárképzés területén.

A 73/2007. (VII. 27.) FVM rendeletben foglaltak szerint az Országos Szaktanácsadási Központ feladatait a **Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet** (korábbi nevén Vidékfejlesztési Képzési és Szaktanácsadási Intézet (VKSZI) látja el.

Ennek keretében elvégzi:

a) a mezőgazdasági szaktanácsadók képzésének, továbbképzésének és vizsgáztatásának szervezését,

- b) a mezőgazdasági szaktanácsadók munkájának értékelésével összefüggő feladatokat,
- c) az irányító hatóság nevében és megbízása szerint ellátja a területi szaktanácsadási központok szaktanácsadási tevékenységének ellenőrzésével kapcsolatos feladatokat,
- d) az Országos Szaktanácsadási Bizottság titkársági feladatait,
- e) a mezőgazdasági szaktanácsadók munkáját segítő informatikai rendszer működtetését, valamint
- f) az Európai Unió tagországainak mezőgazdasági szaktanácsadó szervezeteivel kapcsolatot létesít és tart fenn, a nemzetközi kapcsolatok keretében képviseli a magyar mezőgazdasági szaktanácsadást.

A NAKVI feladatai közé tartozik az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap társfinanszírozásában megvalósuló Nemzeti Vidékfejlesztési Program (NVP) végrehajtása, melynek intézkedéseihez szakmai, módszertani és tájékoztatási háttérrel biztosít.

A NAKVI további lényeges feladata különböző hazai és európai uniós vidékfejlesztési programok monitoring és tervezési feladatainak ellátása, vidékfejlesztési projektek megvalósítására közzétett felhívásokkal kapcsolatos megbízások, pályázati rendszer működtetése, valamint a megvalósítás végrehajtásának ellenőrzése.

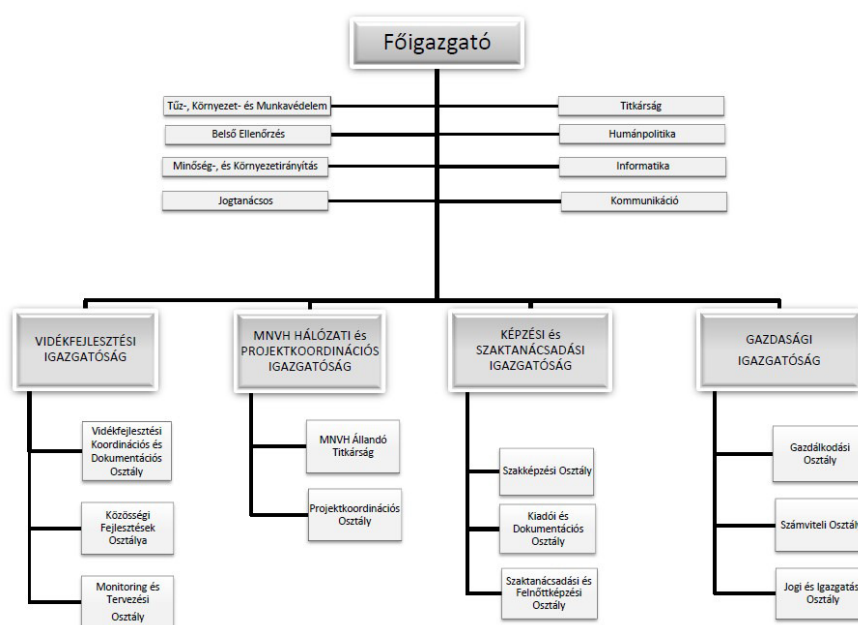
Az Intézethez tartoznak a vidéki térségben élők esélyegyenlőségének megteremtését célzó Esélyegyenlőségi, illetve a Magyar Tanyákért Programiroda, valamint az Integrált Közösségi és Szolgáltató Terek (IKSZT) programok is. Szintén a NAKVI tevékenységéhez tartozik a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat Állandó Titkárság feladatainak ellátása.

Az agrárszakképzés területén a NAKVI tevékenysége az következőkre terjed ki: a különböző agrárképzések szervezését tankönyvkiadással, vizsgatételek készítésével segíti, a vizsgákon a NAKVI szakemberei

felügyelői feladatot látnak el, az iskolai rendszerű képzés számára naprakész információkat, tankönyveket biztosít. A Vidékfejlesztési Minisztérium tudományos lapjai, valamint „A falu” című magazin is az intézet gondozásában jelenik meg.

A szaktanácsadási tevékenység országos szintű koordinálásában meghatározó szerepet tölt be NAKVI. Ezen belül egyik fő tevékenysége a szaktanácsadói névjegyzék kezelése országos hatáskörben, illetve az ehhez tartozó képzés struktúra működtetése, a Regionális és Területi Szaktanácsadó Központok munkájának koordinálása. (www.nakvi.hu)

A NAKVI szervezeti felépítését az 11. ábra mutatja.

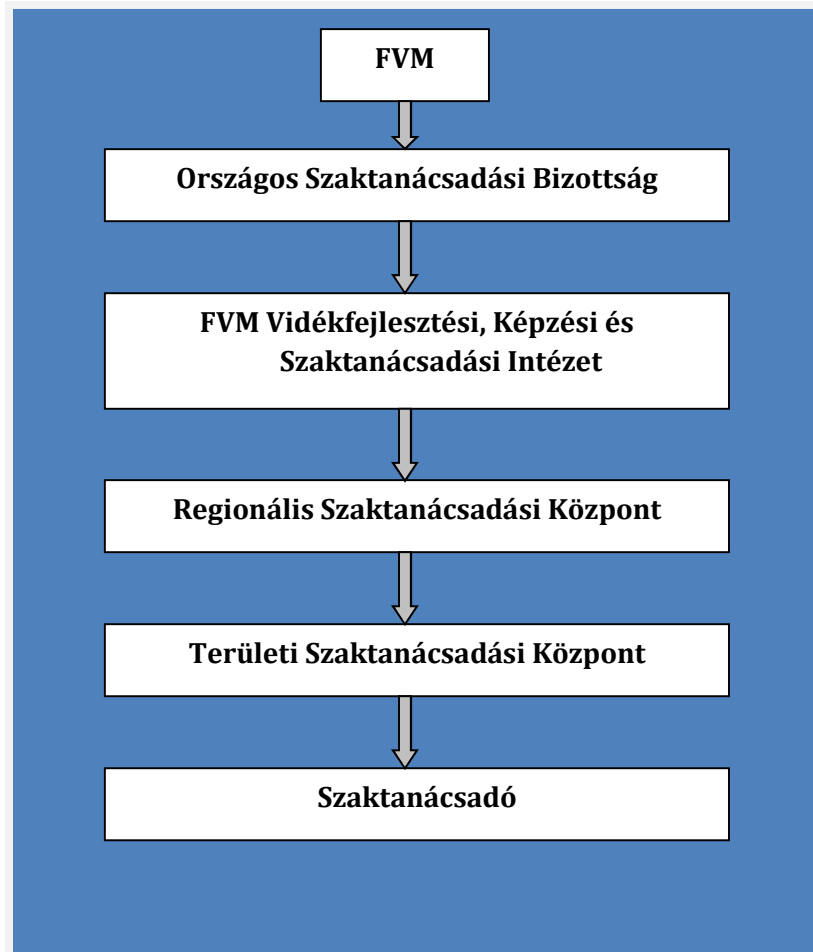
11. ábra. A NAKVI szervezeti felépítése

Forrás: www.nakvi.hu, 2012

Tisza (2007) közlése alapján a szaktanácsadási struktúra az alábbiakban foglalható össze (12. ábra). Az ábrán már fel van tüntetve az Országos

Szaktanácsadási Bizottság, de a tényleges megalakulása csak 2011-ben valósult meg.

12. ábra. A hazai mezőgazdasági szaktanácsadási struktúra

Forrás: Tisza, 2007

Az Országos Szaktanácsadási Bizottság (OSZB)

A hazai agrár-szaktanácsadási rendszer megújításának egyik fontos lépéseként 2011. december 7-én megalakult az Országos Szaktanácsadási Bizottság, melyről az ÚMVP (Új Magyarország Vidékfejlesztési Program) 2007-es indulásakor rendelkeztek. A bizottság javaslattevő, véleményező jogkörrel működik közre az agrár-szaktanácsadással összefüggő feladatok összehangolásában. Egyik legfontosabb feladata a 2014 és 2020 közötti programozási időszak irányelveinek kidolgozása, amelyet majd a Vidékfejlesztési Minisztérium elé terjeszt. A tizenöt főből álló bizottság tagjai a Regionális- és Területi Szaktanácsadási Központok képviselőitől 1-1 fő, három, a szaktanácsadás folyamatában aktívan résztvevő gazda, a Vidékfejlesztési Minisztérium, a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal, a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal, valamint a Magyar Agrárkamara egy-egy képviselője.

A bizottság fő feladata a szaktanácsadási rendszer megújítása: a gazdák számára átlátható, könnyen hozzáférhető és hatékony szaktanácsadási hálózat kiépítése és működtetése. Cél, hogy a gazdák a mai adminisztratív jellegű segítségnyújtás mellett konkrét szakmai tanácsadásban részesülhessenek. A bizottság jelöli ki – pályázat alapján - Szakmai Szaktanácsadási Központokat is (<http://www.umvp.eu>).

Regionális Szaktanácsadási Központok

A **Regionális Szaktanácsadási Központok** feladatai, melyekből 7 db van az országban:

a) a régió határain belül szolgáltatásaival elősegíti a területi szaktanácsadási központok szaktanácsadási munkáját, tevékenységét,

- b) a régióban naprakész, régió-specifikus információkkal látja el a területi szaktanácsadási központokat és elősegíti a szaktanácsadók és az ügyfelek kapcsolatteremtését,
- c) az Országos Szaktanácsadási Központtal együttműködve végzi a szaktanácsadók rendszeres képzését és továbbképzését a régióban,
- d) közreműködik a területi szaktanácsadási központok kijelölésével kapcsolatos eljárásában,
- e) részt vesz a szaktanácsadók és területi szaktanácsadási központok tevékenységének folyamatos értékelésében,
- f) együttműködik az adott régió köztisztviselői és szakmai érdek-képviselői szervezeteivel és más civil szervezetekkel,
- g) kapcsolatot tart a szakmai szaktanácsadási központokkal, valamint a mezőgazdasági ismeretátadási és információs rendszer többi tagjával.

Területi Szaktanácsadási Központok

2007-ben országosan 80 különböző jogi személyiségű szervezet szerzett akkreditációt Területi Szaktanácsadási Központként (Mezőszentgyörgyi, 2012), melyek az alábbi feladatköröket látják el:

- a) a mezőgazdasági termelők és erdőgazdálkodók igényei alapján szaktanácsadási szolgáltatást nyújt, polgári jogi szerződés keretében,
- b) megrendelése teljesítéséhez szervezi és irányítja a szaktanácsadóinak a munkáját, kapcsolatot tart a témaspecialistákkal, a szakmai szaktanácsadási központokkal, támogatja azok munkáját,
- c) az RSzK-ból érkező információt szükség szerint továbbítja a szaktanácsadók felé,
- d) összegyűjti, értékeli és továbbítja a szaktanácsadói tevékenység során keletkezett, e rendeletben, valamint az 52/2007. (VI. 28.) FVM rendelet által előírt adatokat,

- e) együttműködik a helyi-, kistérségi-, köztestületi- és szakmai érdekvéleményi szervezetekkel,
- f) mezőgazdasági szaktanácsadási tevékenysége minőségének biztosítására megfelelő szabályozást alakít ki,
- g) munkája során gondoskodik az etikai normák betartásáról,
- h) teljesíti az 1782/2003/EK, valamint az 1974/2006/EK rendeletben a szaktanácsadást szolgáltató szervezetre vonatkozóan meghatározott követelményeket,
- i) az Országos Szaktanácsadási Központ által meghatározottak szerint évenként írásos beszámolót készít az előző évi szaktanácsadási tevékenységéről, és azt elektronikus úton vagy gépi adathordozón minden év február 28-ig be kell nyújtania a székhelye szerint illetékes RSzK-hoz [...],
- j) a teljesített szaktanácsadási szolgáltatás minden eseményét naplóban rögzíti, amelyet a szolgáltatást igénybe vevő aláírásával igazol,
- k) a nyújtott szaktanács lényegi elemeit írásban is átadja a szolgáltatást igénybe vevő mezőgazdasági termelőnek vagy erdőgazdálkodónak.

A szaktanácsadási munka hatékonyabbá tétele érdekében élő kapcsolatot kell kialakítani a szakmai felsőoktatási intézmények, egyetemek, a regionális és a területi szaktanácsadási központok között. Ez az együttműködés elősegíti, hogy a gazdálkodók szakmai kérdéseikre konkrét, független szakmai válaszokat kapjanak. Ennek megvalósításához elengedhetetlen a rendszer korrekt finanszírozásának megteremtése (www.gazdahalo.hu).

Az Európai Unió 1782/2003 rendelete előírja a minden tagország által kötelezően működtetendő Mezőgazdasági Szaktanácsadási Rendszer (Farm Advisory System) kialakítását, mely a 2007 januárjáig működő szaktanácsadási struktúra átalakítását tette szükségessé. A közvetlen támogatási rendszer változásával, a rendelet előírja a gazdálkodók részére a

rendelet III. (jogszabályba foglalt gazdálkodási követelmények) és IV. (mezőgazdasági földterületek jó mezőgazdasági és ökológiai állapota) számú mellékleteiben található előírások betartását (Kölcsönös megfeleltetés). A jogszabály ezen túlmenően, előírja ezen előírások betartásának segítésére hivatott szaktanácsadási rendszer kialakítását, amelyet egy vagy több kijelölt hatóság vagy magánszerv működtet.

A szaktanácsadók szakmai felkészültségét, szolgáltatásuk színvonalát, két FVM rendelet hivatott biztosítani:

Az 95/1999. (XI. 5.) FVM rendelet határoz a szaktanácsadói névjegyzékbe való bekerülésről. A Szaktanácsadói Névjegyzékbe kérelem útján lehet felvételt nyerni. A Névjegyzék azoknak a szaktanácsadóknak a főbb adatait tartalmazza, akik megfelelő felsőfokú végzettséggel, gyakorlattal, erkölcsi bizonyítvánnyal rendelkeznek, és nem folytatnak az agrárgazdasággal összefüggő kereskedelmi, ügynöki tevékenységet. A 2008. március 31-i szaktanácsadói névjegyzékben 799 szaktanácsadó van regisztrálva az országos szinten. A szaktanácsadók, régiónkénti, és megyénkénti eloszlását a 13. ábra mutatja. Megállapítható, hogy a legtöbb szaktanácsadó a kis gazdaságmérettel rendelkező régiókban tevékenykedik.

A szaktanácsadás szakmai színvonalának biztosítékaként a TSzK-k csak a 95/1999. (XI. 5.) FVM rendelet szerinti szaktanácsadói névjegyzékben, vagy a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervhez kapcsolódó Tanácsadói Névjegyzékről szóló 65/2005. (VII. 4.) FVM rendelet szerinti NVT tanácsadói névjegyzékben regisztrált szaktanácsadók útján végezhetnek szaktanácsadási szolgáltatást. Ezek többségében ugyanazok a szaktanácsadók, akikkel a gazdálkodók a korábbi években is már kapcsolatban álltak. A TSzK-val kötött szerződés keretében az ő személyes közreműködésükkel történik a szaktanácsadás (Wajda 2008).

- akkreditált TSzK-val kell szerződést kötnie (formanyomtatványon);
- névjegyzékben szereplő szaktanácsadó kell, hogy a tevékenységet elvégezze;
- a Szaktanácsadónak a szaktanácsadói tevékenység során minden esetben a kölcsönös megfeleltetés és a munkabiztonság témakörében szaktanácsadást kell végeznie. Ezen túlmenően nyújthat a gazdaság összteljesítményének javítását szolgáló szaktanácsot.

5. táblázat. A szaktanácsadási díj támogatási összegének felső határa:

Erdőgazdálkodó esetén:

Erdőgazdálkodó erdőterületének mérete (ha) a támogatási kérelem benyújtásának időpontjában	Támogatás összegének felső határa (forint/ügyfél/naptári év)
1-50	40 000
51-100	60 000
101-500	100 000
501-1000	190 000
100<	350 000

Mezőgazdasági termelő esetén:

Mezőgazdasági termelők gazdaságmérete (EUME)	Támogatás összegének felső határa (forint/ügyfél/naptári év)
2-5	40 000
6-11	60 000
12-39	100 000
40-149	190 000
150<	350 000

Kertészeti termelő esetén:

Kertészeti termelők gazdaságmérete (EUME)	Támogatás összegének felső határa (forint/ügyfél/naptári év)
1-2	40 000
3-8	60 000
9-20	100 000
21-100	190 000
10<	350 000

Forrás: 52/2007. (VI. 28.) FVM rendelet

4. ANYAG ÉS MÓDSZER

Dolgozatom megírásában, nagy segítséget nyújtott, hogy a Nyugat-magyarországi Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Szaktanácsadó és Továbbképző Intézetben folytattam kutatásaimat (mint PhD hallgató és intézeti mérnök). Az Intézet szaktanácsadói tevékenysége, és az ezzel kapcsolatos tennivalók végzése során tapasztaltakat beépítettem a dolgozatomba. A szaktanácsadásban tevékenykedő kollégákkal folytatott személyes beszélgetések során sok hasznos információ birtokába jutottam a magyar mezőgazdaságról, és a szaktanácsadási rendszerről.

Kutatómunkám során elsősorban a Nyugat-magyarországi Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Szaktanácsadó és Továbbképző Intézet széleskörű kapcsolatrendszerét vettem igénybe az információk begyűjtéséhez mind a hazai, mind az osztrák adatok tekintetében.

A Karon belül 1992 óta működik szaktanácsadással foglalkozó intézet, amelynek jelenlegi formája a korábban önálló egységként tevékenykedő Szaktanácsadó Intézet és a Továbbképző Intézet 1995-ben történt összevonásakor alakult ki (Vér- Karácsony- Cser, 2007).

Az Intézet Regionális Szaktanácsadási Központ és UMVP Képző Szervezet szerepéből adódóan kiterjedt kapcsolatrendszerrel bír a magyar gazdálkodók, mezőgazdasági vállalkozók körében. A Regionális Szaktanácsadási Központ tevékenysége az oktatás/továbbképzés, a kutatás, a szaktanácsadás és a régiófejlesztési területeket fogja át (Vér- Karácsony- Cser, 2007).

Ezáltal lehetőségem volt a régió agrár-szaktanácsadását is megvizsgálni, melynek mutatóit, működését dolgozatomban részletezem.

Regionális Szaktanácsadási Központként az Intézet végzi a Nyugat-Dunántúli Régióba tartozó névjegyzéki szaktanácsadók éves képzését és

vizsgáztatását, melynek során szoros szakmai kapcsolat alakult ki a régióban tevékenykedő tanácsadókkal is. Rendezvények, szaktanácsadási együttműködések, közös pályázatok megvalósítása folyamán országos szinten is sikerült olyan szakmai kapcsolatokra szert tennem, melyek megalapozták a kérdőíves adatgyűjtéshez szükséges kölcsönös bizalmat mind a mezőgazdasági termelőkkel, mind a szaktanácsadókkal.

A külföldi adatok megszerzésénél a különböző osztrák Agrárkamaráknál (Burgenland, Tirol) töltött több hónapos szakmai gyakorlataimra támaszkodhattam. Az Innsbrucki és a Burgenlandi Agrárkamaránál eltöltött 14 hetes szakmai gyakorlatok során alkalmam nyílt szaktanácsadókkal való eszmecsere és a gazdálkodóknál tett látogatásaink során tapasztalhattam, hogy miként zajlik az osztrák szaktanácsadás gyakorlata. A gazdálkodókkal készített szakmai interjúk révén megismertem, hogy milyen vélemény alakult ki a szakminisztériumról, az agrárkamara működéséről, és sok esetben Magyarországról. A tapasztaltakat beleépítettem dolgozatomba.

Az osztrák mezőgazdaságról közölt általános adatokat részben a kamarai munka során, és a kamara által szerkesztett honlapról, részben kamarai kiadványokból szereztem meg.

Jelentős segítséget nyújtott az ausztriai vizsgálatok elvégzéséhez a Burgenlandi Agrárkamara, ill. személy szerint Dr. Somogyi Balázs igazgatóhelyettes, aki szakmai tapasztalatával, helyismeretével, kiterjedt szakmai kapcsolataival (gazdálkodók és szaktanácsadók) és nem utolsósorban a kérdőívek szakmailag pontos fordításának szaknyelvi lektorálásával segítette munkámat.

Tanulmányoztam a témával kapcsolatos hazai, és külföldi publikációkat, és szakmai sajtóközleményeket. Vizsgáltam a vonatkozó jogszabályokat, mind Magyarországon, mind Ausztria viszonylatában.

Magyar és osztrák szakmai honlapokról származó adatokat, információkat építettem bele a dolgozatba. A szakmai honlapok listáját a szakirodalmi jegyzékben részletezem.

Összegeztem a birtokomba jutott ismereteket, számos esetben táblázatba foglaltam azokat, és igyekeztem világos képet adni a két Közép-Európai ország különböző mezőgazdaságáról, szaktanácsadási rendszeréről.

4.1.A KUTATÁS CÉLCSOPORTJA

A kérdőíves felmérés 2008 és 2011 között történt meg attól függően, hogy az egyes célcsoportokkal milyen formában tudtam felvenni a kapcsolatot. A magyar és az osztrák szaktanácsadási rendszer összehasonlítása érdekében mindkét ország esetében az alábbi célcsoportok szaktanácsadásban betöltött szerepét vizsgáltam:

- gazdálkodók: mező- ill. erdőgazdasági tevékenységet folytató magánszemélyek
- szaktanácsadók: Magyarországon a Szaktanácsadói Névjegyzékben szereplő szaktanácsadók, Ausztriában a vizsgált tartományok tartományi agrárkamaráihoz tartozó szaktanácsadók.

Kutatásom nem terjedt ki a Szaktanácsadói Névjegyzéken kívüli tanácsadási formákra (pl. kereskedelmi célú szaktanácsadás), csak a Mezőgazdasági Szaktanácsadó Rendszer (MSZR) (Farm Advisory System) keretein belül megvalósuló szaktanácsadási szolgáltatásra.

4.2.A KUTATÁS CÉLTERÜLETE, AZ ADATGYŰJTÉS HELYE

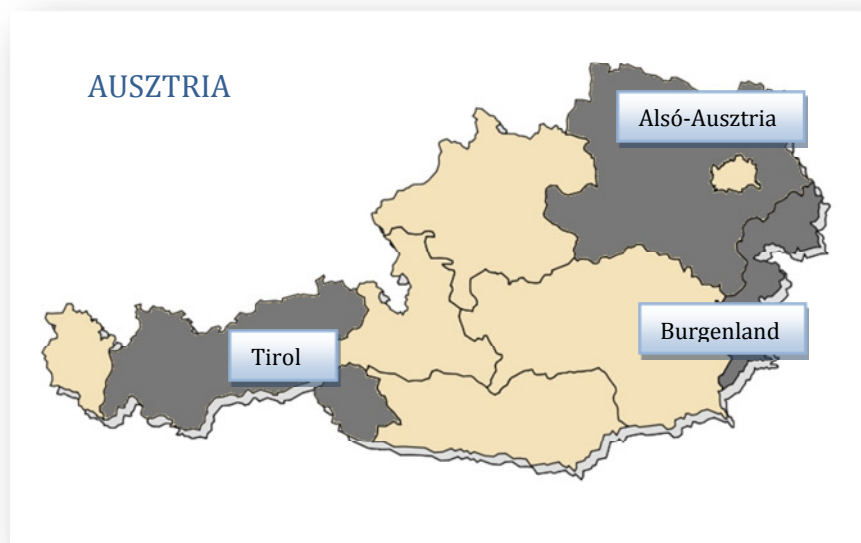
A minél reprezentatívabb adatgyűjtés érdekében Magyarország és Ausztria esetében is igyekeztem az adott ország különböző földrajzi elhelyezkedésű, eltérő mezőgazdasági és gazdasági fejlettségű, kultúrájú területeiről adatokat gyűjteni. Magyarország esetében így Budapest és a Közép-magyarországi Régió, valamint egy-egy, keleti és nyugati részében elhelyezkedő régió képezte a kutatásaim helyszínét. A Nyugat-dunántúli Régióból: Győr-Moson-Sopron és Zala megyéből gyűjtöttem adatokat, az Észak-alföldi Régióból főként a Debrecenben működő Regionális Szaktanácsadási Központ vonzáskörzetéből (14. ábra).

14. ábra. Adatgyűjtési helyek Magyarországon

Forrás: Saját vizsgálat, 2011

Ausztria esetében a kutatás célterületei a következők voltak: a gazdaságilag legkevésbé fejlett tartománynak számító, síkvidéki elhelyezkedése okán azonban az ország mezőgazdasági termelésének döntő hányadát adó, az ország keleti részében fekvő Burgenland tartomány; a Bécs környéki területet magába foglaló Alsó-Ausztria, valamint az ország nyugati, hegyvidéki területén lévő Tirol tartomány. A három tartomány eltérő természeti és gazdasági adottságai lehetőséget adnak arra, hogy a kutatás során Ausztria mezőgazdasági szaktanácsadását jól jellemző, reprezentatív képet kapjunk.

15. ábra. Adatgyűjtési helyek Ausztriában

Forrás: Saját vizsgálat, 2011

4.3. AZ ADATGYŰJTÉS MÓDJA

A saját kutatások elvégzéséhez az egyéni kérdőíves módszer és a személyes megkeresés, interjúk kombinálását tartottam legalkalmasabbnak, mivel így biztosítható volt, hogy a dolgozatomban vizsgált célcsoportokról közvetlen formában jussak adatokhoz. A nyomtatott kérdőívek esetében az esetek döntő többségében személyes megkereséses, kontrollált adatfelvételt, kisebb részben önálló kitöltést alkalmaztam. A kérdőíves és egyéni interjú módszer előnye, hogy az átfogó helyzetfelmérésen, trendek, tendenciák megállapításán túl lehetőséget biztosít a részletesebb, egyéni, ill. kisebb csoportot érintő ismérvek megállapítására is.

4.3.1. Adatgyűjtés Magyarországon

A konkrét adatgyűjtési folyamat Magyarország esetében két módon, személyes megkeresés, illetve a kérdőívek e-mailen történő kiküldése által történt.

A **Nyugat-magyarországi régióban tevékenykedő gazdálkodók** esetében - a csekély mértékű internethasználat miatt - ezen módszerek közül kizárólag a személyes megkereséses módszert alkalmaztam. Erre a legjobb lehetőség a gazdák számára a NYME MÉK Szaktanácsadó és Továbbképző Intézete által szervezett kötelező képzések keretében nyílt. Az **Észak-alföldi Régióban** tevékenykedő gazdálkodók szaktanácsadóval kapcsolatos véleményének felmérésében nagy segítségemre volt a debreceni Regionális Szaktanácsadási Központ munkatársa, aki az intézményük által szervezett képzések során személyesen adta át a kérdőíveket a gazdáknak, majd a kitöltött íveket postán juttatta el számomra.

A **magyar szaktanácsadók esetében** a személyes adatfelvételt és az adatlapok e-mailen történő kiküldését preferáltam. A személyes adatfelvétel a **Nyugat-dunántúli Régió** és az **Észak-alföldi Régió** 3-3 megyéjében

történt, az adott régióhoz tartozó Regionális Szaktanácsadási Központ segítségével.

4.3.2. Adatgyűjtés Ausztriában

Az osztrák helyzet felmérésénél nagyban segítette munkámat, hogy a Leonardo da Vinci program keretében kétszer is alkalmam nyílt ausztriai szakmai gyakorlaton (alkalmanként 14 hét) való részvételre.

A kérdőívek tematikájának kialakításánál elsődleges szempontnak a kutatás célját tekintettem, azaz a mezőgazdaságban tevékenykedő gazdálkodók és az agrár-szaktanácsadási szolgáltatást nyújtó szaktanácsadók jellemzőinek, tevékenységének vizsgálatát és összehasonlítását Magyarország és Ausztria vonatkozásában.

Mind a gazdálkodók, mind a szaktanácsadók esetében úgy állítottam össze a kérdéssort, hogy a kérdőívek elején az adott célcsoportot leginkább jellemző alapadatok kerüljenek felmérésre. Ilyen pl. gazdálkodók esetén az életkor, iskolai végzettség, tevékenység típusa, művelt terület nagysága, termékértékesítés, stb. A szaktanácsadóknál életkor, szaktanácsadási tevékenység kezdete, szakterület, tevékenység helye, stb. képezi az alapadatokat. Fontos megjegyezni, hogy a magyarországi és ausztriai adatfelvételhez készített kérdőívek a két ország eltérő agrárstruktúrájából, agrár-közigazgatásából és intézményrendszeréből adódóan értelemszerűen nem lehetnek teljesen egyformák. A hazánkban alkalmazandó kérdőívek elkészítése után, az osztrák sajátosságokkal összehangolva, az ottani viszonyokra alkalmazva – a későbbi pontos adatfeldolgozás lehetőségét szem előtt tartva - állítottam össze az Ausztriában kiküldendő kérdéssort.

Különös figyelmet fordítottam a felmérés során az információszerzéssel, illetve információ átadással kapcsolatos kérdéskörre. Gazdálkodók esetében többek között ide tartozik: az információ forrása, az információszerzésre fordított idő, szaktanácsadás igénybevétele/sikeressége, kapott szaktanács

témája illetve a kölcsönös megfeleltetésre vonatkozó információszerzéssel kapcsolatos kérdések. Szaktanácsadók esetében egyaránt vizsgáltam az információ átadási és az információszerzési tevékenységet, pl. hány gazdálkodó munkáját segíti, milyen ismeretátadási módszereket alkalmaz, milyen módszereket tart optimálisnak; ill. milyen csatornákon keresztül jut szakmai információkhoz, milyen továbbképzésen vesz részt, stb. A szaktanácsadók esetében szintén kitértem a kölcsönös megfeleltetéssel kapcsolatos információátadás hatékonyságának vizsgálatára.

4.4. ADATFELDOLGOZÁS

A begyűjtött kérdőívek adatainak feldolgozására és értékelésére olyan adatbázis kezelő rendszert kerestem, amely egyaránt megfelel az adatok elemzése, illetve az adatok alapján megállapítható trendek szemléletes megjelenítése céljára.

Napjainkban rengeteg statisztikai szoftver van forgalomban. A teljesség igénye nélkül néhány gyakran használt program ezek közül: Calc, BMDP, E-Views, Gnumeric, Gretl, Minitab, R, SAS, SPSS, Statistica stb. Ezek között vannak főként keresztmetszeti adatokra (pl. SPSS), és inkább idősorelemzésre koncentráló (pl. E-Views) csomagok is, némelyik pedig általánosnak mondható ebből a szempontból. (Kehl, 2008)

A fenti szempontok figyelembe vételével a kérdőíves felmérés során gyűjtött adatok feldolgozására két szoftvert választottam: az SPSS statisztikai programot valamint Microsoft Excel táblázatkezelő szoftvert. A két különböző szoftver alkalmazása amiatt vált szükségessé, hogy míg az SPSS alkalmazásával az összetettebb vizsgálatok elvégzése, az exploratív (feltáró) adatelemzés is megvalósítható, az Excel segítségével pedig

szemléletesebben, áttekinthetőbben jeleníthetők meg az egyszerűbb összefüggések.

Az SPSS statisztikai szoftvert 1960-ban fejlesztették ki a Stanford Egyetemen. Az SPSS segítségével minták és trendek fedezhetők fel az adatokban, amelyeket egy táblázatkezelővel vagy egy adatbázis kezelővel nem vennénk észre (<http://nik.uni-obuda.hu>).

Az SPSS az Excel által nyújtott adatkezelési lehetőségeken (alap statisztikai feladatok, táblázatkezelés) túl alkalmas összetettebb statisztikai eljárások megvalósítására. Ezek közé tartozik pl. a leíró statisztikák, gyakoriságok, kereszttáblák, faktor-, regresszió-, megbízhatósági analízis, klaszteranalízis, többdimenziós skálázás. (<http://www.spss.hu>) Az SPSS nagy adatpontosságot biztosít, pl. az érvényes válaszok adattartományának megadásával, ill. definiálhatunk olyan szabályokat, melyek alapján a program figyelmeztet az egymásnak ellentmondó adatok bevitelére (pl. egy válaszadó logikailag ellentmondó válaszokat adott két különböző kérdésre).

5. SAJÁT VIZSGÁLATOK ISMERTETÉSE, ÉRTÉKELÉSE

5.1. A MEZŐGAZDASÁGI SZAKTANÁCSADÁS CÉLCSOPORTJAINAK

ÁLTALÁNOS JELLEMZÉSE

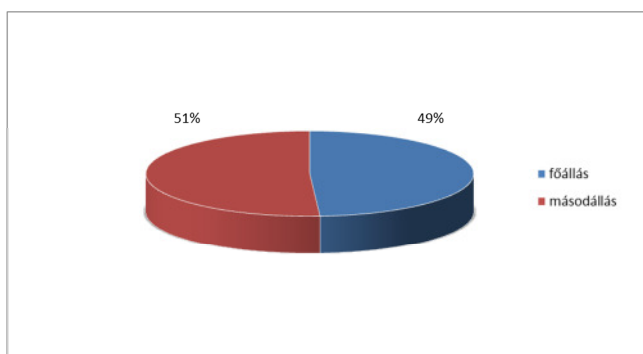
A dolgozatom címében megfogalmazott cél eléréséhez szükségesnek tartottam, a magyar viszonyokhoz hasonlítható, ugyanakkor egy fejlett, nagyobb tradícióval bíró szaktanácsadási rendszer vizsgálatát. Ezen feltételeknek a környező, emiatt hasonló adottságokkal rendelkező országok közül a szaktanácsadási rendszer fejlettsége okán Ausztria felelt meg leginkább. A két ország fejlődése – bár a huszadik században eltérő irányt vett – a múltban mégis számos ponton kapcsolódott egymáshoz a történelem folyamán (Osztrák-Magyar Monarchia). A történelmi tradíciók természetesen a mezőgazdasági fejlődésre is rányomták bélyegüket, s bár a környező, volt szocialista országok mai mezőgazdasága kétségtelenül hasonló szerkezeti gondokkal küzd, mint hazánk, mégis célravezetőbbnek találtam egy olyan ország szaktanácsadási rendszerének vizsgálatát, ahonnan kipróbált, jól működő módszerek, struktúrák adaptálhatók. Mezőgazdasági szerkezet tekintetében viszonylag jól összehasonlítható a hazai viszonyokkal Burgenland és Alsó-Ausztria tartomány. Tirol tartomány területe mezőgazdasági szempontból nehezen hasznosítható, viszont a hegyvidéki területein történő gazdálkodás jellemzőinek vizsgálata számos hasznos ötletet nyújthat a magyar vidéki területeken élők mezőgazdaságon kívüli tevékenységének fejlesztéséhez (pl. agroturizmus, helyi-/tájtermékek előállítás).

5.2.A SZAKTANÁCSADÁSI TEVÉKENYSÉG CÉLCSOPORTJAINAK (GAZDÁLKODÓK) JELLEMZŐI MAGYARORSZÁGON ÉS AUSZTRIÁBAN

Az alábbiakban, a hazánkban, illetve Ausztriában gazdálkodási tevékenységet folytató csoportok általános jellemzőit mutatom be a kérdőíves felmérés során gyűjtött adatok alapján. A vizsgálat mindkét ország esetében a szaktanácsadást befogadó célcsoportok, a mezőgazdaságban tevékenykedő vállalkozások, illetve a termelési folyamatban közvetlenül részt vevő gazdálkodók jellemzőinek, tevékenységének, jövőbeli szándékainak felmérésére terjedt ki.

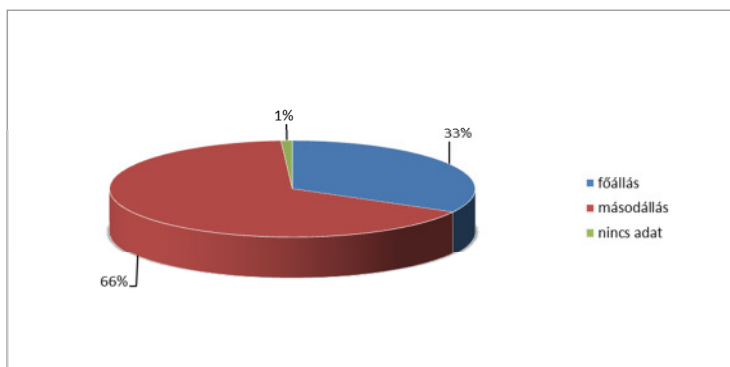
5.2.1. A gazdaságra, a gazdálkodás körülményeire vonatkozó kérdések (általános adatok)

A gazdálkodók jellemzőinek vizsgálatánál alapvető szempont volt, hogy az adott országban milyen arányban végzik a gazdálkodók tevékenységüket fő- illetve másodállásban (16-17. ábra), amiből következtetések vonhatók le a gazdálkodási tevékenység társadalomban betöltött szerepéről és jövedelmezőségéről.

16. ábra. Fő- és másodállású gazdálkodók megoszlása a vizsgált magyar gazdálkodók körében (%)

Forrás: Saját vizsgálat, 2011

17. ábra. Fő- és másodállású gazdálkodók megoszlása a vizsgált osztrák gazdálkodók körében (%)

Forrás: Saját vizsgálat, 2011

A fenti ábrák alapján látható, hogy az általam vizsgált célcsoport esetében Ausztriában magasabb a másodállásban gazdálkodók aránya a hazainál (15%-kal). Ennek egyik lehetséges oka – amit ausztriai gyakorlataim ideje alatt számos alkalommal volt lehetőségem megfigyelni, valamint az ottani agrárkamaráknál a kollégákkal folytatott beszélgetések is erről győztek meg – hogy a magyar viszonyokhoz hasonlítva Ausztriában jóval kifizetődőbb a mezőgazdasági termelés, így érdemes már kisebb területtel, csekélyebb állatlétszámmal is belekezdeni a gazdálkodásba. A kisebb volumen miatt alacsonyabb munkaidő ráfordítással is megoldható a gazdálkodás, így főállásuk mellett sokan kezdenek mezőgazdasági termelésbe (Az ausztriai agrárkamaráknál általánosan jellemző, hogy az ott dolgozó főállású alkalmazottak közül szinte mindenki folytat mellékállásban gazdálkodást), ugyanakkor főállásukat nem kívánják feladni. Nagyban elősegíti a másodállású mezőgazdasági termelés jövedelmezőségét az osztrák agrártámogatási rendszer, mely előnyben részesíti, támogatja a kis volumenű, hagyományos és tájfajtaikat fenntartó gazdálkodást, a családon

belüli gazdálkodási tevékenység folytatását, ill. a szélsőséges területeken (pl. nehezen művelhető alpesi rétek) történő gazdálkodást.

A pontosabb összehasonlítás érdekében érdemes dióhéjban áttekinteni a két ország agártámogatási rendszerének néhány jellemzőjét.

Magyarországon az európai uniós csatlakozás óta jelentősen nőttek az EU forrásból biztosított támogatások (6. táblázat), így az EU-társfinanszírozott, illetve az EU által közvetlenül térített támogatások összege.

6. táblázat. Agrár- és vidékfejlesztési támogatások Magyarországon, Mrd Ft

Megnevezések	2010. évi előirányzat			2011. évi előirányzat		
	Nemzeti támogatás	EU forrás/Egyéb bevétel	Összesen	Nemzeti támogatás	EU forrás/Egyéb bevétel	Összesen
1. Nemzeti támogatások	49,7	2,0	51,7	59,5	2,0	61,5
Ebből: Folyó kiadás és jövedelemtámogatás	42,8	-	42,8	53,1	-	53,1
2. EU-társfinanszírozással működő támogatások	37,7	96,8	134,5	60,5	145,0	205,5
Ebből: ÚMVP	33,8	95,3	129,1	49,9	142,3	192,2
3. EU által közvetlenül térített támogatás	-	276,7	276,7	-	323,4	323,4
Ebből: Piaci támogatás	-	41,7	41,7	-	21,9	21,9
Területalapú-, és egyéb közvetlen támogatás	-	235,0	235,0	-	301,5	301,5
Agrár és vidékfejlesztési támogatások összesen (1+2+3)	87,4	375,6	463,0	120,0	470,4	590,4

Forrás: www.kormany.hu, 2011

Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások három forrásból tevődnek össze: nemzeti támogatások, EU-val közös (társfinanszírozású) támogatások, EU közvetlen támogatások (<http://www.kormany.hu>).

Ezen támogatások 2011. évben 470 Mrd Ft-ot tettek ki, és az összes támogatáson belül elérték a 80%-os részarányt. Míg a nemzeti támogatások összege az uniós programok nemzeti társfinanszírozásával együtt 120 Mrd Ft és arányuk 20%-ot tesz ki.

Ausztriában a „Kedvezőtlen Adottságú Területek” támogatásának rendszere az Ausztria számára 2000-2006-ra kitűzött vidékfejlesztési program (RDP) részeként jött létre. Az RDP által lefedett földrajzi terület Ausztria egész szövetségi területét magában foglalja Burgenland tartomány kivételével. A program irányítását és ellenőrzését az Osztrák Szövetségi Mezőgazdasági, Erdőgazdasági, Környezeti és Vízügyi Minisztérium végzi.

A program teljes költsége 6.896,074 millió euró, amely tartalmazza azt a 3.208,10 millió euró támogatást is, amely az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (EMOGA) Garancia szekciójától származik.

A program három fő célkitűzése:

- a különleges szolgáltatásokat végző farmerek kompenzációja,
- a föld-vagyon megőrzésének és fenntartásának költségeinek támogatása,
- a versenyképesség növelése.

Ausztria ezzel az egész országot átfogó programmal a környezetbarát elvek szerint működő, kis családi gazdaságok támogatását tűzte ki célul (18. ábra). A program a természeti értékek fenntartását is szolgálja ezáltal, úgy mint a talaj, a víz és a levegő jó minőségének megtartását, a mezőgazdasági és a pihenést szolgáló táj fennmaradását és a természeti csapások elleni védelmet (<http://www.foek.hu/>).

18. ábra. Példa a kis volumenű, tájjellegű fajtákat megőrző gazdálkodási tevékenységre egy Innsbruck (Tirol) melletti gazdaudvarban.

Forrás: saját fotó, 2009.

Az Ausztriában mezőgazdaságilag hasznosított területek kompenzációs támogatását a 7. táblázat mutatja. Külön besorolás alá került a kompenzációs támogatás azon gazdálkodók esetében ahol vannak haszonállatok, és azon farmok esetében is, amelyek csak növénytermesztéssel foglalkoznak. Az 1-es területi segélyt a megfelelő birtoknak csak az első 6 ha UAA területére adják, míg a 2-es területi segélyt a birtok teljes területére adják maximum 100 hektárig, de 60 hektártól módosul.

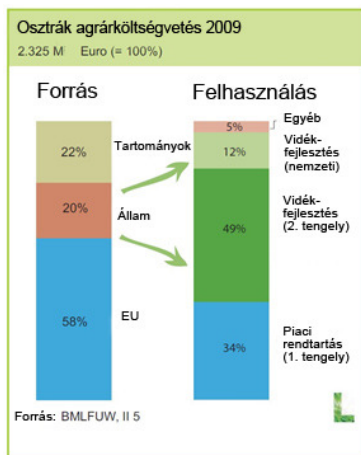

7. táblázat. A hasznosított mezőgazdasági terület hektáronkénti kompenzációs támogatása Ausztriában

	Farmok haszonállatokkal		Farmok haszonállatok nélkül	
	<i>1-es területi segély</i> Euro-ban	<i>2-es területi segély</i> Euro-ban	<i>1-es területi segély</i> Euro-ban	<i>2-es területi segély</i> Euro-ban
Alap kategória	30,30	94,47	7,56	72,67
100 pont	175,65	132,26	43,89	101,74
200 pont	321,00	170,05	80,23	130,81
300 pont	466,34	207,87	116,57	159,88
400 pont	611,69	245,63	152,90	188,95

Forrás: Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft, 2009

A "Grüner Bericht" – a minisztérium által kiadott, az osztrák mező- és erdőgazdaságot átfogóan bemutató éves jelentés –százalékos bontásban mutatja be a 2010 évi agrárkölségvetés forrásait és ezek felhasználását (19. ábra). A források több mint felét (58%) az EU biztosítja, míg a fennmaradó részt a tartományok és az állam körülbelül egyenlő arányban (22%-20%) finanszírozza. Felhasználás tekintetében a vidékfejlesztésre jut a legtöbb forrás, a nemzeti és a 2. tengelyhez kapcsolódó vidékfejlesztési kiadásokra összesen a teljes agrárkölségvetés 61%-a jut.

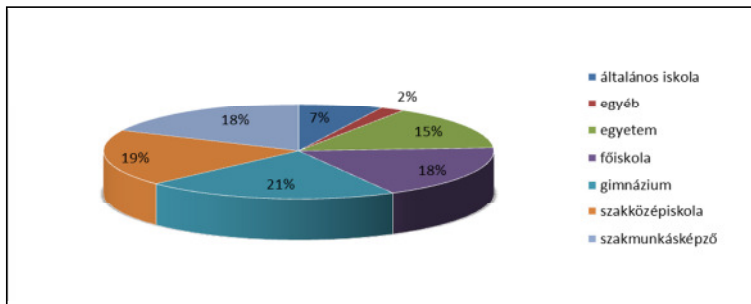

19. ábra. A 2009. évi oszták agrárköltés

Forrás: Grüner Bericht, 2010

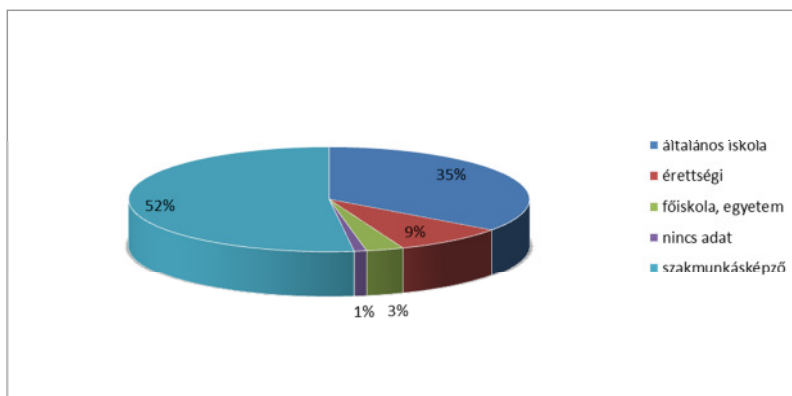
A különböző támogatási forrásokhoz való hozzájutást befolyásolhatja a gazdálkodók képzettségi szintje, valamint a szaktanácsadási szolgáltatás igénybevétele.

Érdemes megvizsgálni, hogy a gazdálkodók legmagasabb iskolai végzettsége mutat-e összefüggést a szaktanácsadási szolgáltatások igénybevitelével. Az erre vonatkozó adatokat Magyarország esetében a 20. ábra, Ausztria esetében a 21. ábra szemlélteti.

20. ábra. Legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlás a vizsgált magyar gazdálkodók körében (%)

Forrás: saját vizsgálat, 2011

21. ábra. Legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlás a vizsgált osztrák gazdálkodók körében (%)

Forrás: saját vizsgálat, 2011

A két ország eltérő iskolarendszere miatt nem készíthető teljesen pontos összehasonlítás a gazdálkodók iskolai végzettségét illetően. Annyi azonban az adatok ismeretében megállapítható, hogy az osztrák gazdák iskolai végzettsége jóval homogénebb képet mutat a magyarokénál. Vizsgálatomban a magyar gazdák esetében szinte azonos eloszlásban képviseltetik magukat a különböző végzettségű csoportok, ugyanakkor Székely (2009) vizsgálatában azt mutatta ki hogy a gazdálkodók 55,9%-a alapszintű képzettséggel rendelkezik (42 gazdálkodót vizsgálva csak a Közép-Magyarországi régióban). Tóth (2005) viszont 117 gazdálkodót (44%-a Közép-Magyarországi régióban, 56% Észak-Magyarországi régióban) vizsgálva azt állapította meg, hogy megkérdezettek közel 50%-a rendelkezik diplomával.

Feltűnő különbség a két ország gazdálkodói között, hogy Ausztria esetében kiemelkedően magas (52%) a szakmunkásképzőt végzettek száma. Még szembetűnőbb a különbség, ha az általános iskolai és a szakmunkás végzettséget együtt tekintjük, ami az összes gazdálkodó 87%-ára jellemző. A jelenség magyarázata feltehetően abban rejlik, hogy Ausztriában a fiatalok

tudatosan készülnek a mezőgazdasági pályára ugyanis becsülete van a *“paraszti életnek”*, míg hazánkban gyakran kényszerből, pályamódosítást követően kezdenek bele a gazdálkodási tevékenységbe.

Kozári és Tóth 2009-ben vizsgálta hazánkban a gazdálkodók iskolai végzettsége és a szaktanácsadóval kialakított kapcsolat összefüggéseit (8. táblázat.). A felmérés határozott kapcsolatot mutat a végzettség és a szaktanácsadási szolgáltatás igénybevétele, illetve ennek jellege között. Az adatokból jól látható, hogy a legalacsonyabb (alapfokú) végzettséggel rendelkezők veszik igénybe legkisebb mértékben szaktanácsadó segítségét, ezen belül is csupán az ágazati tevékenységükhöz szorosan kötődő területeken. A közép- ill. felsőfokú végzettséggel rendelkezők szinte az összes szakterületen igényelték szaktanácsadó segítségét, ezen csoportok ismerték fel leginkább, hogy a tanácsadás igénybevétele már rövid távon visszatérülhet.

Összességében megállapítható, hogy a alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők kevésbé igénylik a szaktanácsadási szolgáltatást.

8. táblázat. Az iskolai végzettség és a szaktanácsadóval kialakított kapcsolat közötti összefüggés

	Alapfokú (%)	Középfokú (%)	Felsőfokú (%)
Növénytermesztés	75,0	80,0	71,9
Kertészet	87,5	32,0	38,6
Szőlészet- borászat	25,0	18,0	14,0
Takarmányozás	nem igényelt	12,0	8,8
Gyepgazdálkodás	nem igényelt	10,0	3,5
Állattenyésztés	nem igényelt	18,0	15,8
Növényvédelem	50,0	74,0	59,6
Erdőgazdálkodás	37,5	8,0	14,0
Gépesítés	nem igényelt	42,0	42,0
Biotermelés	12,5	8,0	17,5
Öntözés	nem igényelt	20,0	24,6
Vadgazdálkodás	nem igényelt	4,0	3,5
Falusi vendéglátás	nem igényelt	4,0	3,5
Új típusú szövetkezet szervezése	nem igényelt	16,0	28,1
Vállalat gazdasági	nem igényelt	16,0	21,1
Könyvelés, adózás	nem igényelt	24,0	40,4
Pályázatírás	nem igényelt	24,0	40,4
Termékfeldolgozás	nem igényelt	14,0	10,5
Egyéb (arculattervezés)	nem igényelt	nem igényelt	7,0
Halászat	nem igényelt	nem igényelt	nem igényelt

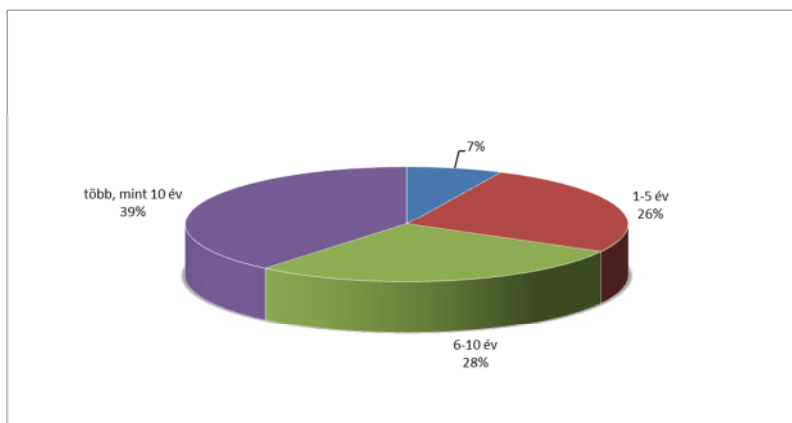
Forrás: Kozári J., Tóth K., 2009

Kapronczai és szerzőtársainak (2005) vizsgálatai is megerősítik, hogy a szaktanácsadás által nyújtott információk befogadásában fontos szerepe van a befogadó fél adott területen szerzett előképzettségének. A képzettség ezáltal nagyban befolyásolja a termelés nyereséges illetve veszteséges mivoltát, a lehetőségek kihasználásának képességét (<http://mnvh.hu/>).

A gazdák szaktanácsadás iránt mutatott igényét feltételezésem szerint befolyásolja, hogy az adott gazdálkodó mennyi ideje folytatja tevékenységét, milyen mennyiségű és szintű tapasztalatra tett szert az évek folyamán. Ezért mindkét országban vizsgáltam a gazdálkodás kezdete óta eltelt időt, melyet a 22. és a 23. ábra szemléltet.

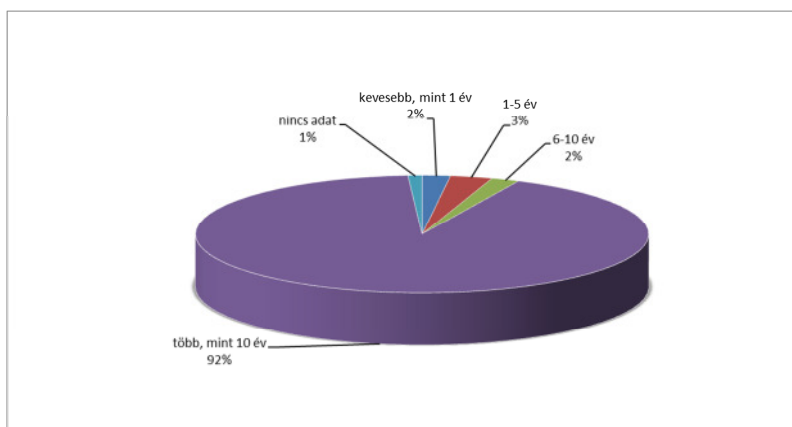
A két diagram jól mutatja, hogy Ausztriában a gazdálkodók lényegesen nagyobb hányada folytatja tíz évnél hosszabb ideje gazdálkodási tevékenységét. Az osztrák gazdák döntő többsége (92%) tartozik ebbe a kategóriába, ami a helyiekkel folytatott beszélgetéseim és helyszíni megfigyeléseim alapján arra vezethető vissza, hogy Ausztriában hosszú ideje jól kiszámítható, stabil gazdálkodási körülményekkel számolhatnak (gazdasági, jogi háttér), valamint a magyarországinál lényegesen magasabb a gazdálkodási tevékenység jövedelmezősége és társadalmi elismertsége.

Megfigyelhető, hogy Ausztriához (2%) képest Magyarországon (7%) magasabb a gazdálkodást újonnan - kevesebb, mint egy éve - megkezdők száma, illetve Ausztriához viszonyítva jelentősen magasabb az 1-10 éve gazdálkodók aránya (Magyarországon 54%, Ausztriában 5%). A gazdálkodást több mint 10 éve folytatók aránya Magyarországon 39% (a gazdálkodók 7%-a nem válaszolt erre a kérdésre), Ausztriában viszont ebbe a kategóriába tartozik a gazdálkodók 92%-a. Ez is azt a feltételezést támasztja alá, hogy Ausztriában tartósan biztos megélhetést nyújt a mezőgazdasági tevékenység, ugyanakkor arra is enged következtetni, hogy Ausztriában nagy hagyományai vannak a családi gazdálkodásnak, és aki elkezd gazdálkodni (számos esetben viszi tovább a szülőktől örökölt gazdaságot) az nagy valószínűséggel folytatni is fogja évtizedeken át.

22. ábra. A gazdálkodás kezdete óta eltelt idő a vizsgált magyar gazdálkodók körében

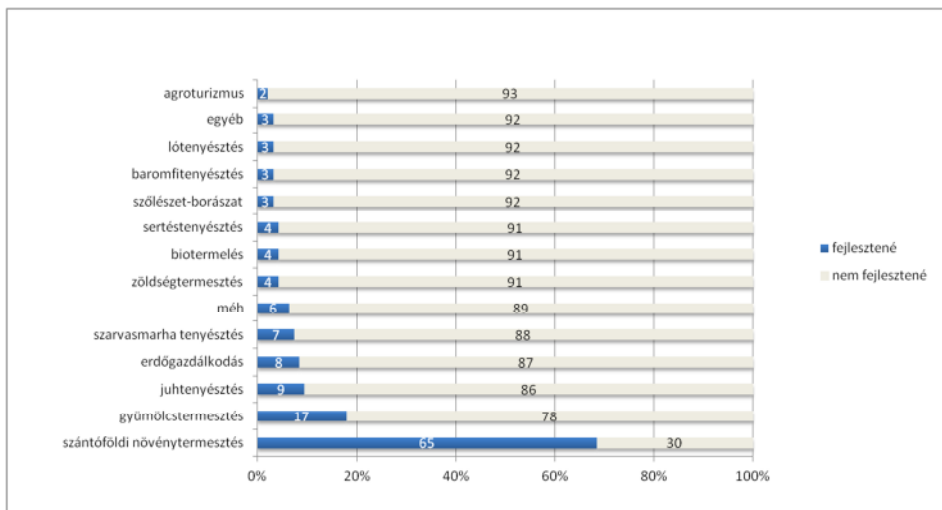
Forrás: saját vizsgálat, 2011

23. ábra. A gazdálkodás kezdete óta eltelt idő a vizsgált osztrák gazdálkodók körében

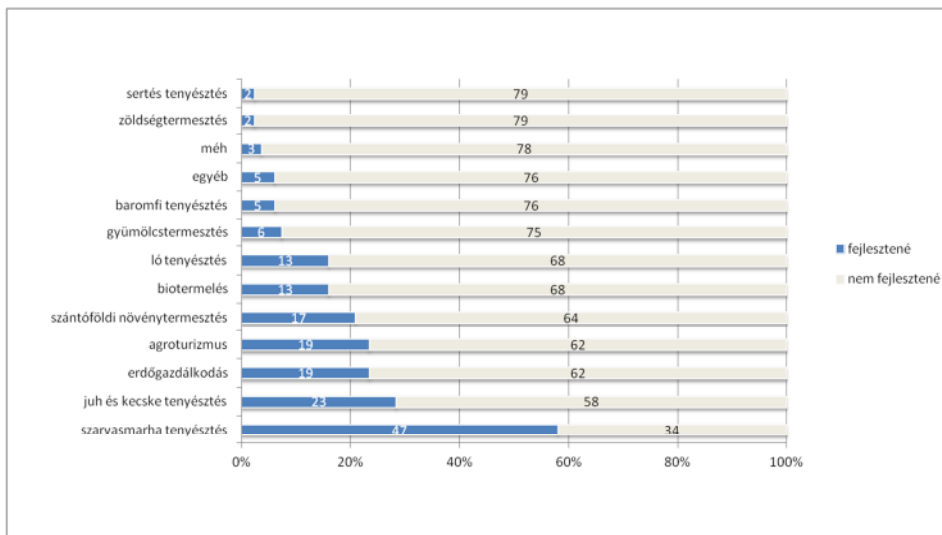
Forrás: saját vizsgálat, 2011

A felmérés keretében vizsgáltam továbbá, hogy milyen különbség mutatkozik a két ország gazdálkodóinak gazdaságfejlesztési szándékai között (24-25. ábra).

24. ábra. Fejleszteni kívánt területek megoszlása a vizsgált magyar gazdálkodók körében

Forrás: saját vizsgálat, 2011

25. ábra. Fejleszteni kívánt területek megoszlása a vizsgált osztrák gazdálkodók körében

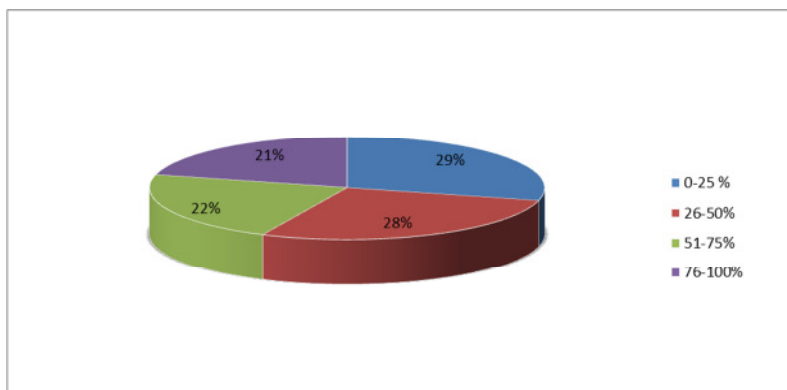
Forrás: saját vizsgálat, 2011

Erre a kérdésre hazánkban a gazdálkodók 5%-a, Ausztriában a gazdálkodók 19%-a nem válaszolt, aminek magyarázata részben abban rejlik hogy nem kívánnak semmilyen területen innovációt végrehajtani.

A fejleszteni kívánt területeknél mindkét ország esetében megfigyelhető, hogy a gazdálkodók az adott országra legjellemzőbb ágazatot (Magyarországon a szántóföldi növénytermesztés, Ausztriában a szarvasmarha tenyésztés) kívánják legnagyobb mértékben fejleszteni.

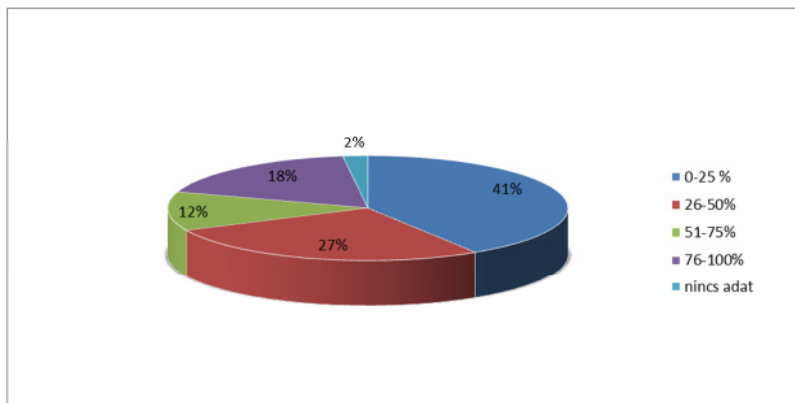
További fontos jellemzője a gazdák tevékenységének, hogy mekkora szerepet tölt be a gazdálkodás a jövedelemszerző tevékenységükben. Ezt a család összjövedelmének a gazdálkodásból származó jövedelemmel történő összehasonlításával jellemeztem. A kapott eredményeket a 26. és 27. ábra foglalja össze.

26. ábra.

A gazdaság termeléséből származó jövedelem százalékos aránya a családi összjövedelemhez képest a vizsgált magyar gazdálkodók körében (%)

Forrás: saját vizsgálat, 2011

27. ábra. A gazdaság termeléséből származó jövedelem százalékos aránya a családi összjövedelemhez képest a vizsgált osztrák gazdálkodók körében (%)

Forrás: saját vizsgálat, 2011

A fenti diagramokból kitűnik, hogy Magyarországon jelentősebb az a gazdálkodói réteg, amely döntően a gazdálkodásból szerzi jövedelmét. A gazdálkodásból származó jövedelem a családi összjövedelem 51-75% illetve 76-100%-át hazánkban összesen a gazdálkodók 43%-ánál, Ausztriában 30%-ánál teszi ki. Ausztria esetében jelentősen magasabb azon gazdálkodók aránya (41%), akik összes jövedelmüknek legfeljebb egynegyedét szerzik a gazdálkodásból (Magyarország esetében 29%), ami feltehetőleg a mellékállásban végzett gazdálkodási tevékenységből adódik.

Ausztriában a mező- és erdőgazdálkodásból származó bevétel tartományonkénti alakulását a 28. ábra mutatja.

28. ábra. A mező- és erdőgazdaságból származó jövedelem Ausztriában 2010-ben

Forrás: Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft, 2010

A magyar és osztrák gazdálkodók általános jellemzőivel kapcsolatos vizsgálat eredményeit a következő (9.) táblázatban foglaltam össze:

9. táblázat. A gazdálkodókkal kapcsolatos általános jellemzők

GAZDÁLKODÓK			
Gazdaság, gazdálkodás körülményei, általános jellemzők			
	Magyarország	Ausztria	Megjegyzés
Fő- és másodállásban végzett gazdálkodás	fő- és mellékállás megoszlása 50-50% arányú	fő- és mellékállás megoszlása 1/3 – 2/3 arányú	Eltérő mg. jövedelmezőségi viszonyok, eltérő támogatási intenzitás
Végzettség	heterogén megoszlás, különböző végzettségű csoportok közel azonos arányban; felsőfokú végzettség gyakori (33%)	általános iskola és szakmunkásképző együtt 87%-ot tesz ki; felsőfokú végzettség kis arányban (3%)	Ausztriában a gazdák már fiatal korban, tudatosan készülnek a mezőgazdasági pályára, becsülete van a paraszti munkának; hazánkban sok a kényszervállalkozó
Fejlesztési kívánt területek	szántóföldi növénytermesztés kiugróan magas (65%), többi terület jellemzően 10% alatt (max. 17%)	szarvasmarha tenyésztés közel 50%, heterogénebb megoszlás, 6 egyéb területet a gazdák 10-20%-a fejlesztené innovatív területek is jellemzőek, pl. biotermelés 10% felett	Magyarországon egysíkú, kevés innovációt igénylő fejlesztési elképzelések jellemzőek, Ausztriában szerteágazóbb, innovatívabb, nagyobb ráfordítást igénylő ágazatokat is fejlesztenének a gazdák. Lehetséges ok: támogatási rendszerek különbsége, az eltérő hozzáállás, társadalmi tradíciók, és a részben eltérő természeti adottságok

Gazdálkodás kezdete óta eltelt idő	A gazdáknak csak a két harmada gazdálkodik legalább 6 éve, 39%-uk több mint 10 éve. Megjelent egy fiatal gazdálkodói réteg!	gazdák döntő többsége (92%) több mint 10 éve gazdálkodik	Ausztriában tartós, biztos megélhetést nyújt a gazdálkodási tevékenység. Hazánkban támogatási rendszer átalakítása, kiszámítható törvényi, gazdasági háttér javíthatna a helyzeten
Családi összjövedelem és a gazdálkodásból származó jövedelem aránya	gazdák 46%-ánál a családi összjövedelem felénél nagyobb részt tesz ki a gazdálkodásból származó jövedelem; 29% esetében a gazdálkodás jövedelme legfeljebb az összjövedelem negyedét teszi ki	gazdák 30%-ánál a családi összjövedelem felénél nagyobb részt tesz ki a gazdálkodásból származó jövedelem; 41% esetében a gazdálkodás jövedelme legfeljebb az összjövedelem negyedét teszi ki	Hazánkban jelentősebb az a gazdálkodói réteg, amely döntően a gazdálkodásból szerzi jövedelmét; Ausztriában jellemző a kisebb volumenű gazdálkodási tevékenység (pl. kis hegyi gazdaságok) végzett gazdálkodói tevékenység; Kis volumenű tevékenység támogatása Mo-n is, pl. helyi termékek, falusi vendéglátás

Forrás: saját kutatás, 2011

Hazánkban a gazdálkodás körülményeinek javítására 2014 után a Nemzeti Vidékstratégia, ill. megvalósításának keretprogramja, a Darányi Ignác terv felel majd.

A Nemzeti Vidékstratégia 2014 – 2020-ra vonatkozó főbb stratégiai területei:

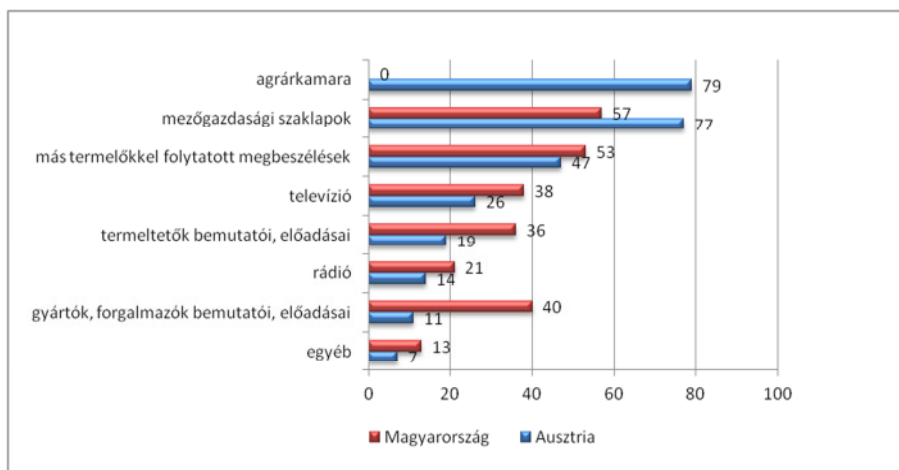
- Természeti erőforrások és értékek védelme, fenntartható használata
- Vidéki környezetminőség
- Föld- és birtokpolitika

- Fenntartható agrárszerkezet- és termeléspolitika
- Hozzáadott érték növelés, biztonságos élelmiszerellátás, biztonságos piac
- Helyi gazdaságfejlesztés
- Vidéki szellemi és fizikai infrastruktúra, életképes vidéki települések, helyi közösségek (Kis, 2012)

5.2.2. A gazdálkodók és a szaktanácsadási rendszer közötti viszonyra irányuló kérdések

A következőkben a gazdálkodók és a szaktanácsadási rendszer közötti kapcsolatokat mutatom be a gazdálkodók információszerzési forrásainak, módszereinek, és a szaktanácsadás preferált szakterületeinek bemutatásával. Kitérek a szaktanácsadás sikerességének gazdálkodók szempontjából történő megítélésére, illetve a gazdálkodók szaktanácsadási tevékenységgel, annak fejlesztésével (tematika, szaktanácsadási formák) kapcsolatos elvárásaira. A téma fontosságára való tekintettel külön vizsgáltam a kölcsönös megfeleltetéssel kapcsolatos információk megszerzésének módját mindkét ország esetében.

A két ország gazdálkodói információszerzési forrásainak kérdőíves felmérésénél olyan kategóriákat jelöltem ki, melyek az eltérő agrárinformációs rendszerek ellenére is összehasonlíthatók (29. ábra).

29. ábra. A megkérdezett magyar és osztrák gazdálkodók információszerzési forrásai

Forrás: saját vizsgálat, 2011

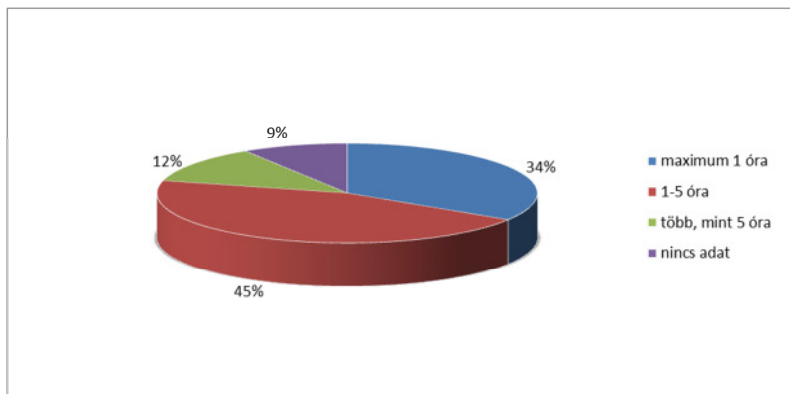
Az 29. számú ábráról látható, hogy mindkét ország esetében domináns szerepet tölt be a nyomtatott sajtó, hazánkban ez a legjelentősebb információforrás a gazdálkodók számára (57%), Ausztriában a második helyen áll (arányában magasabb a Magyarországinál, 77%). Hazánkban még mindig az önálló–szaktanácsadó közreműködését mellőző–információszerzés dominál (szaklapok, más termelőkkel folytatott beszélgetések, televízió), Ausztriában a gazdák döntő többsége (79%) az agrárkamarától szerzi a gazdálkodással kapcsolatos információkat, ahol legtöbbször személyesen fordulhat egy-egy szakterület szakértőjéhez, illetve csoportos tanácsadás formájában jut az új ismeretekhez. Összehasonlítva a „gyártók, forgalmazók bemutatói, előadásai” kategóriát, szembevetve, hogy hazánkban a gazdálkodók 40%-a, míg Ausztriában csupán a gazdálkodók 11%-a jelölte meg információs forrásként. Mivel ez kereskedelmi célúnak mondható információátadás (üzleti típusú, “áruba csomagolt szaktanácsadás”), így fennáll a veszélye, hogy az ilyen tanácsadást nyújtó

cégek csupán az általuk gyártott termékek értékesítését szeretnék ösztönözni szaktanácsadás biztosításával. További problémát vet fel, hogy a kisebb gazdaságok nem tartoznak ezen típusú információátadás elsődleges célcsoport körébe, illetve „kevés figyelmet fordítanak az alacsony ráfordítást igénylő technológiákra” (Kozári szerk., 2000). Ugyanakkor az is megállapítható, hogy a kereskedelmi célú szaktanácsadás hagyományosan magas színvonalú, és igyekszik a gazdálkodók felmerülő problémáira gyorsan, precíz megoldást találni.

Érdekes felmérést készített az Agrostratéga tanácsadó cég a gazdálkodással foglalkozók körében az egyes információszerzési források elfogadottságáról (<http://mvh.eu-info.hu>). A mezőgazdasági termelést jövedelemszerzés céljából folytató gazdálkodók információszerzési szokásait vizsgáló felmérés 1.198 fő ágazati döntéshozó megkérdezésén alapul.

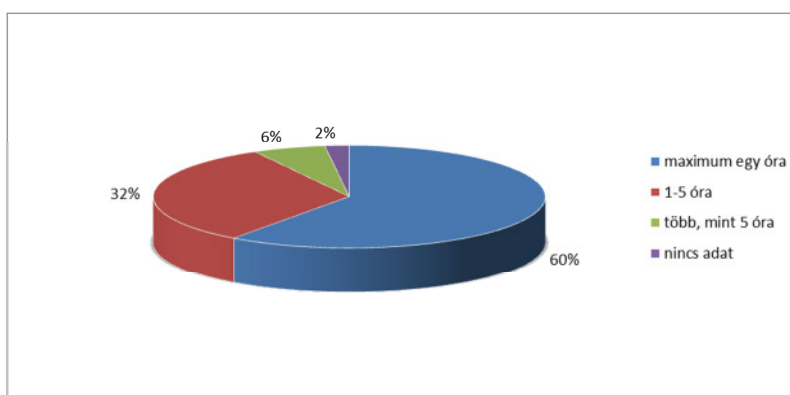
A felmérés szerint a gazdálkodók értékelése alapján szakmai tartalom és hitelesség szempontjából vezet a szakkönyv, majd az ismerős, kolléga, szaktanácsadó következik. Ezeket a nyomtatott szaklapok és a szakmai rendezvények, kiállítások, bemutatók, továbbá az agrárportálok követik. Tartalom és hitelesség szempontjából a legkevésbé értékelik az agrárműsorokat és a postai úton érkezett hírlevelet, kiadványt. Fontos megjegyezni viszont, hogy még ezek is a pozitív tartományban vannak, tehát egyértelműen értékkel bíró információhordozók (<http://www.agroinform.com>). Az információk megszerzésével kapcsolatban további lényeges szempont az ezek begyűjtésére fordított idő (30-31. ábra).

30. ábra. A termeléssel, értékesítéssel kapcsolatos információk megszerzésére fordított idő hetente a vizsgált magyar gazdálkodók körében

Forrás: saját vizsgálat, 2011

31. ábra. A termeléssel, értékesítéssel kapcsolatos információk megszerzésére fordított idő hetente a vizsgált osztrák gazdálkodók körében

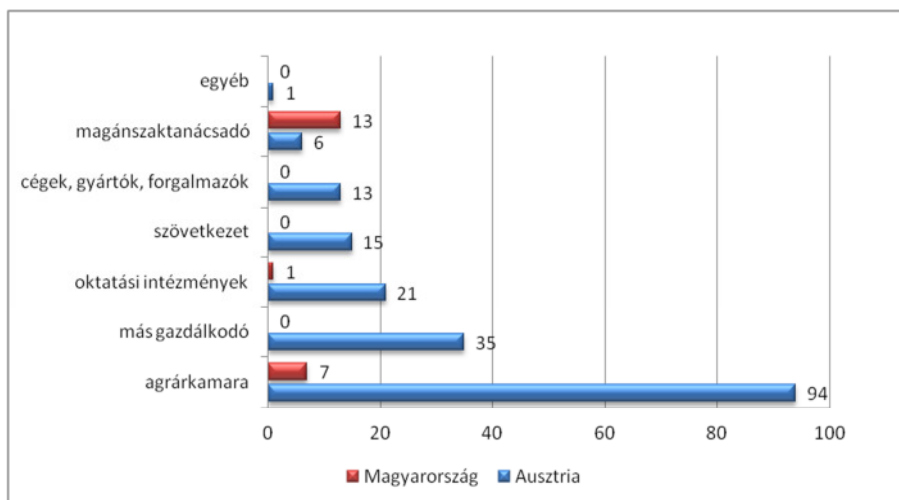
Forrás: saját vizsgálat, 2011

Az adatokból kitűnik, hogy a magyar gazdák több időt fordítanak az információk megszerzésére, mint osztrák társaik.

Ausztriában a gazdák többsége (60%) legfeljebb napi egy órát tölt gazdálkodással kapcsolatos információszerzéssel, míg Magyarországon ezek aránya csupán 34%, mert legtöbben napi 1-5 órát fordítanak erre a célra, ami

igen magasnak mondható, az effektív tevékenységre így kevesebb időt fordíthatnak. Ennek magyarázata valószínűleg a szaktanácsadás hatékonyságában rejlik, ami a két ország eltérő fejlettségű szaktanácsadó rendszeréből adódik, továbbá a vizsgált osztrák gazdálkodók évtizedes tapasztalata is ezt a trendet erősíti.

A szaktanácsadás igénybevételének helyszíne a két ország esetében jelentősen eltérő képet mutat, amit a 32. ábra szemléltet.

32. ábra. A szaktanácsadás igénybevételének helyszíne magyar és osztrák gazdálkodók esetén

Forrás: saját vizsgálat, 2011

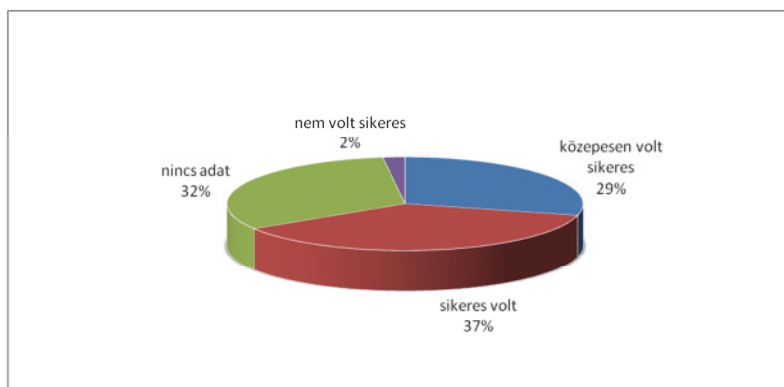
A fenti diagram a magyar és az osztrák gazdálkodók szaktanácsadás helyszínével kapcsolatos preferenciáit mutatja be. Az egyes helyszínekhez tartozó értékek azt mutatják, hogy a gazdálkodók hány százaléka veszi igénybe az adott tanácsadási lehetőséget (ill. hány százalékuk nem veszi igénybe). Természetesen amennyiben ugyanaz a gazdálkodó több helyen is igénybe vesz szaktanácsadást, a kérdőíven is több választ jelölhet meg. A

kérdésre nem válaszolókkal (2 fő) együtt így az egyes helyszíneknél minden esetben 100 fő (100%), a kérdőívet kitöltők teljes száma jelenik meg.

A magyar gazdálkodók mindössze három szaktanácsadási helyszínt jelöltek meg, ezeket is alacsony számban. Az „egyéb” kategóriát egy fő sem jelölte meg, tehát nem magyarázza a többi alacsony értéket, hogy esetleg nem szerepel a felsorolásban az általuk preferált egyéb lehetőség.

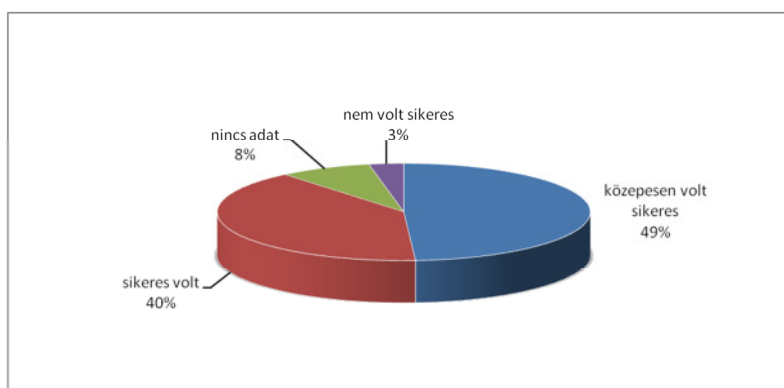
Magyarországhoz (7%) viszonyítva Ausztria esetében kiugróan magas (94%) a szaktanácsadást az agrárkamaránál igénybe vevők száma. A 29. számú ábra adataival összevetve, mely szerint az osztrák gazdák döntő többsége (79%) az agrárkamarától szerzi a gazdálkodással kapcsolatos információkat, megállapítható az agrárkamara erős dominanciája az agráriummal kapcsolatos információk átadásában. Feltehetőleg Ausztriában emiatt az „egyablakos” rendszer, azaz az egy helyről történő gyors és hatékony információszerzés miatt kevesebb az információk megszerzésére fordított idő.

A szaktanácsadási tevékenység vizsgálatakor lényeges kérdés a szaktanácsadás sikerességének megítélése. Az a szaktanácsadás nevezhető sikeresnek, melynek segítségével a gazdálkodó egy adott gazdasági problémája megoldódik. A két ország gazdálkodóinak ezzel kapcsolatos véleményét a 33. és 34. számú ábra szemlélteti.

33. ábra. A szaktanácsadás sikeressége a vizsgált magyar gazdálkodók körében

Forrás: saját vizsgálat, 2011

34. ábra. A szaktanácsadás sikeressége a vizsgált osztrák gazdálkodók körében

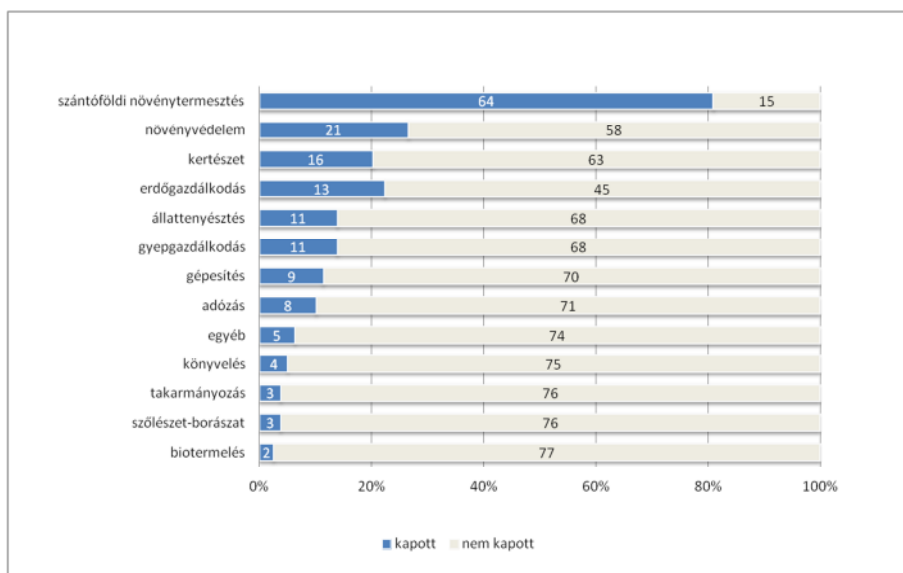
Forrás: saját vizsgálat, 2011

A szaktanácsadás sikerességének megítélése mindkét ország esetében hasonlóan jónak mondható, a megkérdezettek 37 (HU) illetve 40 (A) százaléka ítélte sikeresnek a szaktanácsadást. A „közepesen sikeres” kategória esetében viszont már jelentős az eltérés, az osztrák gazdák 49%-a véli közepesen sikeresnek a tanácsadást, míg hazánkban 29%. A két előző

kategóriát összesítve megállapítható, hogy Ausztriában összességében többen tartják megfelelőnek a tanácsadás színvonalát.

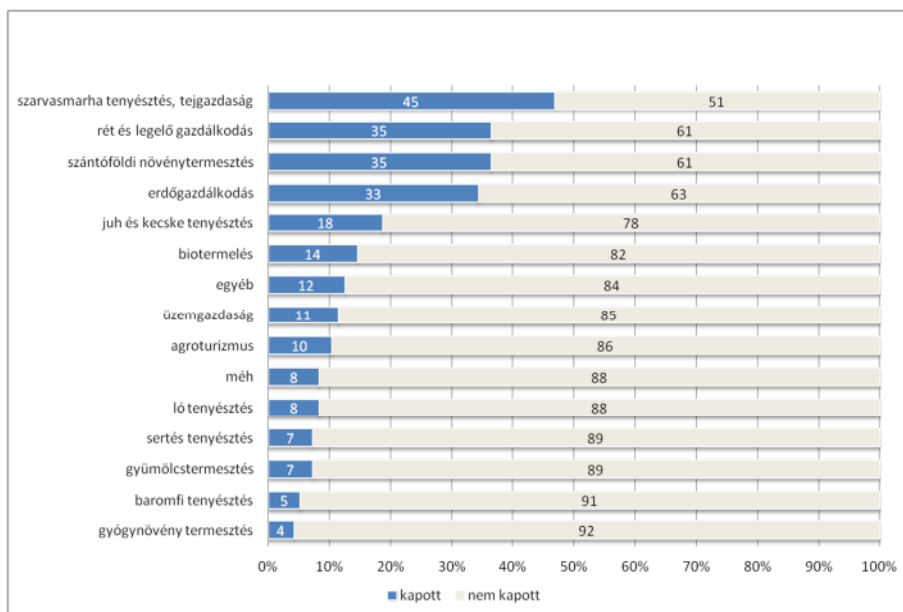
Érdekes adat, hogy a magyar válaszadók 31%-a nem tudott, vagy nem akart válaszolni a tanácsadás sikerességét vizsgáló kérdésre.

A szaktanácsadás preferált szakterületeit a 35. és 36. számú ábra mutatja be.

35. ábra. A szaktanácsadás preferált szakterületei magyar gazdálkodóknál

Forrás: saját vizsgálat, 2011

36. ábra. A szaktanácsadás preferált szakterületei osztrák gazdálkodóknál

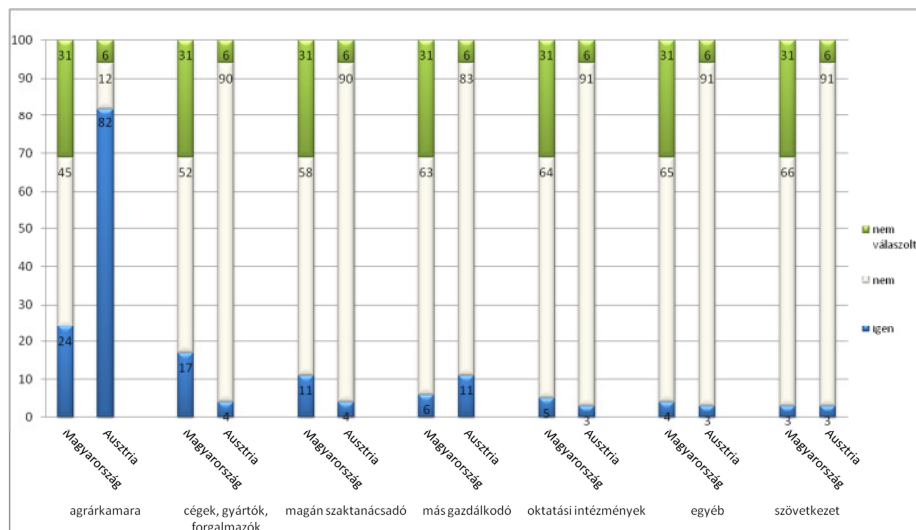
Forrás: saját vizsgálat, 2011

A két ország eltérő mezőgazdasági adottságai, termelési hagyományai miatt ennél a kérdésnél országonként eltérő kategóriákat, illetve megnevezéseket alkalmaztam, hogy a gazdálkodók a számukra ismert kategóriákból választhassanak. Magyarország esetében a szaktanácsadói névjegyzékben szereplő kategóriáknak megfelelően, Ausztria esetében az ottani agrárkamara által használt szaktanácsadói szakterületek szerint adtam meg a választható témaköröket.

A fenti kérdésre adott válaszok jól mutatják az adott országokra leginkább jellemző ágazatokat, míg hazánkban a szántóföldi növénytermesztés, Ausztriában pedig a szarvasmarha tenyésztés, tejgazdaság dominál a leggyakoribb tanácsadási témák között. A gazdálkodás eltérő fejlettségére

utal, hogy amíg hazánkban biotermeléssel kapcsolatban csupán a gazdák 2%-a kért szaktanácsot, Ausztriában ez az érték 14%.

Külön vizsgáltam a szaktanácsadás egyik kiemelt témájával, a kölcsönös megfeleltetéssel kapcsolatos információszerzési jellegzetességeket (37. ábra).

37. ábra. A magyar és az osztrák gazdálkodók kölcsönös megfeleltetéssel kapcsolatos információforrásai

Forrás: saját vizsgálat, 2011

A kölcsönös megfeleltetéssel kapcsolatos információátadás a többi szaktanácsadási témához hasonló képet mutat. Bár hazánkban a gazdálkodók közel egynegyede (24%) az agrárkamarától kapott tájékoztatást a témáról, mégis viszonylag egyenletesen oszlanak meg a különböző információszerzési források.

Ausztriában itt is megfigyelhető az agrárkamara „egyeduralma”, ugyanis a gazdák 82%-a jut innen információhoz a kölcsönös megfeleltetéssel

kapcsolatban. A grafikon jól mutatja a két ország szaktanácsadási rendszere közötti lényeges különbséget: amíg hazánkban a gazdálkodóknak több helyről kell összegyűjteni egy adott témában az információt (gyakran nem megfelelően megbízható forrásból, mint pl. más gazdálkodók, cégek, gyártók, forgalmazók, stb.), addig Ausztriában jelentősen növeli a rendszer hatékonyságát, hogy a gazdálkodó egy helyen, megbízható forrásból hozzájut az összes szükséges információhoz („egyablakos” rendszer).

A gazdálkodók és a szaktanácsadási rendszer közötti viszonyt bemutató főbb jellemzőket a 10. táblázat mutatja.

10. táblázat. A gazdálkodók és a szaktanácsadási rendszer közötti viszony

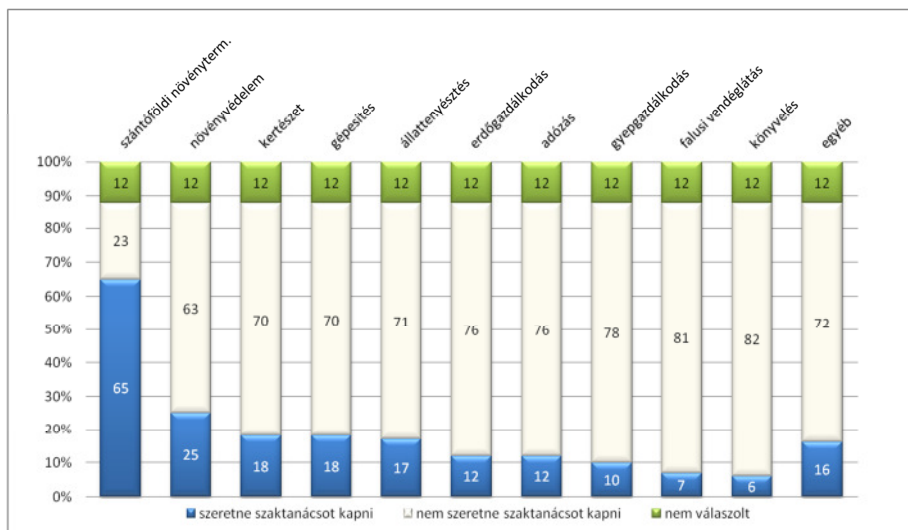
A gazdálkodók és a szaktanácsadási rendszer közötti viszony			
	Magyarország	Ausztria	Megjegyzés
Gazdálkodók információ-szerzési forrásai	inkább szaktanácsadót mellőző információforrások, pl. nyomtatott sajtó (57%), más termelőkkel folytatott információcsere jellemző; jelentős a gyártóktól, forgalmazóktól történő információszerzés (40%)	legjellemzőbb a kamarai szaktanácsadóktól történő információszerzés (79%), személyes kontaktust tesz lehetővé, hatékonyabb; nyomtatott sajtó is jellemző (77%); gyártóktól, forgalmazóktól történő információszerzés nem jellemző (11%)	Cél: Magyarországon is hatékony szaktanácsadói hálózat létrehozása, ún. „egyablakos” rendszer, ahová a gazdák szívesen, bizalommal fordulnak, nem igényel utánajárást, mindent egy helyen intézhetnek. Párhuzamosságok megszüntetése az intézményi háttérben.
Termeléssel, értékesítéssel kapcsolatos információ-szerzésre fordított idő	a gazdálkodók harmada fordít mindössze heti egy órát vagy kevesebbet információszerzésre 12% fordít rá heti 5 óránál többet	a gazdálkodók kétharmada fordít heti egy órát vagy kevesebbet információszerzésre 6% fordít rá heti 5 óránál többet	Ausztriában hatékonyabb rendszer, nem kell sok helyről begyűjteni az információt → „egyablakos” rendszer bevezetése
Tanácsadás helyszíne	13% magán-szaktanácsadónál, 7% agrárkamaránál, 1% oktatási intézményben vesz igénybe tanácsadást; más lehetőséget nem jelöltek meg a válaszadók	többféle lehetőséget is megjelöltek a válaszadók; legjellemzőbb (94%) az agrárkamarai tanácsadás; gazdák harmada más gazdálkodónál is részesül tanácsadásban, 21% oktatási intézményekben	„egyablakos” szaktanácsadási rendszer kialakítása, párhuzamosságok megszüntetése az intézményi háttérben

Szaktanácsadás sikeressége	Közel 40% jónak ítéli a szaktanácsadás sikerességét; Mo-n a válaszadók harmada nem válaszolt erre a kérdésre	40% jónak ítéli a szaktanácsadás sikerességét; összességében jobb megítélés, mint Magyarországon	Szaktanácsadók módszertani képzésével/továbbképzésével tovább javíthatók az elégedettségi mutatók (névjegyzéki tanácsadók rendszeres éves továbbképzése)
Szaktanácsadás témája	hagyományos témák dominálnak, legjellemzőbb szántóföldi növénytermesztés	változatos témák, legjellemzőbb a hagyományos szarvasmarhatartás; innovatív témák is megjelennek pl. biogazdálkodás	Ingyenes csoportos képzésekkel innovatív, intenzív ágazatok megismertetése, technológiai szaktanácsadás; célzott támogatások: munkaigényes, niche termékek, tájtermékek, falusi vendéglátás támogatása
Kölcsönös megfeleltetés-sel kapcsolatos tanácsadás	a gazdálkodók közel egynegyede (24%) az agrárkamarától kapott tájékoztatást; többi információszerzési forrás egyenletes megoszlást mutat	szinte kizárólag az agrárkamarától szerzik az információt	Mo-n a gazdálkodóknak több helyről kell összegyűjteni az információt (gyakran nem megfelelően megbízható forrásból, mint pl. más gazdálkodók, cégek, gyártók, forgalmazók, stb.) → „egyablakos rendszer” növelné a hatékonyságot

Forrás: saját kutatás, 2011

5.2.3.A gazdálkodók szaktanácsadással kapcsolatos elvárásai

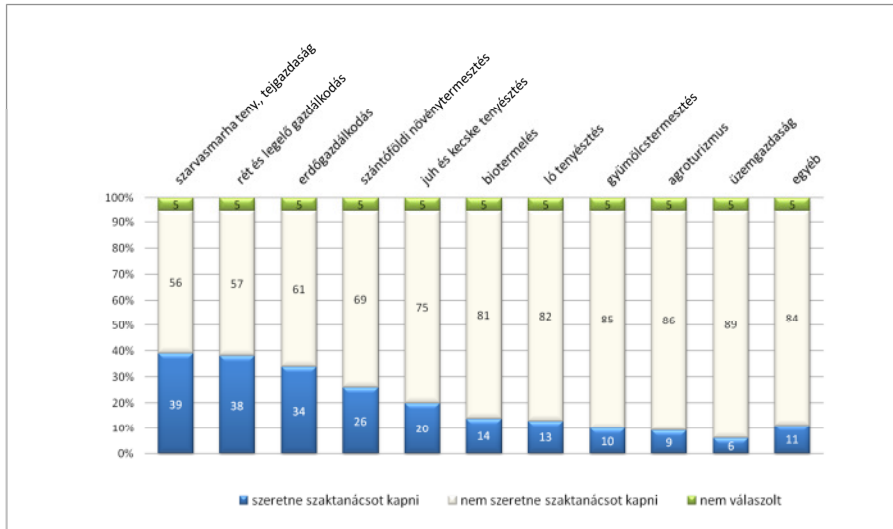
A kérdőíves felmérés során az aktuális helyzet felmérésén túl igyekeztem megismerni a két ország gazdálkodóinak szaktanácsadással kapcsolatos attitűdjét, a szaktanácsadás fejlesztésével kapcsolatos elvárásait is, amit a 38. és 39. számú ábra szemléltet.

38. ábra. A megkérdezett magyar gazdálkodók szaktanácsadási téma preferenciái

Forrás: saját vizsgálat, 2011

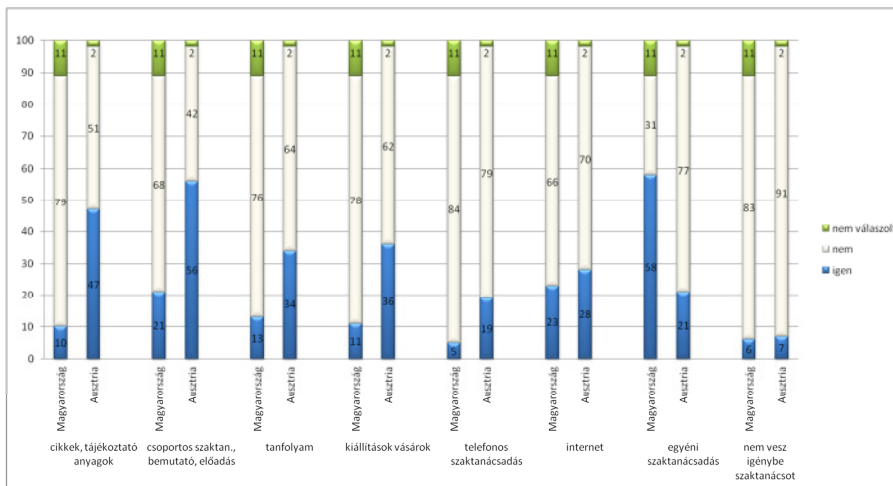
A tanácsadási munka fejlesztésének egyik sarkalatos pontja a tematika meghatározása, mivel csakis a célcsoport igényeinek ismeretében alakítható ki az optimális tanácsadási kínálat. A grafikonokat összehasonlítva a szaktanácsadás jelenlegi témaköreit bemutató ábrán látható, hogy mindkét ország esetében hasonlóan alakul a kereslet és a meglévő kínálat, azaz a szaktanácsadási kínálat képes megfelelni a gazdák részéről felmerülő igényeknek.

39. ábra. A megkérdezett osztrák gazdálkodók szaktanácsadási téma preferenciái

Forrás: saját vizsgálat, 2011

A gazdálkodók szaktanácsadási forma preferenciáit a 40. ábra szemlélteti.

40. ábra. A megkérdezett magyar és osztrák gazdálkodók megoszlása aszerint, hogy a szaktanácsadás mely formáját részesítik előnyben

Forrás: saját vizsgálat, 2011

Szintén lényeges szempont a szaktanácsadással szemben támasztott igényekkel kapcsolatban a szaktanácsadási forma kérdése, mivel ez nagymértékben képes befolyásolni a szaktanácsadási folyamat hatékonyságát.

A grafikonra tekintve, szembeötlő különbség, hogy hazánkban az egyéni szaktanácsadási módszerek a leggyakoribbak (a gazdák 58 százaléka veszi igénybe), míg nyugati szomszédunknál a csoportos formák sokkal népszerűbbek (az első 5 legnépszerűbb forma mindegyike csoportos, ill. tömegtájékoztatás jellegű). Ennek lehetséges oka, hogy az osztrák agrárkamarák rendszeresen szerveznek egy-egy aktuális témában, a gazdák számára könnyen elérhető helyszíneken (saját településükön vagy annak közelében) csoportos előadásokat, tanfolyamokat, melyeket a kamarák jól felkészült szakemberei tartanak. Ugyanakkor a gazdáknak lehetőségük van a közös tapasztalatcserére is. Fontos szempont a gazdák bizalmának elnyerésénél, hogy a csoportos rendezvényeket az általuk jól ismert kamarai szakemberek tartják, akikhez bármilyen kérdésben fordulhatnak tanácsért, és maguk is foglalkoznak gazdálkodással. Ezzel szemben hazánkban a nem kellően letisztult felépítésű szaktanácsadási struktúra miatt – a gazdálkodók nem tudják, a sok párhuzamosan működő intézmény közül melyikhez forduljanak – jobban megbíznak az általunk személyesen ismert egyéni szaktanácsadóknak. Magyarországon problémaként merül még fel, hogy a csoportos szaktanácsadás (csoportos tájékoztató) mint szaktanácsadási módszer kevésbé támogatott, tartalmilag nem választható, mint naplózható szaktanácsadási tevékenységtípus. Ugyanakkor a Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak (2010) című tanulmány megállapítja, hogy a leggyakrabban alkalmazott módszer a helyszíni személyes tanácsadás és a helyszíni kiscsoportos viták. A Magyarországon végzett kérdőíves felmérésem eredménye, nem ezt támasztja alá.

A gazdálkodók szaktanácsadással kapcsolatos igényeit, elvárásait a 11. táblázat mutatja be átfogóan.

11. táblázat. A gazdálkodók szaktanácsadással kapcsolatos elvárásai

A gazdálkodók szaktanácsadással kapcsolatos elvárásai			
	Magyarország	Ausztria	Megjegyzés
Szaktanácsadás témájával kapcsolatos elvárások	Szaktanácsadási kínálattal összhangban van; szántóföldi növénytermesztés a legjellemzőbb	Szaktanácsadási kínálattal összhangban van; szarvasmarha tenyésztés a legjellemzőbb	A szaktanácsadás tematikus kínálata mindkét országban megfelel a gazdálkodók elvárásainak; Tematika folyamatos fejlesztése az aktuális igényeknek megfelelően
Szaktanácsadási formával kapcsolatos elvárások	Egyéni módszerek jellemzőek (58%); egyéb formák (csoportos, tanfolyam, tömegtájékoztatás) kevésbé (10-20%)	Csoportos jellegű tanácsadás (56%), ill. tömegtájékoztatás jellemző; többi forma is népszerű (kiállítások-vásárok, tanfolyamok, internet)	A gazdálkodók megbízható forrásból történő, hatékony tájékoztatásához célszerű lenne Mo-n is fejleszteni az ingyenes csoportos tanácsadást.

Forrás: saját kutatás, 2011.

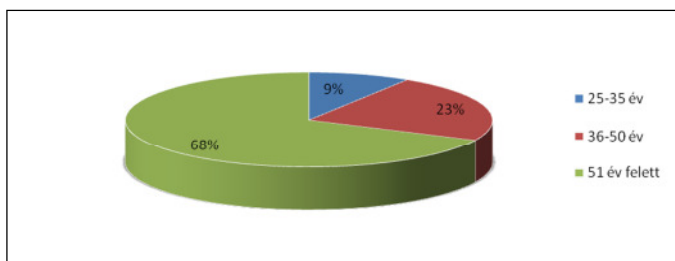
5.3. SZAKTANÁCSADÓK MAGYARORSZÁGON ÉS AUSZTRIÁBAN

A szaktanácsadásban Magyarország és Ausztria esetében is viszonylag heterogén összetételű, több szempontból is eltérő csoport tevékenykedik, a körükben végzett kérdőíves felmérés segítségével azonban sikerült ezen csoportok néhány általános jellemzőjét kiemelni. A két ország szaktanácsadási rendszerének eltérő mivolta, fejlődése miatt a szaktanácsadásban tevékenykedők jellemzői a két ország között is jelentős

különbségeket mutatnak, például életkoruk, szakterületük, vagy éppen tevékenységük gyakorlásának helyszíne (város-vidék) között. Az alábbiakban ezen jellemzőket mutatom be részletesen.

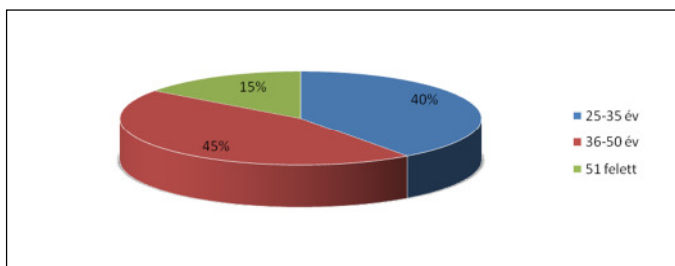
5.3.1.A szaktanácsadó tulajdonságaival kapcsolatos kérdések

Ebben a fejezetben a szaktanácsadást végző személyek alapvető jellemzőit mutatom be, melyek ismerete elengedhetetlen a két országban zajló szaktanácsadási tevékenység, illetve az ezzel kapcsolatos tendenciák, eltérések megértéséhez, megismeréséhez. A szaktanácsadók életkor szerinti megoszlását a 41. és a 42. számú ábra mutatja.

41. ábra. A felmérésben részt vevő magyar szaktanácsadók megoszlása életkor alapján

Forrás: saját vizsgálat, 2011

42. ábra. A felmérésben részt vevő osztrák szaktanácsadók megoszlása életkor alapján

Forrás: saját vizsgálat, 2011

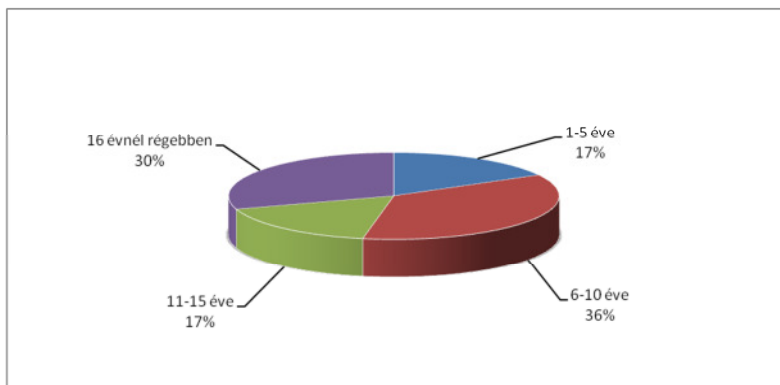
A kérdőíves felmérésben résztvevő magyar és osztrák szaktanácsadók között jelentős eltérés mutatkozik életkor tekintetében. Míg Magyarországon a legfiatalabb korosztály (25-35 év) csupán 9%-ban képviselteti magát az összes szaktanácsadó között, Ausztriában ugyanezen kategóriába tartozik a szaktanácsadók 40%-a. Hazánkban a szaktanácsadók döntő többsége a legidősebb, 51 év feletti kategóriába tartozik (68%).

Cser (2000) kutatásai is azt igazolják, hogy a hazánkban tevékenykedő szaktanácsadók közel fele 51 év feletti, tehát ez az arány az utóbbi 10 évben nem változott pozitív irányba. Ausztriában a szaktanácsadók 15%-a tartozik ebbe a kategóriába (51 év feletti). Ennek a tendenciának egyik lehetséges oka, hogy Ausztriában jellemzően az agrárkamaráknál aktívan dolgozók közül kerülnek ki a szaktanácsadók, hazánkban a szaktanácsadói névjegyzékben szereplő szakemberek viszont gyakran nyugdíjas éveikben kezdenek szaktanácsadóként tevékenykedni (pl. egyetemi, főiskolai oktatók).

Sajnálatos tendencia hazánkban hogy - részben az alacsony kereseti lehetőség miatt - a fiatalok számára nem vonzó alternatíva a mezőgazdaságban szaktanácsadóként dolgozni (9% a 25-35 éves korosztály jelenléte a vizsgált szaktanácsadók körében).

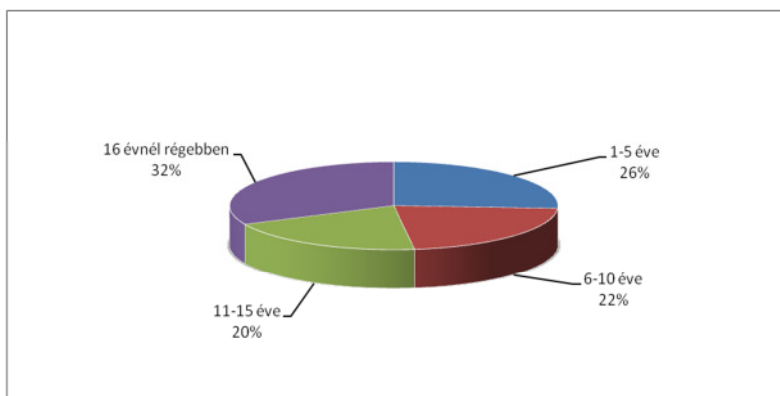
Vizsgáltam a szaktanácsadói tevékenység folytatásának időtartamát, melyet a 43. és a 44. ábra szemléltet.

43. ábra. A felmérésben részt vevő magyar szaktanácsadók megoszlása a tevékenység folytatásának időtartama szerint

Forrás: saját vizsgálat, 2011

44. ábra. A felmérésben részt vevő osztrák szaktanácsadók megoszlása a tevékenység folytatásának időtartama szerint

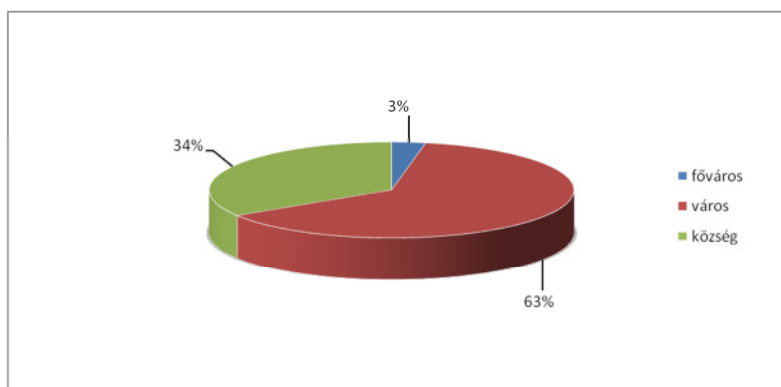
Forrás: saját vizsgálat, 2011

Érdekes összehasonlítani a szaktanácsadási tevékenység folytatásának időtartamát a tanácsadók életkor szerinti megoszlásával. Bár Ausztriában jóval alacsonyabb a szaktanácsadási területen tevékenykedők átlagéletkora, a pályán maradás szempontjából szinte azonos képet mutat a két ország.

A két ország adatai közti hasonlóság mögött feltehetőleg eltérő fejlődési folyamatok állnak, mivel Ausztriában a szervezett intézményi keretek – agrárkamara – között megvalósított szaktanácsadási tevékenység jóval hosszabb időre tekint vissza, mint hazánkban.

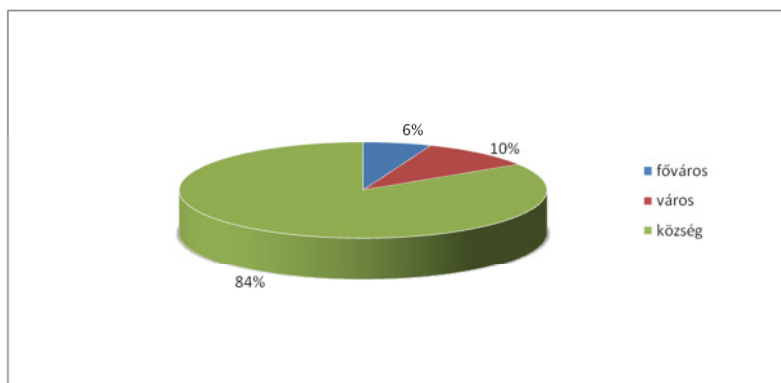
Magyarországon először 1992-ben mérte fel a minisztérium a szaktanácsadási feladatok ellátására alkalmas egyének körét, majd a szaktanácsadás szabályozására megjelent a 10/1993. (III.17.) FM és a 95/1999. (XI. 5.) FVM rendelet, amelyek a Szaktanácsadói Névjegyzékről rendelkeznek. Időközben a Névjegyzékről szóló rendelet többször is módosult, jelenleg az 51/2001. (VII. 31.) FVM rendelet és 29/2002. (IV. 17.) FVM rendelet szabályozza a regisztrált szaktanácsadók tevékenységét.

A szaktanácsadás igénybevételét és sikerességét befolyásolhatja a szaktanácsadók és a gazdálkodók földrajzi elhelyezkedése, mivel a gazdálkodók feltehetően nagyobb bizalommal fordulnak olyan tanácsadóhoz, aki velük egy településen vagy a közelben él, ismeri problémáikat. A magyar (45. ábra) és az osztrák (46. ábra) helyzetet mutatják a következő ábrák.

45. ábra. A felmérésben részt vevő magyar szaktanácsadók megoszlása a lakóhelyük szerint

Forrás: saját vizsgálat, 2011

46. ábra. A felmérésben részt vevő osztrák szaktanácsadók megoszlása a lakóhelyük szerint

Forrás: saját vizsgálat, 2011

A szaktanácsadók lakóhely szerinti megoszlása teljesen eltérő képet mutat. Míg hazánkban 63 százalékuk városban él, Ausztriában a szaktanácsadók 84%-a vidéki lakhellyel rendelkezik. A szaktanácsadási szolgáltatás elérhetősége szempontjából mindenképpen ez a helyzet lenne ideális.

A diagram ezen felül jól mutatja, hogy hazánkban inkább városban élő, elméleti szakemberek próbálnak a gazdáknak megfelelő szaktanácsot adni, míg Ausztriában a szaktanácsadók legtöbbször maguk is vidéken élő, gyakorló gazdálkodók, akikhez nagy bizalommal fordulnak a környék gazdálkodói.

A szaktanácsadókkal kapcsolatos főbb ismérveket a 12. táblázatban foglaltam össze.

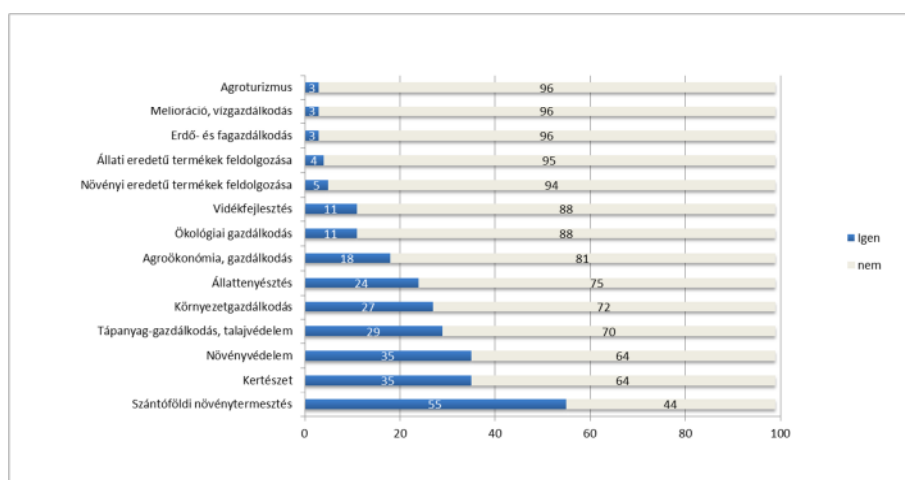
12. táblázat. A szaktanácsadók életkora, tevékenységük folytatásának időtartama, ill. lakóhelyük

A szaktanácsadók életkora, tevékenységük folytatásának időtartama, ill. lakóhelyük			
	Magyarország	Ausztria	Megjegyzés
Szaktanácsadók életkora	Legfiatalabb korosztályba tartozik (35 éves korig) 10% alatt; döntő többség 51 év feletti (közel 70%)	Legfiatalabb korosztályba tartozik (35 éves korig) 40% Csupán 15% tartozik az 51 év feletti kategóriába	Ausztriában jellemzően aktív korban lévő, gazdálkodással is foglalkozó szakemberek kezdenek szaktanácsadói tevékenységbe, hazánkban gyakran az idősebb korosztályhoz tartozó oktatók
Szaktanácsadói tevékenység folytatásának időtartama	rövidebb és hosszú ideje szaktanácsadási tevékenységet folytatók aránya közel azonos	rövidebb és hosszú ideje szaktanácsadási tevékenységet folytatók aránya közel azonos	A szaktanácsadók pályán maradásának szempontjából hasonló képet mutat a két ország
Lakóhely	döntően városi lakhely (63%)	döntően vidéki lakhely (84%)	Ausztriában a tanácsadó általában maga is aktív gazdálkodó, Mo-n jellemzőbb az elméleti szakember. A szolgáltatás elérhetőségét javítaná, ha a tanácsadók többsége vidéken folytatná tevékenységét.

Forrás: saját kutatás, 2011

5.3.2. A szaktanácsadó tevékenységével, szakterületekkel, ügyfélkörrel kapcsolatos kérdések

A kérdőíves felmérés során vizsgáltam a két ország szaktanácsadóinak a tanácsadói tevékenységgel kapcsolatos sajátosságait. Ilyenek a szaktanácsadási tevékenység szakterülete, a szaktanácsadók kapcsolatai különböző szervezetekkel, valamint a tanácsadó ügyfélköréhez tartozó gazdálkodók száma. A következő grafikon a szaktanácsadók szakterületeit mutatja be. Mivel egy tanácsadó többféle szakterületen is tevékenykedhet, ezért a torzítás elkerülése érdekében 100%-ig halmozott sáv diagramon (47-48. ábra) ábrázoltam a szakterületek szerinti megoszlást.

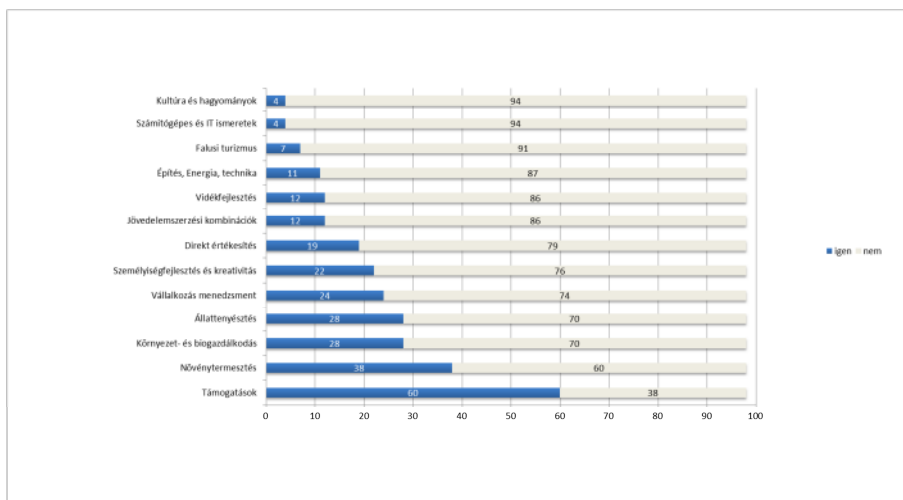
47. ábra. A felmérésben résztvevő magyar szaktanácsadók szakterületei (%)

Forrás: saját vizsgálat, 2011

A szaktanácsadási szakterületek felosztásánál – a gazdálkodókat bemutató fejezethez hasonlóan – itt is a két országban alkalmazott szakterületi besorolást alkalmaztam, emiatt kissé eltérőek a megnevezések, illetve a kategóriák száma. A magyar szakterületi felosztás az osztráktól eltérően

kizárólag szakmai kategóriákat alkalmaz, Ausztriában viszont szerepelnek benne az eredményesebb gazdálkodást segítő egyéb területek, pl. értékesítéssel, támogatásokkal, vállalkozásmenedzsmenttel kapcsolatos témakörök.

A szaktanácsadók tevékenységi köreit ábrázoló diagramot összehasonlítva a gazdálkodók szaktanácsadási témák iránti igényeivel (38-39. ábra) megállapíthatjuk, hogy témakör tekintetében Magyarországon található a gazdák részéről felmerülő igény a szaktanácsadók által nyújtott szolgáltatással.

48. ábra. A felmérésben résztvevő osztrák szaktanácsadók szakterületei (%)

Forrás: saját vizsgálat, 2011

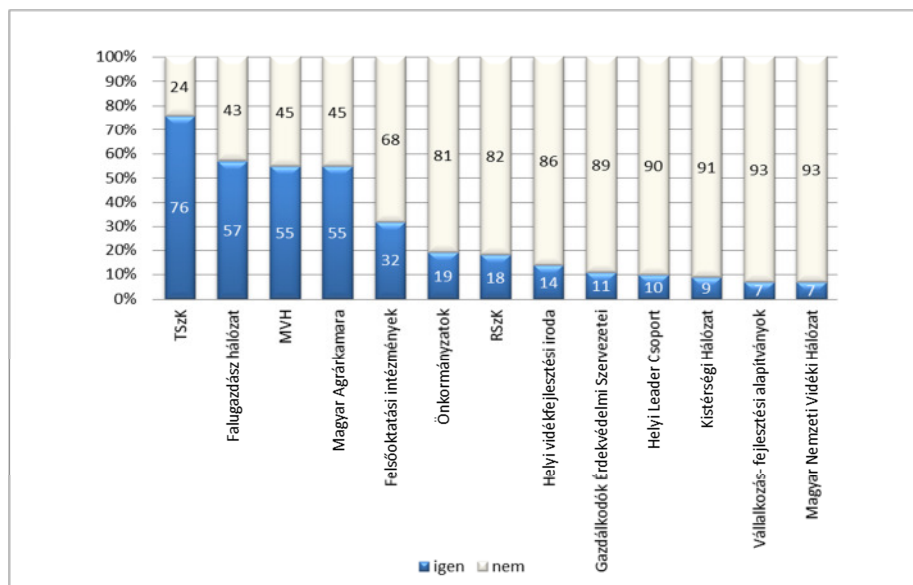
Egy Kozári és Tóth által 2009-ben országos szinten végzett felmérés hasonló trendeket mutatott ki a gazdák által igényelt tanácsadási területekkel kapcsolatban. Vizsgálatuk szerint a megkérdezett gazdálkodók elsősorban az alaptevékenységüknek megfelelő szakterületekkel kapcsolatban kértek szakmai tanácsot. Ezek szerint a növénytermesztés és a hozzá kapcsolódó

növényvédelem került az első két helyre. A magyar mezőgazdaságban lejátszódó folyamatoknak megfelelően az állattenyésztés szerepe csökkent, így a választott szakterületek rangsorában Kozári és Tóth felmérésében a 10-11. helyre került, valamint hasonló tendenciát jelezve az általam vizsgált gazdálkodóknál a hatodik helyre.

Ausztriában a hazaitól eltérő képet mutat a szaktanácsadás tematikus kínálata. Míg hazánkban a szakmai jellegű témakörök dominálnak, nyugati szomszédunknál a tanácsadók döntő többsége (60%) az agrártámogatásokkal kapcsolatos területre szakosodott. Bár hazánkban is nagy számban nyújtanak e témában szaktanácsot, a hivatalos magyar besorolásban kizárólag mezőgazdasági (ill. ehhez kapcsolódó) szakmai területek szerepelnek, így ez torzítja némileg a két ország közötti összehasonlítást. Az agrártámogatások témaköre után, Ausztriában is a leggyakoribb szakterületek közé tartozik (38%) a növénytermesztés. Míg hazánkban a lista első helyein a hagyományosnak mondható mezőgazdasági ágazatok, témakörök állnak (kertészet, növényvédelem, állattenyésztés), Ausztriában a leggyakoribb tanácsadási témák között jellemzőek az intenzívebb gazdálkodási ágazatokhoz kapcsolódó, illetve a vállalkozás fejlesztését elősegítő témakörök, mint pl. a környezet- és biogazdálkodás, vállalkozás menedzsment, személyiségfejlesztés és kreativitás, stb.

A szaktanácsadás tematikájának vizsgálata önmagában nem adhat teljes képet a tanácsadás iránti igény és a kínálat összhangjáról, ha nem ismerjük az alkalmazott tanácsadási módszereket és a különböző ismeretátadási csatornák működésének hatékonyságát. Ezen tényezőket a következő fejezetben mutatom be.

Vizsgálatom kiterjedt a magyar és osztrák szaktanácsadók munkakapcsolati rendszerére, melyet az 49. és 50. ábra szemléltet.

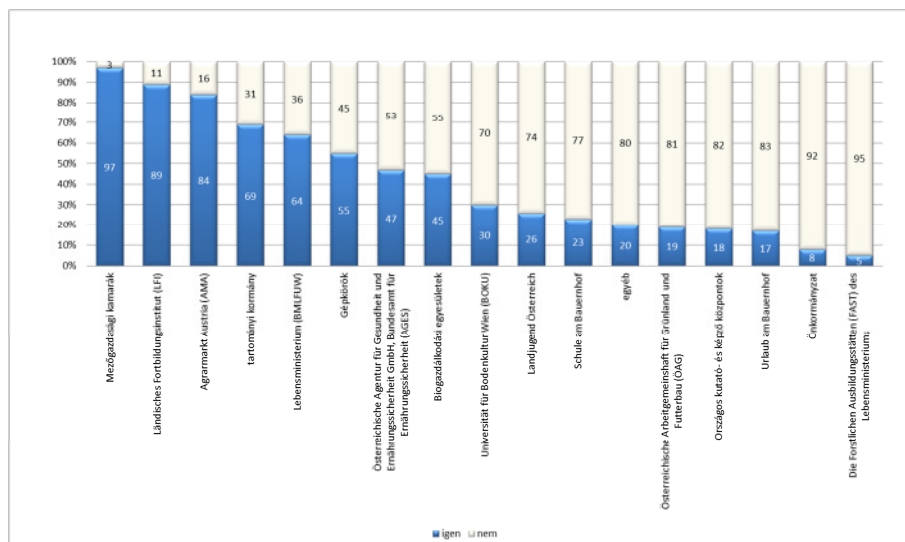
49. ábra. A magyar szaktanácsadók munkakapcsolati rendszere

Forrás: saját vizsgálat, 2011

A magyar szaktanácsadók 76%-a kapcsolatban áll a Területi Szaktanácsadási Központokkal (TSzK), ami a 90/2007. (VIII. 23.) FVM rendelet által rögzített feladatkörükből adódik. A szaktanácsadók több mint 50 százaléka áll kapcsolatban ezen felül a falugazdász hálózattal, az MVH-val és az agrárkamarával. 14 százalék, illetve ennél is kevesebb szaktanácsadó alakított ki munkakapcsolatot a helyi vidékfejlesztési és vállalkozásfejlesztési irodákkal, érdekvédelmi és egyéb szervezetekkel.

Ausztriában az Agrárkamara szaktanácsadásban betöltött kiemelt szerepét igazolta a felmérés. A szaktanácsadók közel 100%-a áll munkakapcsolatban az Agrárkamarával, mivel döntő többségük kamarai alkalmazottként végzi tanácsadói tevékenységét.

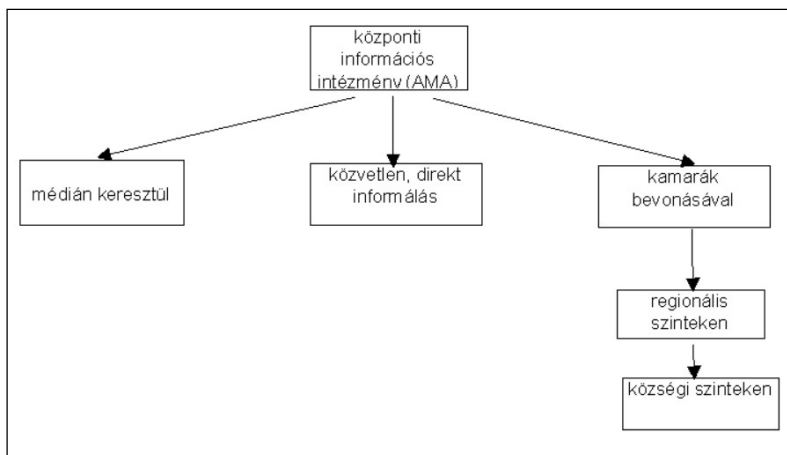

50. ábra. Az osztrák szaktanácsadók munkakapcsolati rendszere

Forrás: saját vizsgálat, 2011

Hasonlóan magas a Ländliches Fortbildungsinstitut-tal (LFI) és az Agrarmarkt Austriával (AMA) kapcsolatban állók száma. Az AMA egyéb feladatai mellett központi információs intézmény szerepét tölti be az osztrák gazdák tájékoztatásában (Gábor J, Stauder M., 1999), illetve központi szerepe van a mezőgazdasági termékek bel- és külföldi piacra viteli támogatásának koordinálásában (51. ábra).

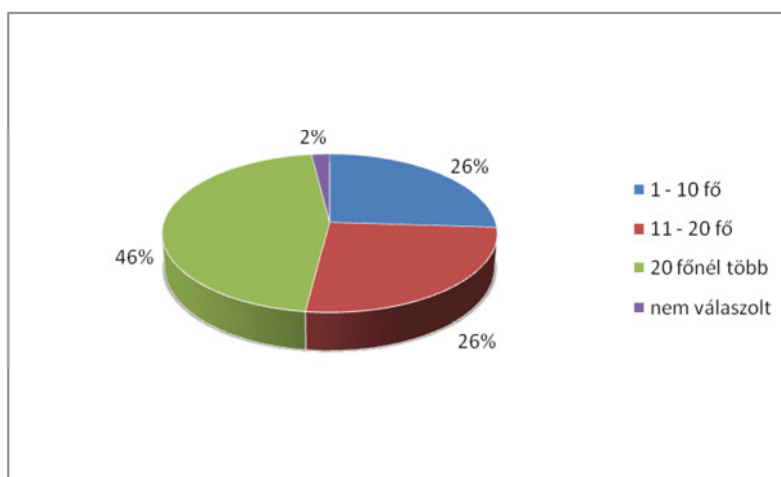
Az előzőekben már ismertetett LFI legfőbb tevékenysége a gazdálkodók képzése, felnőttképzés, szakmai képzés, ami magyarázatot ad arra, hogy szinte minden osztrák szaktanácsadó munkakapcsolatban áll az LFI-vel.

51. ábra. Az Agrar Markt Austria működése

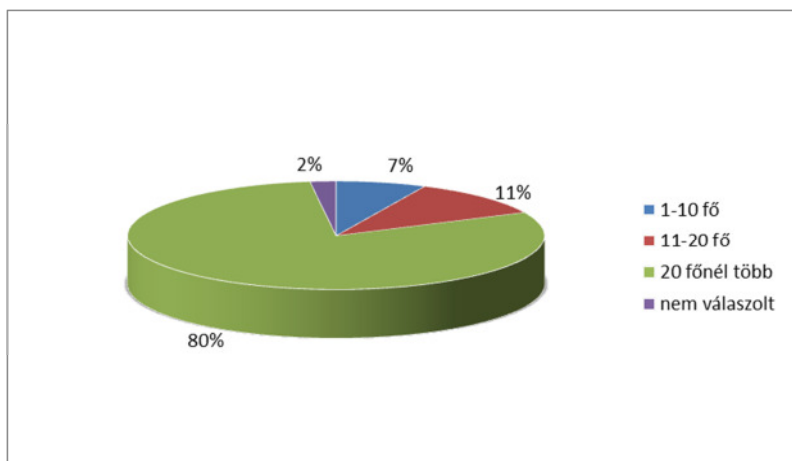
Forrás: Gábor J.-Stauder M., 1999

A szaktanácsadók munkájának egyik fő jellemzője az ügyfélkör nagysága, melyet Magyarország esetében az 52. ábra, Ausztria esetében az 53. ábra szemléltet.

52. ábra. Hány gazdálkodó munkáját segítik a szaktanácsadók Magyarországon?

Forrás: saját vizsgálat, 2011

53. ábra. Hány gazdálkodó munkáját segítik a szaktanácsadók Ausztriában?

Forrás: saját vizsgálat, 2011

Az egy szaktanácsadóra jutó gazdálkodók számát vizsgálva megállapítható, hogy hazánkban viszonylag egyenletes eloszlást mutat ennek értéke. A kisszámú gazdálkodónak (1-10 főig) és a legfeljebb 20 főnek tanácsot adó szaktanácsadók aránya egyaránt 26%, míg a 20 fő feletti gazdálkodót tanácsadással ellátók aránya sem éri el az 50%-ot (46%). Ausztriában ezzel szemben a szaktanácsadókra a legjellemzőbb a 20 főnél több gazdálkodóval való kapcsolattartás, a tanácsadók 80 százaléka ebbe a kategóriába tartozik. Ennek oka az osztrák kamarai szaktanácsadási rendszerben keresendő, ahol a csoportos szaktanácsadási formákat a hazainál nagyobb gyakorisággal alkalmazzák, valamint a kamaránál főállásban tevékenykedő szaktanácsadók jóval több gazdával képesek tartani a kapcsolatot, mint a tevékenységüket jellemzően mellékállásban folytató magyar tanácsadók.

A szaktanácsadók tevékenységére, szakterületére és ügyfélkörére vonatkozó ismérveket a 13. összefoglaló táblázat mutatja be.

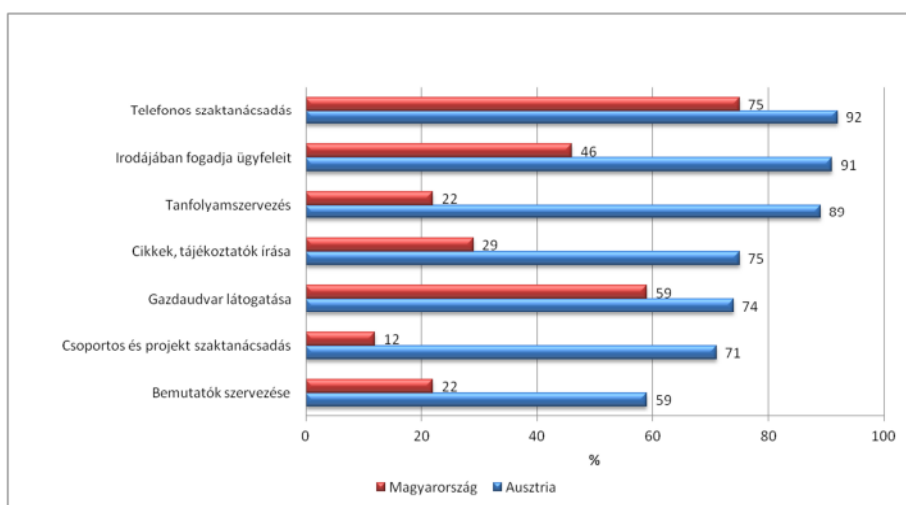
13. táblázat. A szaktanácsadók tevékenysége, szakterülete és ügyfélköre

A szaktanácsadók tevékenysége, szakterülete és ügyfélköre			
	Magyarország	Ausztria	Megjegyzés
Tevékenységi terület	SZNJ szerint besorolás szerinti kategóriák; szaktanácsadók több mint fele szántóföldi növénytermesztés területén tevékenykedik; többi terület (kertészet, növényvédelem, stb.) 35% alatt; állattenyésztés 24%	60% támogatások területén ad szaktanácsot; népszerű még: növénytermesztés, biogazdálkodás, állattenyésztés (28%)	Mo-n a szaktanácsadás tematikus kínálata jól illeszkedik a gazdálkodók igényeihez; az SZNJ szerinti besorolás kissé torzítja a képet, mivel Mo-n hiányzik a támogatásokkal kapcsolatos tanácsadás
Munka-kapcsolatok	szaktanácsadók több mint 50%-a kapcsolatban áll: <ul style="list-style-type: none"> - Területi Szaktanácsadási Központok (TSZK) - falugazdász hálózat - MVH - agrárkamara; tanácsadók kb. egyharmada áll kapcsolatban felsőoktatási intézményekkel	szaktanácsadók közel 100%-a munkakapcsolatban áll az Agrárkamarával, a Ländliches Fortbildunsinstitut (LFI) és az Agrarmarkt Austriával (AMA)	Magyarországon széttagolt intézményi háttér. A szaktanácsadóknak több intézménnyel kell kapcsolatot fenntartani. Átfedéseket meg kell szüntetni az intézményrendszerben, illetékességi köröket egyértelműen felosztani.
Hány gazdálkodó munkáját segíti a tanácsadó?	jellemzően néhány főt, kisebb csoportot látnak el szaktanácsal (szaktanácsadók közel fele 20 főnél több gazdának ad tanácsot; 26% 11-20 főig)	a szaktanácsadás döntő mértékben az agrárkamarák hatáskörébe tartozik; jellemzően nagyobb csoportnak adnak tanácsot; (80% 20 főnél nagyobb csoportnak ad tanácsot)	Csoportos módszerekkel több gazdálkodó érhető el; egyéni, ill. kisebb csoportos módszerek hatékonyabbak lehetnek

Forrás: saját vizsgálat, 2011.

5.3.3. Ismeretátadási módszerekkel, szaktanácsadási technikákkal, alkalmazott segédeszközökkel kapcsolatos kérdések

A szaktanácsadási tevékenység minél hatékonyabb végzéséhez elengedhetetlen a megfelelő technikai háttér, a különböző ismeretátadási módszerek alapos ismerete és alkalmazása, valamint a folyamatos, naprakész továbbképzés mind a tanácsadó szakterületén, mind a szaktanácsadás módszertani kérdéseinek tekintetében. Ezen jellemzőket mutatja be az 54. ábra mindkét ország esetében.

54. ábra. A magyar és az osztrák szaktanácsadók által alkalmazott ismeretátadási módszerek

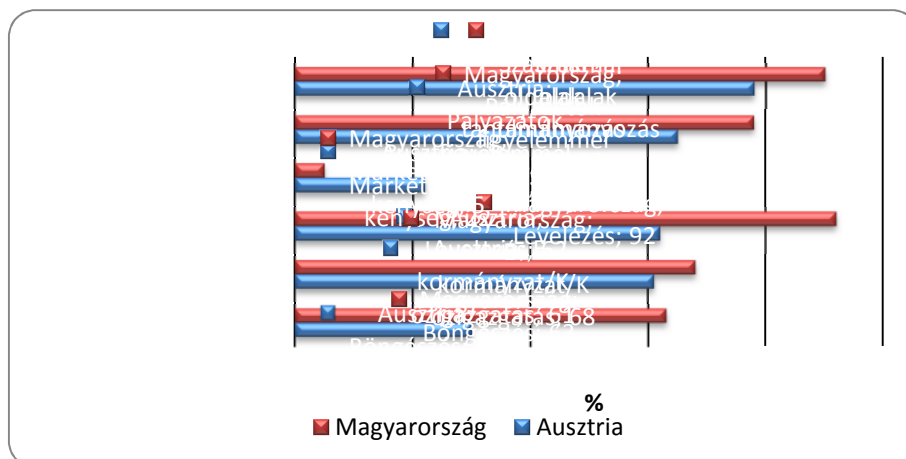
Forrás: saját vizsgálat, 2011

A szaktanácsadók által alkalmazott ismeretátadási módszerek esetében megfigyelhető, hogy hazánkban két-három fő módszer alkalmazása jellemző. Ezek a telefonos szaktanácsadás, irodájában fogadja ügyfeleit, valamint a gazdaudvar látogatás. Cser (2000) kutatásai is azt támasztják alá, hogy az egyéni szaktanácsadási módszerek hatékonysága vitathatatlan. A

tanácsadók közel fele (46%) fogadja irodájában ügyfeleit. Kevésbé jellemzőek a nagyobb anyagi és munkaidő ráfordítást (szervezést) igénylő tanácsadási módszerek, ide tartozik a tanfolyamok szervezése (22%) és a bemutatók szervezése (22%). Szintén nem tartozik a gyakori módszerek közé a cikkek, tájékoztatók írása, ezzel a módszerrel a szaktanácsadók nem egész egyharmada (29%) él.

Ausztria esetében jóval kiegyenlítettebb a különböző módszerek használatának megoszlása, valamint az egyes módszereket a szaktanácsadók nagyobb hányada alkalmazza, mint hazánkban. Magyarországhoz hasonlóan itt is a leggyakrabban alkalmazott megoldás a hagyományos telefonos kommunikáció, ezt a módszert szinte minden szaktanácsadó alkalmazza (92%). Hasonlóan népszerű az ügyfél irodában történő fogadása. Míg hazánkban a tanácsadók fele sem él ezzel a lehetőséggel, ezzel szemben az osztrák tanácsadók 91 százaléka alkalmazza. Ennek magyarázata feltehetőleg a szaktanácsadók agrárkamaraik foglalkoztatásában rejlik. Az osztrák gazdálkodók nagy többsége bizalommal keresi fel a kamara irodájában a szaktanácsadót, ha segítségre van szüksége. Ezzel szemben a magyar gazdálkodókegy része vonakodik irodájában felkeresni a tanácsadót.

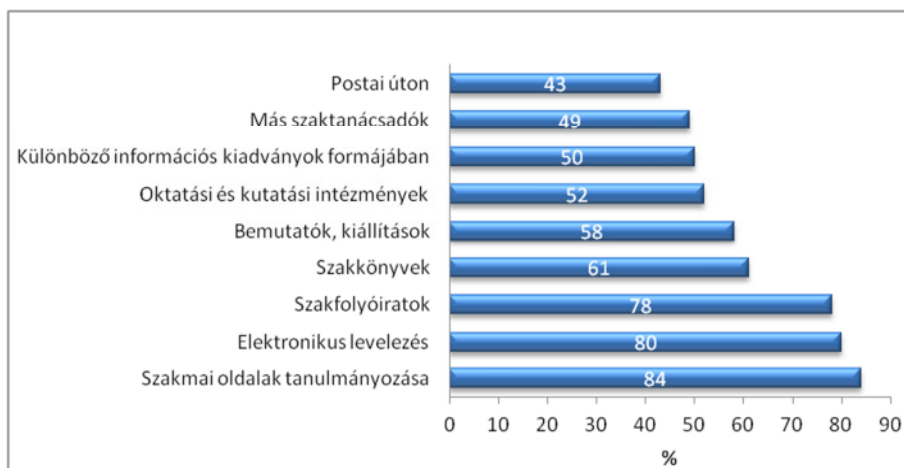
A szaktanácsadók mindkét országban igen kiterjedten használják az internet adta lehetőségeket (55. ábra), az egyszerű böngészéstől és levelezéstől egészen az e-kormányzati tevékenységekig, illetve a pályázatok on-line elkészítéséig, benyújtásáig. Lényegi különbség nem mutatható ki hazánk és Ausztria szaktanácsadóinak internet használati preferenciáiban, az első három helyen (leggyakrabban használt funkciók) mindkét csoport a pályázatok figyelemmel kísérése, levelezés és a szakmai oldalak tanulmányozása funkciókat jelölte meg.

55. ábra. A magyar és osztrák szaktanácsadók internethasználati szokásai
Forrás: saját vizsgálat, 2011

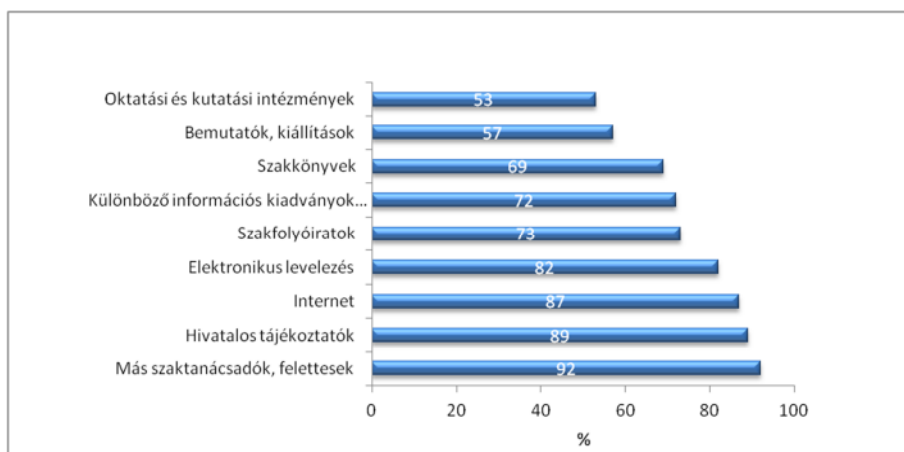
A könnyebb érthetőség kedvéért a magyar szaktanácsadóknak eljuttatott kérdőívben az „E-kormányzati tevékenységek”, míg az osztrák szaktanácsadók esetében az Ausztriában közérthetőbb „Közigazgatás” kifejezést használtam. A szaktanácsadók információszerzésének csatornáit az 56. és 57. ábra mutatja.

Magyarországon a szakmai információk beszerzési forrásai között a szakmai oldalak tanulmányozása a leggyakoribb (84%). A tanácsadók ennél a formánál nem egy központi intézménytől, szervezeten kapják az információt, hanem önállóan keresik meg a számukra hasznos információkat. A második és harmadik helyen, hasonlóan magas értékkel az elektronikus levelezés és a szakfolyóiratok olvasása szerepel. Az elektronikus levelezés takarhat a tanácsadók számára szervezeten eljuttatott információt, például a regionális vagy területi szaktanácsadási központokból, de állhat mögötte egyéni információszerzés is. Gyakoriságát tekintve hasonló értéket mutat, mint Ausztriában (Mo. 80% - A. 82%).

56. ábra. A megkérdezett magyar szaktanácsadók információszerzési csatornáit

Forrás: saját vizsgálat, 2011

57. ábra. A megkérdezett osztrák szaktanácsadók információszerzési csatornáit

Forrás: saját vizsgálat, 2011

Általánosságban elmondható a magyar szaktanácsadókról, hogy a szakmai információkat szívesen szerzik be egyéni úton, különféle weboldalak, információs kiadványok, (szakkönyvek, szakfolyóiratok)

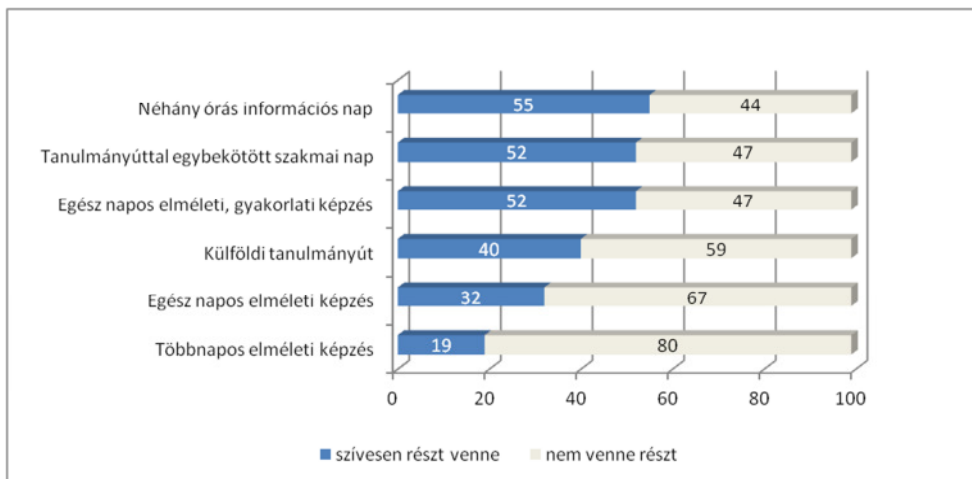

tanulmányozásával. Népszerűek a rendezvények (bemutatók, kiállítások), a tanácsadók 58%-a él ezzel a lehetőséggel. A megkérdezett szaktanácsadók 49 ill. 52%-a kap információt más szaktanácsadóktól ill. oktatási és kutatási intézményektől.

Ausztriában az információszerzés tekintetében eltérő kép mutatkozik a hazaihoz képest, nyugati szomszédunknál ugyanis a szaktanácsadók döntő többsége megjelölte a “más szaktanácsadók, felettesek” (92%) és a “hivatalos tájékoztatók” kategóriát, mint információszerzési forrást. Ennek oka, hogy a szaktanácsadók körülbelül ugyanekkora hányada az agrárkamarak szervezeti keretei közt végzi munkáját (57. ábra), ottani feletteseitől, kollégáitól, illetve kamarai hivatalos tájékoztatókból kapja a munkájához szükséges információkat. A magyarországinál is gyakoribb (70% körüli) a különféle nyomtatott kiadványok és elektronikus kiadványok tanulmányozása. Oktatási intézményekből, rendezvényeken a szaktanácsadók hasonló hányada tájékozódik, mint hazánkban.

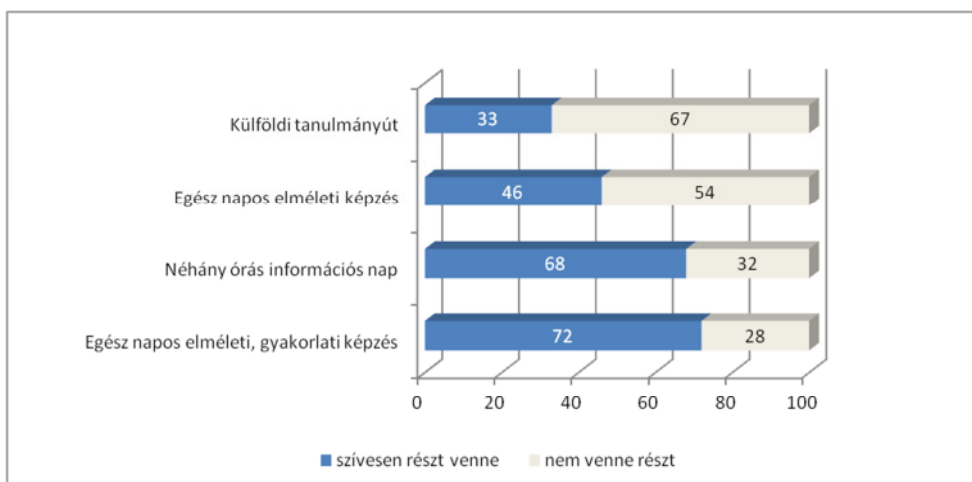
A szaktanácsadók információszerzésének egyik további lehetséges formája a különböző jellegű képzéseken való részvétel. A két ország szaktanácsadóinak ezzel kapcsolatos preferenciáit a 58-59. ábra mutatja.

Ennél a kérdésnél a válaszadók több lehetőséget is megjelölhettek, így a válaszokat 100%-ig halmozott sáv diagramon ábrázoltam. A két ország esetén különböző kategóriákat alkalmaztam, az adott országban szokásos képzési formák szerint.

58. ábra. A megkérdezett magyar szaktanácsadók megoszlása egyes szakmai továbbképzési formákon való részvételi szándék szerint (%)

Forrás: saját vizsgálat, 2011

59. ábra. A megkérdezett osztrák szaktanácsadók megoszlása egyes szakmai továbbképzési formákon való részvételi szándék szerint (%)

Forrás: saját vizsgálat, 2011

A fenti diagramok alapján megállapítható, hogy az osztrák szaktanácsadók általánosságban nagyobb hajlandóságot mutatnak a különféle képzéseken történő részvételre, mint magyar kollégáik. Hazánkban a rövid időt igénybe vevő, néhány órás információs nap a legnépszerűbb a továbbképzési formák közül, ezen a szaktanácsadók több mint fele szeretne részt venni (55%). Alig kevesebben, a tanácsadók 52%-a hajlandó lenne részt venni egész napos, tanulmányúttal, ill. gyakorlati képzéssel egybekötött szakmai napon, képzésen. A tisztán elméleti jellegű képzések kevésbé népszerűek.

Ausztriában a tanácsadók 72%-a venne részt egész napos elmélet, gyakorlati képzésen, ami lényegesen nagyobb továbbképzési hajlandóságot mutat, mint hazánkban. A rövidebb, néhány órás információs napon történő részvétel is népszerűbb Ausztriában (68%), mint a magyar szaktanácsadók körében (55%). A külföldi tanulmányutak a magyar szaktanácsadók körében kissé népszerűbbek, ezek sok esetben éppen a jól működő osztrák szaktanácsadási rendszer tanulmányozására irányulnak. A magyar és osztrák szaktanácsadók által alkalmazott főbb ismeretátadási módszereket, technikákat a 14. táblázat foglalja össze.

14. táblázat. Ismeretátadási módszerek, szaktanácsadási technikák

Ismeretátadási módszerek, szaktanácsadási technikák			
	Magyarország	Ausztria	Megjegyzés
Ismeretátadási módszerek	három fő módszer alkalmazása jellemző: - telefonos szaktanácsadás - gazdaudvar látogatás	kiegyenlítettebb a különböző módszerek használatának megoszlása; az egyes módszereket a szaktanácsadók nagyobb a hányada alkalmazza, mint Mo-n	Névjegyzéki szaktanácsadók éves továbbképzése keretében a szaktanácsadás módszertana oktatásával gazdagítható lenne az alkalmazott módszerek választéka.

Internet használat	kiterjedt internet használat; leggyakrabban használt funkciók - pályázatok figyelemmel kísérése - levelezés - szakmai oldalak tanulmányozása - e-kormányzat	kiterjedt internet használat; a magyar tanácsadókhoz internet használati hasonló preferenciák	További fejlesztési lehetőség: internetes alkalmazások felhasználása szaktanácsadók továbbképzésében, internetes adatbázisok fejlesztése szaktanácsadók számára.
Szakmai információs csatornák	önálló tájékoztatói módszerek népszerűbbek, pl. internet, elektronikus és nyomtatott kiadványok, e-mail elterjedt (80%); tanácsadók kb. fele oktatási intézményektől is kap tájékoztatást	jellemzően az agrárkamaráktól kapják az információt, szervezett keretek között, felettesektől, más szaktanácsadóktól (92%) ill. hivatalos közleményekből (92%); nyomtatott kiadványok és elektronikus kiadványok (70% körül); oktatási intézményektől, rendezvényeken is tanácsadók több, mint 50%-a tájékoztódik.	Ausztriában szervezettebb a szaktanácsadók rendszeres, aktuális információval történő ellátása. Hazai szaktanácsadási rendszer átalakításánál közös koordinálású szakmai információs rendszer, adatbázis, képzési struktúra kialakítása.
Részvételi szándék szakmai továbbképzéseken	Közepes aktivitás a továbbképzések terén, tanácsadók fele részt venne néhány órás ill. egész napos képzésen. Külföldi tanulmányúton 40% venne részt.	Általában magas részvételi szándék; egész napos ill. rövidebb képzéseken szaktanácsadók a kétharmada részt venne, a tanulmányút kevésbé népszerű (33%)	Folyamatos továbbképzési kötelezettség előírása névjegyzéki tanácsadóknak; ehhez színvonalas, naprakész képzési lehetőségek biztosítása RSZK-kon keresztül.

Forrás: saját kutatás, 2011

6. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Az Európai Unió vidéki térségeiben történő sikeres gazdálkodáshoz olyan hasznos információkra van szüksége a gazdálkodóknak, amelyek hozzásegítik ahhoz, hogy a megfelelő szakmai és gazdasági ismereteket elsajátítsa, és a lehető legnagyobb arányban részesüljön a támogatásokból. A Közös Agrár Politikában szereplő irányelvek is azt erősítik, hogy mind a szabályozási rendszer mind pedig a támogatási rendszer várhatóan a következő években is különböző feltételekhez köti a támogatott működés lehetőségét, de preferálják azt is, hogy a vidéki vállalkozók meg tudják szerezni a hatékony gazdálkodáshoz szükséges know-how-t.

A magas szintű szakmai felkészültség, az innovációkra való nyitottság, a megfelelő piaci ismeret, pénzügyi-gazdasági felkészültség és további kompetenciák fontos részét képezik az érvényesüléshez szükséges képességeknek.

Az Európai Unióba való belépésünk óta, de különösen az utóbbi néhány évben megnőtt a jelentősége a különböző támogatásoknak, kifizetéseknek, melyeket a gazdálkodó „hívhat le”. Ahhoz, hogy ez zökkenőmentesen működjön, az előírásoknak, kritériumrendszereknek való megfeleléshez szükséges ismeretek megszerzésének lehetősége létfontosságú. Ebben tud segíteni egy a gazdálkodók számára ismert, elfogadott szakember, a szaktanácsadó.

A támogatási rendszer akkor működik sikeresen, ha a források minél hatékonyabban, teljesebben és egyszerűbben vannak felhasználva. Ez nem csak a gazdálkodók számára prioritás, hanem az egyes tagállamokban működő irányító hatóságoknak, kifizetési szervezeteknek (hazánkban MVH) is kiemelt érdekét képezi.

Általában a gazdálkodók nem rendelkeznek megfelelő nyitottsággal és kapacitással az új ismeretek befogadására, ezért uniós és tagállami szinten egyaránt felismerték a számukra történő ismeretátadás (információs szolgáltatás, tanácsadás, képzés) nyújtásának, illetve a gazdálkodók környezetében álló szaktanácsadói rendszer működésének fontosságát.

A kutatás során kiértékeltem a két országban kitöltött kérdőíveket, és az eredmények vizsgálata során az alábbi következtetésekre jutottam:

Ausztria esetében kiemelkedően magas (52%) a szakmunkásképzőt végzettek száma, míg Magyarországon ez teljesen heterogén képet mutat.

A magyar gazdák esetében szinte azonos eloszlásban képviseltetik magukat a különböző végzettségű csoportok. Feltűnő különbség a két ország gazdálkodói között, hogy Ausztria esetében kiemelkedően magas (52%) a szakmunkásképzőt végzettek száma. Még szembetűnőbb a különbség, ha az általános iskolai és a szakmunkás végzettséget együtt tekintjük, ami az összes gazdálkodó 87%-ára jellemző. A jelenség magyarázata feltehetően abban rejlik, hogy Ausztriában a fiatalok tudatosan készülnek a mezőgazdasági pályára, ugyanis ott becsülete van a "paraszti életnek", míg hazánkban gyakran kényszerből, pályamódosítást követően kezdenek bele a gazdálkodási tevékenységbe.

Ausztriában a gazdák döntő többsége (79%) az agrárkamarától szerzi a gazdálkodással kapcsolatos információkat, hazánkban az önálló információszerzés dominál.

Míg hazánkban még mindig az önálló - szaktanácsadó közreműködését mellőző - információszerzés dominál (szaklapok, más termelőkkel folytatott beszélgetések, televízió), Ausztriában a gazdák döntő többsége (79%) az agrárkamarától szerzi a gazdálkodással kapcsolatos

információkat, ahol legtöbbször személyesen fordulhat egy-egy szakterület szakértőjéhez, illetve csoportos tanácsadás formájában jut az új ismeretekhez.

Markáns különbség mutatható ki a szaktanácsadás helyszínét illetően a két vizsgált ország viszonylatában

A magyar gazdálkodók mindössze három szaktanácsadási helyszínt jelöltek meg, ezeket is alacsony számban. Magyarországhoz (2%) viszonyítva Ausztria esetében kiugróan magas (94%) a szaktanácsadást az agrárkamaránál igénybe vevők száma. Az osztrák gazdák döntő többsége (79%) az agrárkamarától szerzi a gazdálkodással kapcsolatos információkat, megállapítható az agrárkamara erős dominanciája az agráriummal kapcsolatos információk átadásában. Feltehetőleg Ausztriában emiatt az „egyablakos” rendszer, azaz az egy helyről történő gyors és hatékony információszerzés miatt kevesebb az információk megszerzésére fordított idő.

Hazánkban a gazdálkodóknak több helyről kell összegyűjteni egy adott témában az információt, míg Ausztriában jelentősen növeli a rendszer hatékonyságát, hogy a gazdálkodó egy helyen, megbízható forrásból hozzájut az összes szükséges információhoz („egyablakos” rendszer).

A kölcsönös megfeleltetéssel kapcsolatos információátadás a többi szaktanácsadási témához hasonló képet mutat. Bár a magyar gazdálkodók közel egynegyede (24%) az agrárkamarától kapott tájékoztatást a témáról, mégis viszonylag egyenletesen oszlanak meg a különböző információszerzési források. Ausztriában itt is megfigyelhető az agrárkamara „egyeduralma”, a gazdák 82%-a jut innen információhoz a kölcsönös megfeleltetéssel kapcsolatban. Az eredmények jól mutatják a két ország szaktanácsadási rendszere közötti lényeges különbséget: amíg

hazánkban a gazdálkodóknak több helyről kell összegyűjteni egy adott témában az információt (gyakran nem megfelelően megbízható forrásból, mint pl. más gazdálkodók, cégek, gyártók, forgalmazók, stb.), Ausztriában jelentősen növeli a rendszer hatékonyságát, hogy a gazdálkodó egy helyen, megbízható forrásból hozzájut az összes szükséges információhoz („egyablakos” rendszer).

Magyarországon nem működik hatékonyan a csoportos szaktanácsadás, mint ismeretátadási módszer, és ez hátráltatja a gazdálkodók fejlődését.

Hazánkban az egyéni szaktanácsadási módszerek a leggyakoribbak (a gazdák 58 százaléka veszi igénybe), míg nyugati szomszédunknál a csoportos formák sokkal népszerűbbek. Az osztrák agrárkamarak rendszeresen szerveznek egy-egy aktuális témában, a gazdák számára könnyen elérhető helyszíneken (saját településükön vagy annak közelében) csoportos előadásokat, tanfolyamokat, melyeket a kamarak jól felkészült szakemberei tartanak.

Fontos szempont a gazdák bizalmának elnyerésénél, hogy a csoportos rendezvényeket az általuk jól ismert kamarai szakemberek tartják, akikhez bármilyen kérdésben fordulhatnak tanácsért, és maguk is foglalkoznak gazdálkodással. Meg kell említeni, hogy hazánkban egyes támogatások (UMVP) elnyerésének feltétele, ha a gazdálkodó bizonyos csoportos képzéseken kötelezően részt vesz. Ez a módszer nem nevezhető klasszikus csoportos szaktanácsadásnak, de a kezdeményezés mindenképpen jó irányba mutat.

Hazánkban a fiatalabb nemzedéknek nem vonzó alternatíva szaktanácsadóként dolgozni, ezért egyfajta „előregedés” tapasztalható a szaktanácsadók között.

A kérdőíves felmérésben résztvevő magyar és osztrák szaktanácsadók között jelentős eltérés mutatkozik életkor tekintetében. Míg Magyarországon a legfiatalabb korosztály (25-35 év) csupán 9%-ban képviselteti magát az összes szaktanácsadó között, Ausztriában ugyanezen kategóriába tartozik a szaktanácsadók 40%-a. Hazánkban a szaktanácsadók döntő többsége a legidősebb, 51 év feletti kategóriába tartozik, míg az osztrák tanácsadók esetében ebbe a kategóriába tartoznak a legkevesebben. Ennek a tendenciának egyik lehetséges oka, hogy Ausztriában jellemzően az agrárkamaráknál aktívan dolgozók közül kerülnek ki a szaktanácsadók, hazánkban a szaktanácsadói névjegyzékben szereplő szakemberek viszont gyakran nyugdíjas éveikben kezdenek szaktanácsadóként tevékenykedni (pl. egyetemi, főiskolai oktatók).

A szaktanácsadók által alkalmazott ismeretátadási módszerek száma Magyarországon kettőre szűkült, míg Ausztriában a szaktanácsadók több módszert alkalmaznak a felmerülő igényeknek megfelelően.

A szaktanácsadók által alkalmazott ismeretátadási módszerek esetében megfigyelhető, hogy hazánkban túlnyomórészt kettő fő módszer alkalmazása jellemző. Ezek a telefonos szaktanácsadás, illetve a gazdaudvar látogatás. Ausztria esetében jóval kiegyenlítettebb a különböző módszerek használatának megoszlása, valamint az egyes módszereket a szaktanácsadók nagyobb hányada alkalmazza, mint hazánkban. Népszerű az ügyfél irodában történő fogadása, és a csoportos és projekt szaktanácsadás. Ez utóbbi sajnos hazánkban elenyésző, pedig nagy lenne a jelentősége a gazdaközösségekben. Az ügyfél irodában történő fogadása, a magyar szaktanácsadók körében nem terjedt el általánosan, viszont az osztrák tanácsadók 91 százaléka alkalmazza. Ennek magyarázata a szaktanácsadók agrárkamarai foglalkoztatásában

rejlik. Jellemző képet mutat, hogy Ausztriában 6 módszer alkalmazásának aránya 70% felett van, míg hazánkban egy módszert alkalmaznak (telefonos szaktanácsadás) a szaktanácsadók 71%-ban.

A hazánkban tevékenykedő szaktanácsadók is kihasználják az internet adta lehetőségeket, ugyanúgy, mint osztrák kollégáik.

A szaktanácsadók mindkét országban igen kiterjedten használják az internet adta lehetőségeket, az egyszerű böngészéstől és levelezéstől egészen az e-kormányzati tevékenységekig, illetve a pályázatok on-line elkészítéséig, benyújtásáig. Lényegi különbség nem mutatható ki hazánk és Ausztria szaktanácsadóinak internet használati preferenciáiban. Ez különösen pozitív, ismerve hogy a megkérdezett magyar szaktanácsadók átlagéletkora jóval magasabb, mint Ausztriában.

A magyar szaktanácsadók kevésbé nyitottak a továbbképzésre, mint az osztrák kollégáik.

Az osztrák szaktanácsadók általánosságban nagyobb hajlandóságot mutatnak a különféle képzéseken történő részvételre, mint magyar kollégáik. Hazánkban a rövid időt igénybe vevő, néhány órás információs nap a legnépszerűbb a továbbképzési formák közül, ezen a szaktanácsadók több mint fele szeretne részt venni (55%). Alig kevesebben, a tanácsadók 52%-a hajlandó lenne részt venni egész napos, tanulmányúttal, ill. gyakorlati képzéssel egybekötött szakmai napon, képzésen. A tisztán elméleti jellegű képzések kevésbé népszerűek. Ausztriában a tanácsadók 72%-a venne részt egész napos elmélet, gyakorlati képzésen, ami lényegesen nagyobb továbbképzési hajlandóságot mutat, mint hazánkban. A rövidebb, néhány órás információs napon történő részvétel is népszerűbb Ausztriában (68%), mint a magyar szaktanácsadók körében (55%).

Hazánkban jelenleg is több olyan hálózat működik párhuzamosan (falugazdászok, kamarai tanácsadók, névjegyzéki tanácsadók), melyek működésének célja, hogy a gazdálkodókat megfelelő minőségű és mennyiségű információval lássa el, az aktuális időben.

Mindezek mellett nagy probléma az is, hogy a térítésmentes ügyfélszolgálati tanácsadás és a térítéses névjegyzéki tanácsadás egymással nincs összehangolva.

Sajnos a kétféle szolgáltatás nincs lehatárolva egymástól, nagy átfedésekkel és eltérő pénzügyi háttérrel működik. Az ügyfélszolgálati tanácsadást a gazdálkodók ingyenesen és adminisztrációs kötelezettségektől mentesen is igénybe vehetik. Ezzel szemben a névjegyzéki szaktanácsadók igénybevétele a már korábban ismertetett módon működik. A névjegyzéki tanácsadók hátrányban vannak az ügyfélszolgálati tanácsadókkal szemben, akár a bérköltségek akár a technikai háttér biztosításának támogatása szempontjából.

Számos olyan anomália található a rendszerben, amelyek miatt a gazdálkodóknak nem átlátható és könnyen igénybe vehető a rendszer. Az ügyfélszolgálati tanácsadás irodai szolgáltatás, míg a szaktanácsadás ügyfélközpontú helyszíni szolgáltatás, mobil eszközökkel, módszerekkel. A kívánatos az volna, hogy mindkét típusú szolgáltatás működjön egy szervezet ernyője alatt, ahogy ez Ausztriában már kiválóan és régóta funkcionál. A hatékony információszolgáltatás a gazdálkodókkal való közvetlen kapcsolat révén a névjegyzéki szaktanácsadói hálózatban valósul meg (2012-ben 703 aktív, 180 felfüggesztett névjegyzéki szaktanácsadó, Mezöszentgyörgyi, 2012). A gazdálkodók és a névjegyzéki szaktanácsadók visszajelzése is az, hogy a gazdák nem tudják pontosan, hogy a szaktanácsadónak (falugazdász, kamarai tanácsadó névjegyzéki tanácsadó,

stb.) mi a feladata, hogy és milyen formában működnek, továbbá vállal-e felelősséget a tanácsadási szolgáltatásokért. Számos esetben összerosódnak a feladatok, hatáskörök, és a felelősségi körök.

Kutatásom alapján a hazai szaktanácsadási rendszerben az alábbi problémákat vélem felfedezni:

- Több kiépített szaktanácsadási rendszer fut egymással párhuzamosan, melyeknek a célja az ismeretátadás, emiatt e rendszerek fenntartása drága, felesleges, és hatékonyságuk megkérdőjelezhető.
- Elsősorban a források hiánya miatt az Regionális Szaktanácsadási Központok működése nem folyamatos, csak eseti jellegű, így tevékenységük csak feladatorientáltan valósul meg.
- Az eredményes és innovatív szaktanácsadási munkához leginkább szükséges oktatási és kutatás-fejlesztési feltételekkel, valamint infrastruktúrával (oktatási helyek, kísérleti területek, laboratóriumok, mintagazdaságok, stb.) rendelkező felsőoktatási intézmények mellőzése.
- Hiányoznak az olyan országos lefedettséggel rendelkező területi központok, ahol a gazdálkodó gyorsan és egyszerűen segítséget kaphat.
- Az Regionális Szaktanácsadási Központnak a régió belüli Területi Szaktanácsadási Központokkal semmilyen ellenőrzési, irányítási kompetenciája nincs, ami a Regionális Szaktanácsadási Központ hatáskörének érvényesítését biztosítaná a koordinációs feladatok és szakmai felügyelet megvalósításában.

- Nem megoldott a tanácsadók képzése. Szükség lenne a jelenleginél szélesebb spektrumú, több területből (módszertani, szakterületi és szakma specifikus, stb.) álló tanácsadói képzésre az osztrák példa alapján, melyet kötelezővé kellene tenni. Magasabb szintű képzés megléte esetén, jogos igény lenne a tanácsadók kompetenciáját biztosító pecséttel járó jogosítvány, ami biztosíthatná a tanácsadók szakmai, koordináló szerepét (pályázatok, támogatási kérelmek, fejlesztési tervek igazolása, hitelfelvétel, stb.) és megkerülhetetlenségét illetve ezen keresztül a foglalkoztatottságát. Ez a lépés előrevetítené azt, hogy a gazdálkodók nagyobb sikerrel pályáznának, a támogatások lehívása gördülékenyebb lenne.
- Bár nem kimondottan csak a szaktanácsadói rendszer problémája, de arra is szervesen kihat, hogy az MVH-nál nagyon lassú az eljárásrend, továbbá a gazdálkodó, szaktanácsadó, MVH között nem hatékony az információáramlás. Van arra példa, hogy a gazdálkodó egy év után sem jut hozzá a támogatáshoz, és addig nem köt új szerződést, amíg az előzőre a támogatást nem kapta meg. Ugyanakkor problémának ítélem meg hogy az MVH és a NAKVI működése nincs összehangolva, így a gazdálkodók problémáinak rugalmas kezelése is nehézkes.
- A szaktanácsadók felé nincs az MVH ellenőrzési rendszeréből olyan leszűrt, összegzett adat, amelyek hasznosíthatóak lennének a tanácsadásban (beadási hibák, mely előírásokat sértik meg leggyakrabban a gazdálkodók, stb.) és képzésben.
- A szaktanácsadással kapcsolatos jogcímek nem kellően ismertek, sok gazdálkodó nem is tud róla. Nincs meg a hatékony marketing tevékenység ezen a téren.

Úgy gondolom, hogy ha a fent említett problémák megoldásra kerülnek, költséghatékonyabb és átláthatóbb lesz a szaktanácsadási rendszer minden szereplő számára. Ausztriában még mindig államilag finanszírozott a szaktanácsadási tevékenység, viszont csak egy rendszert finanszíroznak. Ha ez hazánkban is így lesz, akkor több forrás jut majd az egyes részterületekre. Egy olyan államilag támogatott szaktanácsadási rendszer, amely a teljes termelői kört (birtok nagyságtól függetlenül) szolgálja meg, - országos és területi valamint szakmai lefedettséggel rendelkezik, - el tudná látni a gazdálkodók felmerülő igényeit. A meglévő intézményi rendszerre alapozva, kiépíthető egy új struktúra, amelybe beleolvadnának a jelenleg párhuzamosan futó szaktanácsadási rendszerek. Természetesen az is nyilvánvaló, hogy a párhuzamos struktúrák teljes személyi apparátusára nincs szükség, így egyszerűbb és költséghatékonyabb lesz az új rendszer.

Az új struktúra kialakításához a következő változtatások szükségesek:

- A Regionális Szaktanácsadási Központoknak nagyobb kompetenciát szükséges adni (azokat, amiért életre hívták őket), megfelelő finansziális megbízással, és országos lefedettséggel (minden RSZK a saját régiójában tevékenykedhet).
- A rendszer átláthatóságának biztosítása érdekében a sok párhuzamosan és átfedéssel működő hálózatokat (névjegyzéki tanácsadók, falugazdász hálózat, kamarai tanácsadók, stb.) egy szervezetbe kell integrálni
- Közigazgatási határokkal területi (járás, megye, régió) kompetenciát kell adni a tanácsadó szervezeteknek, mely így biztosítja az átláthatóságot, ellenőrizhetőséget és szervezhetőséget.

- Megoldandó probléma a tanácsadók felkészültségének biztosítása magas színvonalú képzéssel, valamint ellátásuk szakmai és hatásköri kompetenciát adó jogosítványokkal.
- A közpénzből finanszírozott rendszernek ne lehessenek szakterületen kívülről érkezett szereplői (kereskedelmi és ügynöki tevékenységet végző profitorientált cégek).
- A rendszer felépítésében és működésében a szaktanácsadási folyamat végfelhasználóit is érdekelté kell tenni, úgy, hogy a szaktanácsadói tevékenységet igénybevevők előnyt élvezzenek a különböző támogatási források lehívásában.

A cél tehát egy olyan hálózat kiépítése, amely a gazdától és annak igényeiből indul ki. A szaktanácsadók hatékony működéséhez egy olyan struktúra szükséges, amely rendelkezik a megfelelő szellemi tőkével, tapasztalattal és tudásbázissal a tanácsadás korszerű és innovatív megvalósításához.

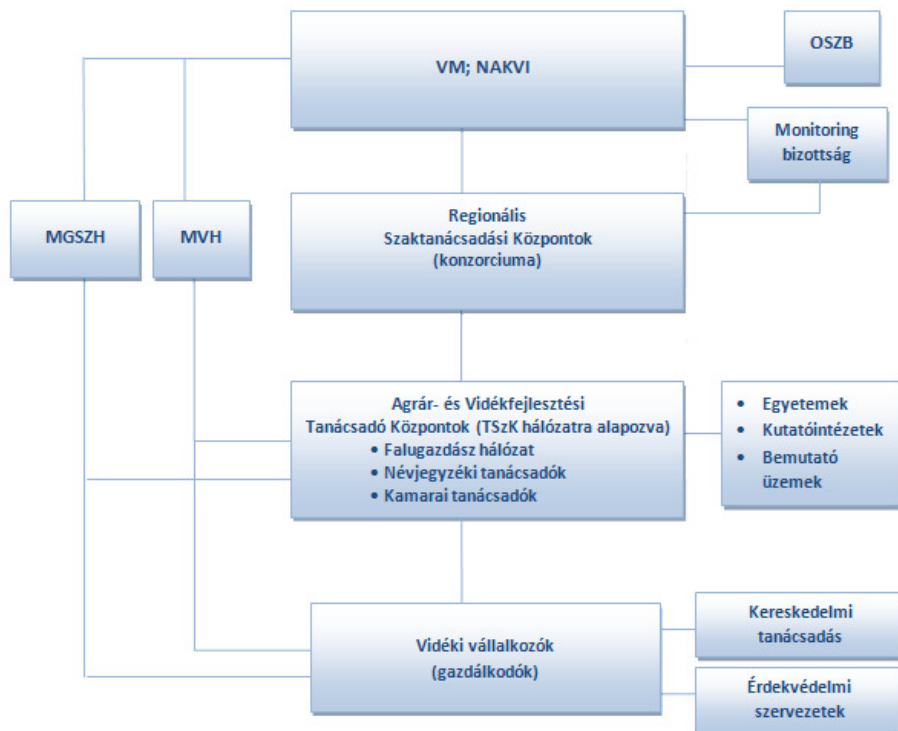
Ezért a javaslatom az, hogy a jelenleg működő rendszerek integrálásából egy új struktúra kialakítása szükséges, amelyet az 60. ábrán mutatok be.

Véleményem szerint a Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet irányításával, az RSZK-k konzorciuma koordinálná a hálózat munkáját. A RSZK-k mögött álló tudásközpontok (egyetemek, minta/bemutatóüzemek, laboratóriumok, stb.) megfelelő infrastruktúra és intézményi (képzési, oktatási) háttérrel képesek lennének koordinálni a rendszert. A hálózati munka részeként a minőségirányítási, marketing, és termelésirányítási rendszerek alkalmazása mellett fontos, hogy a bemutatóüzemi hálózat működtetése, támogató tevékenysége is az RSZK feladata legyen.

A TSZK-k, falugazdász hálózat, agrárkamarák (ők is TSZK-k) szerepét a helyi Agrár- és Vidékfejlesztési Központok vennék át, melyek kibővült feladatkörrel a jelenleg működő hálózatok feladatait láthatnák el. Így nem lenne egymással párhuzamosan működő hálózat, és a gazdálkodó tudná, hogy „egy helyre” kell mennie ahol minden információt megkap. A vidéki vállalkozó (gazdálkodó) egy szervezettel állna kapcsolatban, amely komplex, „egyablakos” szolgáltatást biztosítana számára hasonlóan, mint Ausztriában.

60. ábra: Az agrár-szaktanácsadásban érdekelt szervezetek kapcsolati rendszere

Forrás: Saját vizsgálat, 2012.

A gazdálkodók szempontjából a felvázolt rendszer az alábbi előnyökkel jár:

- A gazdálkodó egy szaktanácsadási szervezettel tartja a kapcsolatot.
- Jelentősen növelné a rendszer hatékonyságát, hogy a gazdálkodó egy helyen, megbízható forrásból hozzájut az összes szükséges információhoz, így több idő jut a tényleges tevékenységére.
- Az egyszerű és átlátható struktúra miatt a gazdálkodók nagyobb bizalommal veszik igénybe a tanácsadói szolgáltatást, így versenyképesebb gazdálkodást tudnak folytatni.

- A gazdák könnyebben és gyorsabban jutnak információhoz, ez elősegíti hatékonyabb döntéshozatalukat.
- Az új rendszerben többféle szaktanácsadási módszert lehetne alkalmazni, így a gazdálkodó nagyobb „kínálatból” tudna választani.
- A gazdálkodónak nagyobb esélye lenne elnyerni a pályázati, támogatási forrásokat ugyanis egy olyan szaktanácsadó kezelné az ügyeit, aki jól képzett, és teljes egészében átlátja ügyfele gazdasági helyzetét és ismeri annak lehetőségeit és igényeit

Az Irányító Hatóság szempontjából a felvázolt rendszer az alábbi előnyökkel járna:

- A korábban párhuzamosan működő rendszerek integrálása révén költséghatékonyabb a rendszer.
- Az új rendszer átláthatóbb, és könnyebben ellenőrizhető.
- Az EU-s és a nemzeti források allokációja racionálisabban tervezhető.
- A szaktanácsadási rendszert jobban ki lehetne használni a kétirányú (kormány-szaktanácsadói hálózat-gazdálkodó) kommunikációban.

Ezen szemléletváltással és rendszerátstrukturizálással a szaktanácsadói hálózat talán ésszerűbb, hatékonyabb és gazda-központúbb lehetne. A támogatási összeg a tényleges tanácsadási munkára, és annak megalapozására lenne fordítható.

Összegezve a kutatásom konklúzióját, úgy gondolom, hogy a kutatási munkából származó eredmények komplex módon felhasználhatók a magyar szaktanácsadási rendszer hatékonyabbá tételéhez így egy olyan struktúra áll mind a gazdálkodók, mind a szaktanácsadók rendelkezésére, amely – hosszútávon is- előnyös minden szereplő számára. Ehhez természetesen a szakterületen tevékenykedő szakemberek széleskörű összefogására, és jelentős állami támogatásra van szükség.

7. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ KUTATÁSI EREDMÉNYEK

1. Két különböző gazdasági, fejlettségi szinten lévő országban (Magyarország, Ausztria) összehasonlítottam az ott élő gazdálkodók szaktanácsadással kapcsolatos igényeit, elvárásait. Az igények ismeretében konkrétabban lehet meghatározni a hazai szaktanácsadás céljait, a működési folyamatot, és az ehhez szükséges struktúrát.
2. Összehasonlítottam a két országban tevékenykedő mezőgazdasági szaktanácsadók szolgáltatásait (tevékenységi területek, ismeretátadási módszerek, munkakapcsolatok). Kimutattam, hogy hatékony szaktanácsadás egy olyan országban végezhető, ahol a szaktanácsadók képzése magas szintű, rendszeres, és a Mezőgazdasági Ismereti és Információs rendszer teljes vertikuma a rendelkezésükre áll.
3. Vizsgáltam a két ország szaktanácsadási rendszereinek működését. Megállapítottam, hogy a szaktanácsadási rendszer ott lehet hatékony, ahol a szaktanácsadók képzése rendszeres és magas szintű, a tanácsadásban alkalmazott módszerek köre az ügyfelek igényeihez teljes mértékben igazodik, és a megfelelő motivációs módszerek alkalmazásával biztosítva van a szaktanácsadói hivatás gyakorlása.
4. A kutató munka során levont konklúziókra alapozva felvázoltam egy olyan „egyablakos” mezőgazdasági szaktanácsadási rendszert, mely mind szakmailag, mind költséghatékonyság szempontjából optimális és átlátható.

8. ÖSSZEFOGLALÁS

Hogy a gazdálkodók a jövőben is perspektívát lássanak a mezőgazdaságban, elengedhetetlenül, szükséges az, hogy egy olyan szaktanácsadási szolgáltatás álljon a rendelkezésükre, melynek segítségével hatékony termelésre képesek. Dolgozatomban a hazai és az osztrák szaktanácsadási rendszert hasonlítottam össze, de több európai agrár-szaktanácsadási rendszert is tanulmányoztam, emeltem ki erősségeiket, és azok adaptálhatósági lehetőségeiket.

A kutatásom célja, hogy a kérdőíves felmérésekben megszerzett információkra, összefüggésekre támaszkodva egy olyan szaktanácsadási struktúrát vázoljak fel mely a gazdálkodók igényeire van szabva, könnyen elérhető, átlátható, és működőképes. Az értekezés legfontosabb célkitűzései között szerepel, a hazai és az európai agrárszaktanácsadással kapcsolatos szakirodalom tanulmányozása, továbbá, a gazdálkodók és a szaktanácsadók jellemzőinek, tevékenységének vizsgálata Magyarország és Ausztria vonatkozásában.

A gazdálkodók és a szaktanácsadók körében végzett kérdőíves felmérés (Magyarország, Ausztria) segítségével következtetéseket vontam le a hazai rendszer hiányosságaira vonatkozóan.

Mindkét célcsoport esetében 100-100 kitöltött kérdőív segítségével jutottam megfelelő mennyiségű információhoz. A minél reprezentatívabb adatgyűjtés érdekében Magyarország és Ausztria esetében is igyekeztem az adott ország különböző földrajzi elhelyezkedésű, eltérő mezőgazdasági és gazdasági fejlettségű, kultúrájú területeiről adatokat gyűjteni.

A dolgozatom címében megfogalmazott cél - agrár-szaktanácsadási rendszerek vizsgálata és értékelése - eléréséhez szükségesnek tartottam, a

magyar viszonyokhoz hasonlítható, ugyanakkor egy fejlettebb, nagyobb tradícióval bíró szaktanácsadási rendszer vizsgálatát. Ezen feltételeknek a környező - emiatt hasonló adottságokkal rendelkező - országok közül a szaktanácsadási rendszer fejlettsége okán Ausztria felelt meg leginkább. A két ország fejlődése – bár a huszadik században eltérő irányt vett – a múltban mégis számos ponton kapcsolódott egymáshoz a történelem folyamán (Osztrák-Magyar Monarchia). A történelmi tradíciók természetesen a mezőgazdasági fejlődésre is rányomták bélyegüket, s bár a környező, volt szocialista országok mai mezőgazdasága kétségtelenül hasonló szerkezeti gondokkal küzd, mint hazánk, mégis célravezetőbbnek találtam egy olyan ország szaktanácsadási rendszerével való összevetését, ahonnan kipróbált struktúrák és jól működő módszerek adaptálhatók.

A kutatás során kiértékeltem a két országban kitöltött kérdőíveket, és az eredmények vizsgálata során az alábbi következtetésekre jutottam:

- Ausztriában magasabb a másodállásban gazdálkodók aránya a hazainál (15%-kal), mert ott kisebb volumenben is rentábilis lehet a gazdálkodás.
- Ausztria esetében kiemelkedően magas (52%) a szakmunkásképzőt végzettek száma, míg Magyarországon ez teljesen heterogén képet mutat.
- Nyugati szomszédunknál a gazdák döntő többsége (79%) az agrárkamarától szerzi a gazdálkodással kapcsolatos információkat, hazánkban az önálló információszerzés dominál.
- Markáns különbség mutatható ki a szaktanácsadás helyszínét illetően a két vizsgált ország viszonylatában.
- Hazánkban a gazdálkodóknak több helyről kell összegyűjteni egy adott témában az információt, Ausztriában jelentősen növeli a

rendszer hatékonyságát, hogy a gazdálkodó egy helyen, megbízható forrásból hozzájut az összes szükséges információhoz („egyablakos” rendszer).

- Magyarországon nem működik jelenleg a csoportos szaktanácsadás, mint hatékony ismeretátadási módszer, és ez hátráltatja a gazdálkodók fejlődését.
- Hazánkban a fiatalabb nemzedéknek nem vonzó alternatíva szaktanácsadóként dolgozni (alacsony kereseti lehetőség), ezért egyfajta „előregedés” tapasztalható a szaktanácsadók között.
- A szaktanácsadók által alkalmazott ismeretátadási technikák száma Magyarországon összesen kettő módszerre korlátozódik, Ausztriában ez viszont komplex képet mutat.
- A hazánkban tevékenykedő szaktanácsadók is kihasználják az internet adat lehetőségeket, ugyanúgy, mint osztrák kollégáik.
- A magyar szaktanácsadók kevésbé nyitottak a továbbképzésre, mint az osztrák kollégáik.

Hazánkban jelenleg is több olyan hálózat működik párhuzamosan (falugazdászok, kamarai tanácsadók, névjegyzéki tanácsadók), melyek működésének célja, hogy a gazdálkodókat megfelelő minőségű információval lássa el, a megfelelő időben. Ez a megoldás bonyolult, ugyanakkor nem költséghatékony. Mindezek mellett nagy probléma az is, hogy a térítésmentes ügyfélszolgálati tanácsadás és a térítéses névjegyzéki tanácsadás egymással nincs összehangolva. Számos olyan rendellenesség található a rendszerben, amelyek miatt a gazdálkodónak nem átlátható és könnyen igénybe vehető a rendszer.

Úgy gondolom, hogy ha a fent említett problémák megoldásra kerülnek, hazánkban is több gazdálkodó veszi igénybe a szaktanácsadási szolgáltatást.

Ausztriában még mindig államilag finanszírozott a szaktanácsadási struktúra, viszont csak egy rendszert finanszíroznak. Ha ez hazánkban is így lesz, akkor több forrás jut majd az egyes részterületekre. Egy olyan államilag támogatott szaktanácsadási rendszer, amely a teljes termelői kört (birtok nagyságtól függetlenül) szolgálja meg, - országos és területi valamint szakmai lefedettséggel rendelkezik, - el tudná látni a gazdálkodók felmerülő igényeit. A meglévő intézményi rendszer alapjaira támaszkodva, kiépíthető egy új struktúra, amelybe beleolvadnának a jelenleg párhuzamosan futó szaktanácsadási rendszerek. Természetesen az is nyilvánvaló, hogy a párhuzamos struktúrák teljes személyi apparátusára nincs szükség, így egyszerűbb és költséghatékonyabb lesz az új rendszer.

Dolgozatomban megkíséreltem egy olyan modellt bemutatni, amely a gazdától és annak igényeiből indul ki. A szaktanácsadók hatékony működéséhez szükséges egy olyan rendszer, amely rendelkezik a megfelelő szellemi tőkével, tapasztalattal, tudásbázissal a tanácsadás korszerű és innovatív megvalósításához.

A mezőgazdasági szaktanácsadási szolgáltatás megjelenik a teljes agrárvertikumban (vagy legalábbis ez a cél), ezért a téma valamennyi perspektívájának részletes kidolgozására munkám keretében nem kerülhetett sor. De reményeim szerint az általam vizsgált részterületeken sikerült tisztáznom néhány olyan problémát, ami hozzájárulhat a tanulmányozott problémakör gyakorlati megoldásához.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton szeretném megköszönni témavezetőmnek, Dr. Cser Jánosnak, hogy PhD tanulmányaim folyamán végig segítette munkámat és lehetővé tette, hogy külföldi szakmai tanulmányutak során kiszélesíthetem szakmai ismereteimet.

Köszönöm a Burgenlandi, Tiroli, és Alsó-Ausztriai Agrárkamara munkatársainak, hogy szakmailag támogattak, és a kérdőívek kitöltésénél nagy segítséget nyújtottak.

Megköszönöm Dr. Somogyi Balázsnak a burgenlandi agrárkamara nyugalmazott igazgató-helyettesének, Karunk címzetes egyetemi tanárának, hogy a dolgozat elkészítése során segített az osztrák szaktanácsadási rendszerben eligazodni és hasznos tanácsaival támogatta munkámat.

Köszönetemet fejezem ki Dr. Kozári József egyetemi docens úrnak, aki építő kritikáival elősegítette dolgozatom fejlődését.

Köszönöm a Szaktanácsadó és Továbbképző Intézet munkatársainak a segítséget és a szakmai támogatást.

Köszönetemet fejezem ki, minden volt és jelenlegi egyetemi kollégának, akikkel a doktori tanulmányaim alatt együtt dolgoztam, és szakmailag segítettek munkámat.

Köszönöm Feleségemnek hogy támogatott a munkám során, és nyugodt, biztos háttérrel nyújtott.

IRODALOMJEGYZÉK

1. A BIZOTTSÁG JELENTÉSE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK ÉS A TANÁCSNAK (2010): a 73/2009/EK Tanácsi Rendelet 12. és 13. cikkében meghatározott mezőgazdasági tanácsadó rendszer alkalmazásáról, Brüsszel, 2010.11.15.
2. ADE-ADAS-AGROTEC-EVALUATORS EU (2009): A mezőgazdasági tanácsadó rendszer megvalósításának értékelése, Zárójelentés, rövid összefoglaló. 2009. december, 1. p.
3. ADE-ADAS-AGROTEC-EVALUATORS EU (2009): A mezőgazdasági tanácsadó rendszer megvalósításának értékelése, Zárójelentés, rövid összefoglaló. 2009. december, 2. p.
4. AGRÁRKÉPZÉS ÉS SZAKTANÁCSADÁS AUSZTRIÁBAN (2011): A hivatalos mezőgazdasági szaktanácsadás rendszere Ausztriában
5. ALBERS, E. (2011): Considerations and Suggestions of the IALB on the Implementation of „Farm Advisory Systems“. Innovation and advisory services in agriculture and rural development Copa-Cogeca and European Chambers of Agriculture seminar, Brüsszel, 2011.02.11.
6. BALÁS Á. (1896): Magyarország mezőgazdasági szakoktatási intézményei. Czéh Sándor-féle könyvnyomda, Magyar-Óvár
7. BÁRCZI J. - KOZÁRI J. - TÓTH K. (2000): Gazdálkodók kézikönyve, 2000

8. BÁRCZI J. - KOZÁRI J. - TÓTH K. (2000): A Szent István Egyetem szerepe a mezőgazdasági szaktanácsadásban. Proceedings. 2nd Conference on Central and Eastern European Agricultural Extension, Eger, 2000
9. BOLAND, H. - THOMAS, A. - EHLERS, K. (2005): Szaktanácsadás a németországi mezőgazdasági vállalkozások részére a „Kölcsönös megfeleltetés “ elvet tartalmazó 1782/2003 sz. EK rendelet előírásainak figyelembevételével. Elemzés. (121 p.)
10. CSATÓ L - MOLNÁR L. (1991): A magyarországi mezőgazdasági szaktanácsadás múltjára alapozva. in Szabó et al. (1991) A vállalkozó mezőgazdaság tanácsadó szolgálata. Budapest, Economix Rt., 13-51 p. (526 p.)
11. CSER J. – TENK A. (2003): Mintagazdasági Hálózat szerepe az EU csatlakozás időszakában, Agrárgazdaság, vidékfejlesztés és agrárinformatika az évezred küszöbén konferencia (AVA) Debreceni Egyetem-ATC Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, 2003. április 1-2.
12. CSER J. – TAKÁCS K. (szerk.) (2010): Mintagazdaságok jubileumi évkönyve. Nyugat-magyarországi Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Szaktanácsadó és Továbbképző Intézet. Mosonmagyaróvár. ISBN 978-963-9883-63-5
13. CSER J. (2001): Regionális agrárszaktanácsadó hálózat modelljének kialakítása és működésének tapasztalatai az Észak-nyugat - magyarországi régióban, Doktori (PhD) értekezés, 1- 125 p.

14. CSER J. – VÉR A. - LAKNER D. (2007): Advisory qualification programs at the University of West- Hungary, Faculty of Agricultural and Food Sciences. Rural Development international scientific conference, Kaunas, 2007. 11.8-10., 152-158. p.
15. DANIŠ, P. (2012): Megoldás a tanácsadási szolgáltatások és felhasználásuk hatékonyabbá és intenzívebbé tételéhez mezőgazdasági és erdészeti egységek részére. Konferencia előadás. XXXIV. Óvári Tudományos Nap, 2012
16. DUCZKOWSKA, K. (1999): The Role of Agricultural Extension in a Global World. The Role of Extension Education in a Global World. Cracow: Proceedings of the 14th European Seminar on Extension Education, 85-92p.
17. ERDEI-GULYÁS G. (2012): Mintagazdaság. http://www.okomuzeum.hu/magyar/tudastar_teljes/mintagazdasag/39/1/39/31/7
18. FVM VIDÉKFEJLESZTÉSI, KÉPZÉSI ÉS SZAKTANÁCSADÁSI INTÉZET (2008): Szaktanácsadásról mindenkinek. Népszerűsítő kiadvány
19. GÁBOR J. – STAUDER M. (1999): Osztrák tapasztalatok az EU csatlakozással kapcsolatos kommunikáció terén. Az Európai Unió mezőgazdasága, 1999. 1-2., pp.20-25
20. GALLUSZ L. (2008): Agrogazdálkodás dán módra. <http://archiv.magyarso.com/arhiva/2008/02/26/main.php?l=j13.htm>
21. GILS, L. (1991): Agricultural Extension in the Netherlands, Utrecht, Utrecht, 22-25 p.

22. HOFFMANN, V. (2004): A jövő szaktanácsadási piaca. In: Képzés és szaktanácsadás (Bildung und Beratung) 3/2004. 88-91 pp.
23. HORVÁTH J. – KOZÁRI J. (1992): A szaktanácsadási szolgálat szervezetében és felépítésében tapasztalható változások és trendek Dániában. Kézirat. Budapest, 1992, 152. p.
24. JACOBSEN, CH. szerk. (1983): Principles and methods of extension work. The Israel Association for International Cooperation. Israel, 1983
25. JANSEN-MINßEN, F. (2011): Innovation and advisory services in agriculture and rural areas. Konferencia előadás. Innovation and advisory services in agriculture and rural development Copa-Cogeca and European Chambers of Agriculture seminar, Brüsszel, 2011.02.11.
26. JUHOS L. (1930) Kisgazdaságok jövedelmi eredményei az 1929-ik évben, Keszthely
27. KAPRONCZAI I. (szerk.) (2005): A mezőgazdasági termelők alkalmazkodóképességének jellemzői (gazdálkodói válaszok időszerű kérdésekre). AKI tanulmány. 2005, 6. szám.
28. KEHL, D. (2008): Az Excel alkalmazása a statisztika oktatásában, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Gazdaságmódszertani Intézet, Debrecen, <http://www.agr.unideb.hu/if2008/kiadvany/papers/B34.pdf>
29. KIS Z. (2012): A helyi termék előállítás és értékesítés jogi szabályozása és szaktanácsadási lehetőségei. Nyugat-magyarországi

- Egyetem Mezőgazdaság-és Élelmiszertudományi Kar, XXXIV. Óvári Tudományos Nap, Mosonmagyaróvár, 2012. október 5.
30. KOVÁCS J. (1999): A növényvédelem integrált környezetbarát fejlesztésének lehetőségei. MTA Agrártudományok Osztálya. Budapest, 1999.
31. KOZÁRI J. (1993): A mezőgazdasági szaktanácsadás módszertana. MSZKI, Gödöllő, ISBN 963 8140 06 2, 31 p.
32. KOZÁRI J. (1993): A mezőgazdasági szaktanácsadás módszertana. MSZKI, Gödöllő, ISBN 963 8140 06 2, 28 p.
33. KOZÁRI J. (1993): A mezőgazdasági szaktanácsadás módszertana. MSZKI, Gödöllő, ISBN 963 8140 06 2, 44 p.
34. KOZÁRI J. (2007): Szaktanácsadás. Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma, Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, ISBN 978-963-9732-78-0, 10. p.
35. KOZÁRI J. (2009): A mintagazdaságok szerepe az ismereti és információs rendszerben. PowerPoint bemutató. Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
36. KOZÁRI J. - TÓTH K. (2009): A felajánlott és igényelt szaktanácsadói szolgáltatások vizsgálata. Vidék Hangja Magazin, HU ISSN 2061-7127, <http://mnvh.hu/ptPortal/index.php?mod=news&action=showNews&newsid=10091&lang=hu>
37. KOZÁRI J. - TÓTH K. (2009): A felajánlott és igényelt szaktanácsadói szolgáltatások vizsgálata. Az iskolai végzettség és a szaktanácsadóval kialakított kapcsolat közötti összefüggések. Vidék

- Hangja Magazin honlap, <http://www.mnvh.hu/ptPortal/index.php?mod=news&action=showNews&newsid=10091&lang=hu>
38. KOZÁRI J. szerk (2000): Szaktanácsadás a mezőgazdaságban, Módszertani útmutató, Dinasztia kiadó, Budapest
39. KOZÁRI J. (1993): A mezőgazdasági szaktanácsadás módszertana, ISBN 963 8140 06 2, 43. p.
40. KŐVÁRINÉ BARTHA Á. (2009): Vásárokról, piacokról – avagy eladó az egész világ? Dél-Alföldi Regionális Gazda-Társ Hírlevél XIV/9. szám. 2009. október
41. KÜGLER, M. (2011): Proposal on advisory services and innovation for agricultural and rural development. A contribution to the discussions on the future of CAP after 2013. Munkaanyag. Innovation and advisory services in agriculture and rural development Copa-Cogeca and European Chambers of Agriculture seminar, Brüsszel, 2011.02.11.
42. LABARTHE, P. (2011): Farm Advisory Services and innovation. Konferencia előadás. Innovation and advisory services in agriculture and rural development Copa-Cogeca and European Chambers of Agriculture seminar, Brüsszel, 2011.02.11.
43. LOVAS I. (1991): Az egyetemekre épüljön a szaktanácsadás. in Szabó et al. (1991) A vállalkozó mezőgazdaság szaktanácsadó szolgálata. Budapest, Economix Közgazdász Egyetemi Rt., 105-031p. (526p.)

44. MADARÁSZ I. – PÁLINKÁS P. (2007): A kölcsönös megfeleltetés (Cross-Compliance) magyarországi bevezetésével kapcsolatos kockázatok elemzése. AVA konferencia 2007, Debrecen
45. MAGDA S. (1997): Kutatás és műszaki fejlesztés, oktatás és szaktanácsadás. Gazdálkodás, 6. sz. 71-78. pp.
46. MARTON I. (2000): Mezőgazdasági szaktanácsadás Magyarországon. Proceedings. 2nd Conference on Central and Eastern European Agricultural Extension, Eger, 2000
47. MÁRTON J.–SZEREMLEY B. (1999): Termelői értékesítő szervezetek az EU-ban. Kistermelők lapja, 1999. november.
48. MEZŐSZENTGYÖRGYI D. (2012): A magyar agrár-szaktanácsadás aktuális kérdései. A bemutató üzemi rendszer újraindításának jogi és pénzügyi háttere. Előadás. XXXIV. Óvári Tudományos Nap, Bemutatóüzem/Mintagazdaság szekció, Mosonmagyaróvár, 2012. október 5.
49. NOVÁK L – PAPÓCSI L. – KOZÁRI J. (2011): Javaslat a magyarországi szaktanácsadási rendszer átalakítására, hatékonyabbá tételére és a magyar gazdák számára minőségi és jövedelmező szaktanácsadási szolgáltatások kialakítására. Kézirat, 1-17 p.
50. Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft (2009): Agrarbudget 2009, Grüner Bericht 2009
51. Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft (2010): Einkommensergebnisse nach Bundesländern; Forrás: www.gruenerbericht.at

52. Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft (2012): Land und Forstwirtschaftliche Beratung. www.lebensministerium.at/land/land-bf/beratung/agrarberatung.html
53. ÖKW-VERÖFFENTLICHUNG (1931): Entwicklung und Rationalisierung der österreichischen Landwirtschaft. Agrarverlag, Bécs
54. PINZER, E. (2005): Tirol, ein Bundesland im Überblick., Loewenzahn in der Studienverlag Ges. m. b. H., Innsbruck
55. PROST - DUIJSINGS (2002): The Netherlands: Going Dutch in Extension, 10 years of experiences with privatised extension. In: Rivera, W and Zijp, W. (2002) Contracting for Agricultural Extension. International case studies and emerging practices in Chapman & Tripp 2005: Case Studies of Agricultural Extension Programmes using Privatized Service Provision, <http://www.rimisp.cl/agren03/casestudies.pdf>.
56. RHEINWALD, H. – PREUSCHEN, G. (1956): Landwirtschaftliche Beratung. Bayerische Landwirtschaftsverlag, Bonn-München-Bécs
57. SÁRI E. és TARDOS J. (2003) (szerk.): IKR Bábolna 1973-2003. Fortrend Kft. Budapest
58. SAVILE, A. H. (1965): Extension in Rural Communities. London, Oxford University Press, 148 pp.
59. SCHELDE, A. (2005) in BOLAND, H. - THOMAS, A. - EHLERS, K. (2005): Szaktanácsadás a németországi mezőgazdasági vállalkozások részére a „Cross Compliance“ elvet tartalmazó

- 1782/2003 sz. EK rendelet előírásainak figyelembevételével.
Elemzés.
60. SNEL, B. (2005) in BOLAND, THOMAS, EHLERS (2005): Szaktanácsadás a németországi mezőgazdasági vállalkozások részére a „Cross Compliance“ elvet tartalmazó 1782/2003 sz. EK rendelet előírásainak figyelembevételével. Elemzés. 92. p.
61. SOLTÉSZ M. (2000): Szaktanácsadás az agrárgazdaságban (I). GAZDÁLKODÁS. 1. 8-19. p
62. SZABÓ Z. (1991): Tények, tézisek, teendők. in Szabó et al. (1991) A vállalkozó mezőgazdaság tanácsadó szolgálata. Budapest, Economix Rt., 419-429 p. (526 p.)
63. SZEREMLEY B. (1999): A dán szövetkezeti modell, <http://ujreformkor.hu/node/51>
64. SZÉKELY ERIKA – HALÁSZ PÉTER (2010): Szaktanácsadás a mezőgazdaságban (Intézményi feltételek és működési tapasztalatok) (Tervezet) Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest, 2010
65. SZILÁGYI A. (2009): A 2007-2013-as szaktanácsadói hálózat tagállami szintű összehasonlítása. Kézirat. FVM VKSZI, 2009
66. TAKÁCSNÉ GYÖRGY, K. et. al. (1991): Normatív követelmények szerinti szaktanácsadás. in Szabó et al. (1991) A vállalkozó mezőgazdaság szaktanácsadó szolgálata. Budapest, Economix Rt., 217-249 p. (526 p.)

67. TASNÁDI I.: Gyakorlati útmutató az SPSS statisztikai program használatához. Jegyzet; <http://nik.uni-obuda.hu/Farkas/SPSS/SPSS%20jegyzet.html>
68. TIMMERS, B. (2005) in BOLAND, THOMAS, EHLERS (2005): Szaktanácsadás a németországi mezőgazdasági vállalkozások részére a „Cross Compliance“ elvet tartalmazó 1782/2003 sz. EK rendelet előírásainak figyelembevételével. Elemzés. 92. p. (121 p.)
69. TIROLI MEZŐGAZDASÁGI KAMARA (2006): Az átlagos szaktanácsadói teljesítmény 2006-ban. Tiroli Mezőgazdasági Kamara adatközlése, Innsbruck, 2006.
70. TISZA G. (2007): Szaktanácsadással kapcsolatos aktuális információk. www.vkszi.hu, 2007.
71. TÓTH K. (2005): A mezőgazdasági ismereti rendszer értékelése és fejlesztésének lehetőségei Magyarországon. Doktori értekezés, Gödöllő, 50. p.
72. VAN DEN BAN, A.W. - HAWKINS, H.S. (1996): Mezőgazdasági szaktanácsadás. Mezőgazda Kiadó, Budapest 1996.
73. VAN OOST, I. (2011): Commission Report on the Farm Advisory System (FAS) adopted on 15 November 2010 Brussels – 2 February 2011 DG Agriculture and Rural Development, Brüsszel, 2011. február
74. VARRÓ J. (1979): Mezőgazdasági szaktanácsadók kézikönyve. Mezőgazdasági Kiadó, 1979.

75. VAS Z. - VÖRÖS GY-NÉ - DIMÉNY Z. - HAJNAL I. - HARASZTI P-NÉ (1991): Egyetemekre, főiskolákra és kutatóintézetekre épülő szaktanácsadó szolgáltatás. in Szabó et al. (1991) A vállalkozó mezőgazdaság szaktanácsadó szolgálata. Budapest, Economix Rt., 13-51. p. (526p.)
76. VÉR A. – CSER J. (2007) Az agrárszaktanácsadás tradíciója és innovációs lehetőségei az óvári akadémián (Tradíció és Innováció Nemzetközi Tudományos Konferencia. Proceedings. Gödöllő, 2007. december 3-6.)
77. VÉR A – CSER J (2007): Bio tönkölybúza termesztése a Hanságban. Növényvédelem, 44 (9) 2008, 447-451. p.
78. VÉR A – CSER J (2008): A hazai agrár-szaktanácsadás fejlesztési lehetőségei az osztrák példa alapján. Proceedings. XXXII. Óvári Tudományos Napok, Mosonmagyaróvár, 2008. október 9.
79. VÉR A – CSER J (2009): A magyar és az osztrák agrár-szaktanácsadási struktúra összehasonlító vizsgálata. Proceedings. LI. Georgikon Napok, Nemzetközi Tudományos konferencia, Keszthely 2009. október 1-2.
80. VÉR A – CSER J (2012): A NYME MÉK mintagazdasági hálózatának bemutatása, Nyugat-magyarországi Egyetem Mezőgazdaság-és Élelmiszertudományi Kar, XXXIV. Óvári Tudományos Nap, 2012. október 5.
81. VÉR A. – CSER J. (2012): A magyar és az osztrák mezőgazdasági szaktanácsadó rendszer gazdálkodók körében végzett kérdőíves vizsgálata, Acta Agronomica Óváriensis Vol. 54. no. 1., Nyugat-

magyarországi Egyetem Mosonmagyaróvári Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Közleményei, ISSN 1416-647x

82. VÉR A. – CSER J – TAKÁCS K. (2009) EU projektek a Szaktanácsadó és Továbbképző Intézetben. Konferencia előadás. "Mezőgazdaság és a vidék jövőképe" Tudományos Konferencia Mosonmagyaróvár, 2009. április 17.
83. VÉR A – KARÁCSONY P - CSER J (2007): A Nyugat-Dunántúli Regionális Szaktanácsadó Központ tevékenysége. Konferencia előadás. Interreg III C - RENE konferencia "A direktértékesítés jövője és lehetőségei az átalakuló mezőgazdasági piacokon" Mosonmagyaróvár, 2007. február 14-16.
84. VÉR A – KARÁCSONY P - CSER J (2007): A Nyugat-Dunántúli Regionális Szaktanácsadó Központ tevékenysége egy működő projekt tükrében. Konferencia előadás/poszter? Agrárgazdaság, Vidékfejlesztés, Agrárinformatika, Nemzetközi Konferencia, Debrecen, 2007. március 20-21.
85. VÉR A – TENK A - CSER J (2011): Tízéves az óvári mintagazdasági hálózat. Gazdálkodás, 55 (2) 2011, 214 – 218. p.
86. VIZDÁK K. (1993): Átalakulóban a Holland mezőgazdasági szaktanácsadási szolgálat. Gazdálkodás XXXVII évfolyam, 1993. 2. szám, 74-77 p.
87. WAJDA I. (2008): Tájékoztató az agrár-szaktanácsadási rendszerről, Agrárium c. folyóirat

88. WALLESHAUSEN GY. (1993): A magyaróvári agrárfelsőoktatás 175 éve (1818-1993), Pannon Agrártudományi Egyetem Mezőgazdaságtudományi Kar, Mosonmagyaróvár

Weboldalak:

89. <http://archiv.magyarso.com/arhiva/2008/02/26/main.php?l=j13.htm> (2011.05.18.)
90. <http://fvm.hu/main.php?folderID=2252&articleID=10948&ctag=articlelist&iid=1> (2010.12.05.)
91. <http://gtr.uw.hu/1993FM.htm> (2010.12.05.)
92. <http://gtr.uw.hu/95per1999.htm> (2010.12.05.)
93. <http://mnvh.hu/ptPortal/index.php?mod=news&action=showNews&newsid=10091&lang=hu> (2011.02.13.)
94. http://mvh.eu-info.hu/cikk_ahol_id_-_23229 (2012.12.20.)
95. <http://nik.uni-obuda.hu/Farkas/SPSS/SPSS%20jegyzet.html> (2012.05.22.)
96. <http://ujreformkor.hu/node/51> (2011.11.20.)
97. <http://umvp.eu/?q=node/41799> (2012.01.25)
98. <http://umvp.eu/?q=program> (2013.04.23.)
99. [http://umvp.kormany.hu/download/8/8d/20000/EK_2003_1782_\(IX_29\)_Trendlete.pdf](http://umvp.kormany.hu/download/8/8d/20000/EK_2003_1782_(IX_29)_Trendlete.pdf) (2011.02.13.)
100. <http://www.agr.unideb.hu/if2008/kiadvany/papers/B34.pdf> (2012.05.22.)
101. <http://www.agroinform.com/aktualis/Agroinform-Hirszolgalat-Valtozoban-a-mezogazdasagi-termelok-informacioszerzesi-szokasai/20121203-20308/> (2013.01.13.)
102. http://www.avacongress.net/ava2007/Program_Booklet.pdf (2009.03.16.)
103. http://www.bfi.at/ueber_uns/wer_wir_sind/ (2012.07.21.)
104. http://www.bfi.at/uploads/media/BFI_Folder_2011_04.pdf (2012.07.21.)
105. http://www.elelmiszer.hu/interju/cikk/agrarmarketing_osztrak_modra (2012.07.21.)
106. http://www.eu-info.hu/mvh/index.asp?page=doc_detail&doc_id=230 (2011.04.08.)
107. <http://www.foek.hu/nakp/hatter/auszt/auszt.htm> (2011.08.14.)
108. <http://www.fvm.hu/main.php?folderID=1219&articleID=7082&ctag=articlelist&iid=1> (2011.02.13.)
109. <http://www.gazdahalo.hu/hirek/cikk/browse/2/cim/egyszerusoedomezogazdasagi-szaktanacsadasi-rendszert-iger-a->

- vm/?tx_ttnews%5BcalendarYear%5D=2011&tx_ttnews%5BcalendarMonth%5D=12&cHash=5bfebd19736937c6e3d68b0625f7ea23
(2012.01.13.)
110. <http://www.gruenerbericht.at> (2012.07.21)
111. <http://www.kormany.hu/download/e/4b/30000/2011%20agr%C3%A1rk%C3%B6lts%C3%A9gvet%C3%A9s-20110523.pdf>
(2011.08.14.)
112. <http://www.lebensministerium.at/land/land-bbf/beratung/agrارberatung.html> (2012.07.21.)
113. <http://www.llkc.lv/?id=400545&lang=3> (2012.07.21.)
114. <http://www.lr.dk/lr/diverse/profilpjeceengelsk2000.htm?expand=&print=yes> (2011.02.26.)
115. http://www.mnvh.eu/sites/default/files/A_szaktanacsadasrol_minde nkinek.pdf (2010.11.19.)
116. <http://www.mnvh.hu/ptPortal/index.php?mod=news&action=show News&newsid=10091&lang=hu> (2011.02.13.)
117. <http://www.nakvi.hu> (2012.08.05.)
118. http://www.omgk.hu/pages/euag/EA991-2/ea9912_3.html
(2012.07.21.)
119. http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXIV/III/III_00179/imfname_195856.pdf (2012.07.21.)
120. http://www.rgvi.gtk.szie.hu/upload_files/Szaktanacsadas_4_felev.pdf
(2012.08.15)
121. <http://www.rimisp.cl/agren03/casestudies.pdf>. (2005.02.02.)
122. <http://www.spss.hu> (2012.07.21.)
123. <http://www.teagasc.ie/publications/2011/20110209/IngeVanOost.pdf>
(2012.03.14.)
124. http://www.umvp.eu/files/Daranyi_Ignac_Terv.pdf (2012.05.16.)
125. http://www.vkszi.hu/cikk/1402_3.pdf (2012.06.20.)

MELLÉKLETEK

*1. számú melléklet*KÉRDŐÍV MEZŐGAZDASÁGI TEVÉKENYSÉGET FOLYTATÓ
GAZDÁLKODÓK RÉSZÉRE

Tisztelt Gazdálkodó!

A doktori disszertációm a Nyugat-magyarországi Egyetem, Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Karon, Mosonmagyaróváron. Munkámban az európai szaktanácsadási rendszereket vizsgálom, és ehhez szükségem van a magyar gazdálkodók véleményére is szaktanácsadási rendszerünkről.

Kérem segítse munkámat, és töltsse ki az alábbi kérdőívet.

Előre is köszönöm.

Vér András

PhD hallgató

verandras@mtk.nyme.hu

Tel: 96/566-781, 30/46 999 28

1. Életkora: .....év

2. Főállásban vagy másodállásban végzi tevékenységét?

- főállás
- másodállás

3. Legmagasabb iskolai végzettsége:
(Kérjük, jelölje x-el a megfelelőt.)

- általános iskola
- szakmunkásképző
- szakközépiskola
- gimnázium
- főiskola
- egyetem
- egyéb.....

4. Gazdálkodás módja

- hagyományos
- bio

5. Megművelt terület nagysága:

- szántó .....ha
- kert, gyümölcsös .....ha
- rét .....ha
- legelő .....ha
- erdő .....ha
- egyéb .....ha
- Összesen: .....ha

6. Munkaerő létszám (éves átlag): ..... fő, ebből alkalmazott: ..... fő.

7. Tevékenység típusa: (Miből származik a bevétel legnagyobb hányada?)

- növénytermesztés
- állattenyésztés
- vegyesgazdálkodás
- egyéb

8. Tevékenység iránya:

- szántóföldi növénytermesztés .....ha

☐	zöldségtermesztés	.....ha
☐	gyümölcstermesztés	.....ha
☐	szőlészet-borászat	.....ha
☐	erdőgazdálkodás	.....ha
☐	biotermelés	.....ha
☐	sertés	.....db
	ebből anyakoca:	.....db
☐	szarvasmarha	.....db
	ebből tehén:	.....db
	ebből kettőshasznú:	.....db
	húshasznú:	.....db
☐	juh	.....db
☐	baromfi összesen:	.....db
	ebből: tojó tyúk	.....db
	broilercsirke	.....db
	liba	.....db
	kacsa	.....db
	pulyka	.....db
	.....	.....db
☐	ló	.....db
☐	nyúl	.....db
☐	méh	.....család
☐	egyéb:.....	

9. Szerződés alapján értékesíti termékeit?

- igen
 nem

10. Feldolgozva értékesíti termékeit?

- igen
 nem

11. Egyénileg vagy értékesítési szövetkezeten keresztül értékesíti termékeit?

- egyénileg
- szövetkezeten keresztül
- termeltetőkön/integrátorokon keresztül

12. Van értékesítési problémája?

- nincs
- van: .....

13. Mely területeket szeretné fejleszteni a jövőben?

- szántóföldi növénytermesztés
- zöldségtermesztés
- gyümölcstermesztés
- szőlészet-borászat
- erdőgazdálkodás
- biotermelés
- agroturizmus
- sertés
- szarvasmarha
- juh
- baromfi
- ló
- nyúl
- méh
- egyéb: .....

14. Mikor kezdett gazdálkodni?

- 1 - 5 éve
- 6 - 10 éve
- 10 évnél régebben

15. Napi átlagos munkaidő ráfordítás?

- kevesebb, mint 1 óra
- 1-5 óra
- 6 - 10 óra
- több mint 10 óra

16. Van olyan családtag, aki a gazdálkodást továbbviszi?

- igen
- nem

17. Mekkora a gazdaság termeléséből származó jövedelme a család összjövedelméhez viszonyítva?

- 0 - 25 %
- 26 - 50 %
- 51 - 75 %
- 76 - 100 %

18. Mely forrásokból szerzi a termeléssel, értékesítéssel kapcsolatos információit?

- mezőgazdasági szaklapok
- televízió
- rádió
- gyártók (vetőmag, műtrágya, növényvédőszer, gép), forgalmazók bemutatói, előadásai
- termeltetők bemutatói, előadásai
- más termelőkkel folytatott megbeszélések
- egyéb: .....

19. Mennyi időt fordít hetente ezen információk megszerzésére?

- maximum 1 órát
- maximum 1-5 órát
- Több, mint 5 órát

20. Részesült már tevékenységével kapcsolatos szaktanácsadásban?

- igen
- nem

Amennyiben igen:

Kitől kapott szaktanácsot?

- Agrárkamara
- cégek (növényvédőszer, műtrágya, takarmány stb. gyártók és forgalmazók, stb.)
- oktatási intézmények
- szövetkezet
- magán szaktanácsadó
- más gazdálkodó
- egyéb: .....

21. Mennyire volt sikeres a szaktanácsadás?

- sikeres volt
- közepesen volt sikeres
- nem volt sikeres

22. A jövőben milyen mértékben kívánja a mezőgazdasági szaktanácsadást igénybe venni?

- nagyobb mértékben mint most
- ugyanúgy mint most

- kevésbé

23. Milyen témákban kapott már szaktanácsot?

- szántóföldi növénytermesztés
- kertészet
- szőlészet-borászat
- takarmányozás
- gyepgazdálkodás
- állattenyésztés
- kisállattenyésztés
- növényvédelem
- erdőgazdálkodás
- gépesítés
- biotermelés
- öntözés
- erdészet
- vadgazdálkodás
- halászat
- falusi vendéglátás
- új típusú szövetkezetek szervezése
- üzemgazdasági témák
- könyvelés
- adózás
- egyéb: .....

24. Honnan kapja a kölcsönös megfeleltetéssel („Cross Compliance”) kapcsolatos információkat?

- Agrárkamara
- Területi Szaktanácsadó Központ (TSzK)
- cégek (növényvédőszer, műtrágya, takarmány stb. gyártók és forgalmazók)
- integrátorok, termeltetők
- mezőgazdasági kereskedelem, gazdaboltok stb.
- oktatási intézmények
- szövetkezet
- magán szaktanácsadó
- más gazdálkodó
- egyéb: .....

25. A jövőben mely témákban szeretne szaktanácsot kapni?

- növénytermesztés
- kertészet
- szőlészet-borászat
- takarmányozás
- gyepgazdálkodás
- állattenyésztés
- kisállattenyésztés
- növényvédelem
- erdőgazdálkodás
- gépesítés
- biotermelés
- öntözés
- vadgazdálkodás
- halászat
- falusi vendéglátás
- új típusú szövetkezetek szervezése
- üzemgazdasági
- könyvelés
- adózás
- egyéb: .....

26. A szaktanácsadás melyik formáját részesíti előnyben?

- nem veszek igénybe szaktanácsot (megoldom saját magam)
- csoportos szaktanácsadás
- egyéni szaktanácsadás, személyes elbeszélgetés
- tanfolyam
- előadás
- bemutató
- telefonos szaktanácsadás
- internet
- kiállítások, vásárok
- cikkek, tájékoztató anyagok

..... megye

---

2. számú melléklet

FRAGENBOGEN FÜR BAUERN UND BÄUERINNEN

Ich schreibe meine Doktorarbeit über landwirtschaftliche Beratung in unterschiedlichen europäischen Ländern. Dafür benötige ich einige Informationen über die österreichische Landwirtschaft und das Beratungswesen und habe daher diesen Fragebogen erstellt.

Danke für das Ausfüllen.

Dipl. Ing. Andreas Ver – Universität für Bodenkultur / Mosonmagyaróvár / Ungarn

1. Alter: .....Jahre

2. Haupt- oder Nebenerwerbsbetriebe

(Bitte ankreuzen)

- Vollerwerb
- Nebenerwerb

3. Höchste Schulabschluss:

- Pflichtschule (Volksschule, Hauptschule)
- Fachschule
- Matura
- Hochschule, Universität

4. Betriebsweise:

- biologisch
- konventionell

5. Wieviele Personen arbeiten auf dem Betrieb mit?

Familienmitglieder: ..... Person(en)

Angestellte: ..... Person(en)

6. Was ist die Tätigkeiten:

☐	Ackerbau	.....ha
☐	Gemüsebau	.....ha
☐	Obstbau	.....ha
☐	Weinbau	.....ha
☐	Almbau	.....ha
☐	Forstwirtschaft	.....ha
☐	Schweine:	.....Stk.
	Muttersauen:	.....Stk.
☐	Rinder	.....Stk.
	Milchkühe:	.....Stk.
	Mutterkühe:	.....Stk.
	Mastrinder:	.....Stk.
☐	Ziegen:	.....Stk.
☐	Schafe:	.....Stk.
☐	Geflügel insgesamt:	.....Stk.
	Legehennen	..... Stk.
	Masthühner	..... Stk.
	Gänse	..... Stk.
	Enten	..... Stk.
	Puten	..... Stk.
	.....	..... Stk.
☐	Pferde	..... Stk.
☐	Hasen	..... Stk.
☐	Bienen	.....Stöcke
☐	Sonstige:.....	.....

7. Produktvermarktung

a) **Haben Sie für ihre Produkte einen Abnahmevertrag (z.B. Milchhof)**

- Ja
 Nein

b) **Liefern Sie an ein Qualitätsprojekt (z.B. Jahrling, Grauviehprojekt, Gemüseanbau)?**

- Ja
 Nein

c) **Verarbeiten Sie ihre Produkte selber weiter?**

- Ja

Nein

d) Wie vermarkten Sie ihre Produkte?

Direktvermarktung

Vermarktungsprojekt

Genossenschaft

Handel

Sonstige .....

e) Haben Sie Problemen bei der Vermarktung/beim Verkauf?

Nein

Ja

Wenn ja, welche?

.....

8. In welche Bereiche möchten Sie in Zukunft investieren? Welche Bereiche sind für Sie in Zukunft interessant? (mehrere Antworten möglich)

Ackerbau

Gemüsebau

Obstbau

Weinbau

Kräuter

Forstwirtschaft

Biolandbau

Urlaub am Bauernhof

Schweinehaltung

Rinderhaltung

Schaf-/Ziegenhaltung

Geflügelhaltung

Pferdehaltung

Bienenhaltung

Sonstige: .....

9. Seit wann arbeiten Sie am Betrieb?

Weniger als 1 Jahr

1 - 5 Jahre

6 - 10 Jahre

Über 10 Jahre

10. Gibt es einen Hofnachfolger/eine Hofnachfolgerin?

Ja

Nein

11. Wieviele Stunden arbeiten Sie pro Tag im Durchschnitt in der Landwirtschaft?

weniger als 5 Stunden

6 - 10 Stunden

- mehr als 10 Stunden

12. Wie groß ist der Anteil der Landwirtschaft am gesamten Einkommen?

- 0 - 25 %
 26 - 50 %
 51 - 75 %
 76 - 100 %

13. Welche Betriebszweige tragen wie stark zum Einkommen bei?

- Pflanzenbau .....%
 Tierzucht .....%
 Sonstige LW-Einkünfte .....%

14. Woher bekommen Sie Informationen über aktuelle Entwicklung in der Landwirtschaft und auf dem Markt ?

- Fachzeitungen
 Landwirtschaftskammer
 Fernsehen
 Radio
 Betriebsmittelfirmen (z.B. Futtermittelfirmen)
 Genossenschaft
 Andere Bauern
 Sonstige: .....

15. Wieviel Zeit pro Woche investieren Sie für die fachliche Information?

- Höchstens 1 Stunden / pro Woche
 Höchstens 1-5 Stunden
 Mehr als 5 Stunden

16. Von welcher Stelle bekommen Sie landwirtschaftliche Beratung ?

- Landwirtschaftskammer
 Betriebsmittelfirmen (z.B. Futtermittelfirmen)
 Bildungseinrichtungen (z.B. Landwirtschaftsschule)
 Genossenschaft
 Privatberater
 Andere Bauern
 Sonstige: .....

17. Welchen wirtschaftlichen Erfolg hatte die Beratung?

- Viel Erfolg
 Mässigen Erfolg
 Keinen Erfolg

18. In welchem Ausmaß werden Sie in Zukunft landwirtschaftliche Beratung in Anspruch nehmen?

- Mehr als jetzt
- Gleich wie jetzt
- Weniger als jetzt

19. Zu welchen Bereichen nehmen Sie schon Beratung in Anspruch?

- Ackerbau
- Grünland
- Gemüsebau
- Obstbau
- Weinbau
- Kräuteraanbau
- Forstwirtschaft
- Biolandbau
- Urlaub am Bauernhof
- Schweinehaltung
- Rinderhaltung, Milchwirtschaft
- Schaf-/Ziegenhaltung
- Geflügelhaltung
- Pferdehaltung
- Bienenhaltung
- Betriebswirtschaft
- Sonstige: .....

20. Von wem bekommen Sie Informationen über die Cross Compliance (CC)-Bestimmungen?

- Landwirtschaftskammer
- Betriebsmittelfirmen (z.B. Futtermittelfirmen)
- Bildungseinrichtungen (z.B. Landwirtschaftsschule)
- Genossenschaft
- Privatberater
- Andere Bauern
- Sonstige: .....

21. In welchen Bereichen möchten Sie in Zukunft Beratung in Anspruch nehmen

- Ackerbau
- Grünland
- Gemüsebau
- Obstbau
- Weinbau
- Kräuteraanbau
- Forstwirtschaft
- Biolandbau
- Urlaub am Bauernhof

- Schweinehaltung
- Rinderhaltung, Milchwirtschaft
- Schaf-/Ziegenhaltung
- Geflügelhaltung
- Pferdehaltung
- Bienenhaltung
- Betriebswirtschaft
- Sonstiges: .....

22. Welche Formen der Beratung nehmen Sie in Anspruch?

- Keine Beratung (Ich löse Probleme selber)
- Beratungsgespräch am Betrieb
- Fachvorträge
- Ausstellungen, Fachmessen
- Kurse
- Telefonische Beratung
- Internet
- Bücher, Zeitschriften usw.

3. számú melléklet

KÉRDŐÍV

AGRÁR - SZAKTANÁCSADÁSI SZOLGÁLTATÁST NYÚJTÓ

SZAKTANÁCSADÓK RÉSZÉRE

Tisztelt Szaktanácsadó!

Doktori disszertációm írom a Nyugat-magyarországi Egyetem, Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Karon, Mosonmagyaróváron. Munkámban az európai szaktanácsadási rendszereket vizsgálom. Célom a magyar, és az osztrák szaktanácsadási struktúra összehasonlítása. Reményeim szerint munkám eredményei segítik majd a magyar agrár-szaktanácsadás hatékonyságának növelését.

**Kérem, segítse munkámat azzal hogy kitölti az alábbi kérdőívet (szürke négyzetre kettőt kattintva, az „alapértéket” állítsa át „jelölt”-re), és visszaküldi nekem az alábbi e-mail címre:
verandras@mtk.nyme.hu**

Segítségét előre is köszönöm.

Vér András
PhD hallgató
verandras@mtk.nyme.hu
Tel: 96/566-781, 30/46 999 28

1. Életkora:

- 20-35
 36-50
 51 évnél idősebb

2. Neme:

(Kérjük, jelölje x-el a megfelelőt.)

- Nő
 Férfi

3. Főállásban vagy másodállásban végzi tevékenységét?

- Főállás
 Másodállás

4. Mióta tevékenykedik szaktanácsadóként? (akár főállásban akár másodállásban)

- 1-5 éve
- 6-10 éve
- 11-15 éve
- 16 évnél régebben

5. Lakóhely

- Község
- Város
- Budapest

6. Melyik régióban tevékenykedik:

- Dél-Dunántúl
- Közép-Dunántúl
- Nyugat-Dunántúl
- Közép-Magyarország
- Észak-Magyarország
- Észak-Alföld
- Dél-Alföld

6. Milyen szakterületen tevékenykedik? (max. 3 válasz lehetséges) Miért?

- Szántóföldi növénytermesztés
- Állattenyésztés
- Kertészet (zöldség-, gyümölcs-, szőlő-, dísznövény-, gyógynövénytermesztés)
- Táj- és kertépítészet
- Állatorvoslás, állategészségügy
- Erdő- és fagazdálkodás
- Vadgazdálkodás
- Halászat
- Növényvédelem
- Melioráció, vízgazdálkodás

- Műszaki technika
- Környezetgazdálkodás
- Földügyek (ingatlan-nyilvántartás, földmérés, földvédelem, földminősítés, birtokrendezés)
- Állati eredetű termékek feldolgozása
- Növényi eredetű termékek feldolgozása
- Zöldség- gyümölcsfeldolgozás
- Italgyártás (borászat, üdítőital-gyártás, sörgyártás, ásványvíz-előállítás)
- Dohánytermékek feldolgozása
- Agrárökonómia, gazdálkodás
- Agroturizmus
- Logisztika
- Ökológiai gazdálkodás
- Tápanyag-gazdálkodás, talajvédelem
- Vidékfejlesztés

7. Mely szervezetekkel alakított ki munkakapcsolatot szaktanácsadási tevékenysége során?

- MVH
- Falugazdász Hálózat
- Magyar Agrárkamara
- Helyi Vidékfejlesztési Iroda
- Gazdálkodók Érdekvédelmi Szervezetei
- Önkormányzatok
- Vállalkozásfejlesztési Alapítványok
- Helyi Leader Csoport
- Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat (MNVH)
- Kistérségi hálózat
- Felsőoktatási intézmények
- TSzK

RSZK

8. Hány gazdálkodónak segíti a munkáját?

- 1-10 gazdálkodó
 11-20 gazdálkodó
 20-nál több gazdálkodó

9. Milyen ismeretátadási módszereket alkalmaz munkája során? (több válasz is lehetséges)

- Irodájában fogadja ügyfeleit (hivatali konzultáció)
 Gazdaudvar látogatása
 Telefonos kapcsolattartás
 Bemutatók szervezése
 Csoporttalálkozók szervezése
 Cikkek, tájékoztatók írása
 Tanfolyamszervezés

10. Mire használja az internetet? (több válasz is lehetséges)

- Böngészés
 Szakmai oldalak tanulmányozása
 Levelezés
 Marketingtevékenységet folytat
 Pályázatok figyelemmel kísérése
 E-kormányzati tevékenységek (ügyfélkapus ügyintézés)
 On-line pályázatírás

11. Milyen csatornákon keresztül kap szakmai információkat a szaktanácsadási tevékenységéhez?

- Szakmai oldalak tanulmányozása
 Elektronikus levelezés
 Postai úton
 Különböző információs kiadványok formájában
 Szakkönyvek

- Más szaktanácsadók
- Oktatási és kutatási intézmények
- Bemutatók, kiállítások
- Szakfolyóiratok

12. Milyen szakmai továbbképzéseken vesz részt szívesen? (Több válasz is lehetséges)?

- Néhány órás információs nap
- Egész napos elméleti képzés
- Egész napos elméleti, gyakorlati képzés
- Tanulmányúttal egybekötött szakmai nap
- Többnapos elméleti képzés
- Külföldi tanulmányút

13. Megfelelő mennyiségű információt kapott az Országos Szervezetektől (FVM, VKSZI, MVH, stb) az SPS továbbkommunikálásával kapcsolatban?

- Igen, én már tisztában vagyok vele
- Igen, a gazdálkodóknak teljes körű tájékoztatást tudtam adni
- Tájékoztattam a gazdákat, de úgy érzem, nem értik az SPS lényegét
- Én sem vagyok tisztában az SPS-sel, így tovább sem tudom adni az információt

14. Milyen eszközökre lenne szüksége, hogy az SPS-t hatékonyabban továbbkommunikálhassa a gazdálkodók felé?

- Csoportos szaktanácsadás
- Egyéni szaktanácsadás a gazdaudvarban
- Tájékoztató kiadványok terjesztése a gazdálkodók körében
- Elektronikus információátadás
- A kapcsolódó minisztérium segítségével jelentős médiatámogatás
- Esettanulmányok bemutatása, modellezés

15. Igazságosnak ítéli meg a bázisév meghatározását?

- Igen

Nem

17. Milyen tájékoztatási módszereket tart optimálisnak a gazdálkodóknak a CC-val kapcsolatban?

- Csoportos szaktanácsadás
- Egyéni szaktanácsadás a gazdaudvarban
- Tájékoztató kiadványok terjesztése a gazdálkodók körében
- Bemutatók szervezése
- Elektronikus információátadás

18. Mennyire sajátították el/értették meg a gazdálkodók a kölcsönös megfeleltetés lényegét/követelményrendszerét?

- Tisztában vannak a követelményrendszerrel, és igyekeznek betartani azt
- Nagyjából értik a lényegét, de nem helyeznek nagy hangsúlyt a követelmények betartására
- Nem értik, és nem is foglalkoznak vele

19. Milyen ismereteket, készségeket vár el egy szaktanácsadói asszisztentstól?

- Szaktanácsadásra vonatkozó jogszabályok ismerete
- A támogatás jogosultságát meghatározó tényezők ismerete
- Kommunikációs csatornák ismerete
- Elektronikus kormányzati kommunikáció használata

4. számú melléklet

FRAGENBOGEN

FÜRLANDWIRTSCHAFTLICHE BERATERINNEN

Ich schreibe meine Doktorarbeit über die landwirtschaftliche Beratung in unterschiedlichen europäischen Ländern. Dazu benötige ich einige Informationen auch über die österreichische Landwirtschaft und das Beratungswesen. Zu diesem Zweck habe ich diesen Fragebogen erstellt und bitte Sie höflichst die untenstehenden Fragen zu beantworten!

Vielen Dank für Ihre freundliche Mitwirkung!

Dipl. Ing. Andreas Ver

PhD Student

*Westungarische Universität Fakultät für Agrar- und
Lebensmittelwissenschaften, Mosonmagyaróvár, Ungarn*

verandras@mtk.nyme.hu

Tel.: 00 36 96 566 728

00 36 30 46 999 28

1. Alter:

20-35

36-50

51-

2. Geschlecht:

Frau

Mann

3. Sind Sie praktische Landwirt?

Ja

Nein

4. Seit wann arbeiten Sie als landwirtschaftlicher Berater?

Seit 1-5 Jahren

- Seit 6-10 Jahren
- Seit 11-15 Jahren
- mehr als 16 Jahren

5. Wohnort:

- Landeshauptstadt
- Umgebung, Land
- Bundeshauptstadt

6. In welcher Region arbeiten Sie?

- Südosterreich
- Ostösterreich
- Nordösterreich

7. Was ist Ihr Spezialgebiet, Sparte? (mehrere Antworten möglich)

- Persönlichkeitsbildung und Kreativität;
- Unternehmensführung;
- EDV und Informationstechnologie;
- Erwerbskombinationen,
- Urlaub am Bauernhof;
- Direktvermarktung;
- Bauen, Energie und Technik;
- Umwelt und Biolandbau;
- Pflanzenproduktion;
- Tierproduktion;
- Forst- und Holzwirtschaft;
- Kultur- und Brauchtum;
- Regionalentwicklung;
- Förderungsberatung

8. Mit wie viele Landwirten arbeiten Sie zusammen?

- 1-10 Landwirten
- 10-20 Landwirten
- Mehr als 20 Landwirten

9. Mit welchen Instituten, Gesellschaften haben Sie Arbeitskontakt?(mehrere Antworten möglich)

- Agrarmarkt Austria (AMA)
- Bioverbände
- Bundesforschungs- und Ausbildungszentrum
- Österreichische Agentur für Gesundheit und Ernährungssicherheit GmbH, Bundesamt für Ernährungssicherheit (AGES)
- Landwirtschaftskammern
- Ländliches Fortbildungsinstitut (LFI)
- Selbstverwaltungen
- Universität für Bodenkultur Wien (BOKU)
- Landjugend Österreich
- Urlaub am Bauernhof
- Schule am Bauernhof
- Landesregierungen
- Die Forstlichen Ausbildungsstätten (FAST) des Lebensministeriums
- Österreichische Arbeitsgemeinschaft für Grünland und Futterbau (ÖAG)
- Lebensministerium(BMLFUW)
- Maschinenring
- Sonstiges: .....

10. Was für Bildungs-Methoden verwenden Sie?(mehrere Antworten möglich)

- Beratung in Ihrem Büro
- Beratung am Hof
- Telefon
- Gruppen- und Projektberatung

- Mitteilungen in gedruckter oder elektronischer Form;
- Weiterbildungsveranstaltungen;
- Fachexkursionen

11. Wozu verwenden Sie beruflich das Internet?

- Surfing
- beruflichen Seiten studieren
- Briefwechsel
- Marketingtätigkeit betreiben
- Förderungsinformationen einholen
- Verwaltung
- Erfahrungsaustausch mit Kollegen (z.B.: Ministerium, andere Bundesländer, usw.)

12. Woher beziehen Sie Informationen zur Beratungstätigkeit? (mehrere Antworten möglich)

- Internet
- E-Mail
- Offizielle Mitteilungen
- Verschiedene Informationsmitteilungen
- Berufsliteratur
- Beraterkollegen, Vorgesetzte
- Bildungs- und Forschungsinstitute
- Fachexkursionen, Ausstellungen
- Fachzeitschriften

13. Welche beruflichen Fortbildungsveranstaltungen bevorzugen Sie? (mehrere Antworten möglich)

- Informationsveranstaltungen (einige Stunden)
- Ganztägige theoretische Informationstage
- Ganztägige praktische und theoretische Informationstage
- Ausländische Fachexkursionen

14. Haben Sie zur Informationsübergabe genügende Informationen über Betriebsprämien (nicht ÖPUL) von den Bundesorganisationen erhalten?

- Ja, ich konnte den Landwirten komplette Informationen erteilen
- Ich informierte die Landwirte, aber ich glaube, dass sie den Inhalt von Betriebsprämien (nicht ÖPUL) nicht vollkommen verstanden haben
- Ich kenne mich grundsätzlich aus, manchmal brauchen Detailinformationen
- Mein Wissenstand ist mangelhaft
- Ich bin fachlich nicht zuständig

15. Was für Methoden brauchen Sie, um den Betriebsprämien (nicht ÖPUL) effizienter weiterzuleiten?

- Gruppen- und Projektberatung
- Beratung am Hof
- Verschiedene Informationsmitteilungen
- Mitteilungen in gedruckter oder elektronischer Form;
- Medienarbeit
- Fallstudien
- Sonstiges: .....

16. Finden Sie die Bestimmung eines Referenzjahre (2000-2002) berechtigt?

- ja
- nein

17. Können die CC-Bestimmungen dazu beitragen, dass die Akzeptanz der nicht Landwirtschaftliche Bevölkerung betreffend der Direktzahlungen steigt?

- ja, weil

.....

- nein, weil

.....

18. Welche Informationsmethoden finden Sie effizient für den Bauern hinsichtlich CC?

- Gruppen- und Projektberatung
- Beratung am Hof
- Verschiedene Informationsmitteilungen
- Veranstaltungen organisieren

- Elektronischer Informationstransfer
- Informationsmaterial, Broschüre
- Sonstiges: .....

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

- AMA: Agrarmarkt Austria
- BFI: Berufsförderungsinstitut (Szakmai képzőközpont, Ausztria)
- BMLFUW: Osztrák Szövetségi Mezőgazdasági- Erdészeti- Környezetvédelmi- és Vízgazdálkodási Minisztérium
- BOKU: Hochschule für Bodenkultur (Bécsi Mezőgazdasági Főiskola)
- CAP: Common Agricultural Policy (közös agrárpolitika)
- CC: Cross-Compliance (kölsönös megfeleltetés)
- CPS rendszer: IKR Bábolna által kidolgozott kukoricatermelési rendszer - Corn Production System
- DLV: De Landbouwoorlichting (holland Szaktanácsadó Szolgálat)
- DMSZSZ: Dunántúli Mezőgazdasági Szaktanácsadók Szövetsége
- EAGGF: Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap
- EUME: Európai Méretegység
- FAS: Farm Advisory System (Mezőgazdasági Szaktanácsadó Rendszer)
- FM: Földművelésügyi Minisztérium
- FVM: Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium
- GAEC: Good Agricultural and Environmental Condition (helyes mezőgazdasági és környezeti állapot)
- HMKÁ: Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot
- IALB: International Academy of Consultants in Agriculture, Home Economics and Rural Development – Nemzetközi szaktanácsadó szövetség
- IH: Irányító Hatóság
- IKSZT: Integrált Községi és Szolgáltató Terek
- INVEKOS: Integriertes Verwaltungs- und Kontrollsystem (integrált igazgatási és ellenőrző rendszer)
- JFGK: Jogszabályban Foglalt Gazdálkodási Követelmények
- KAP: közös agrárpolitika

LEADER: Liaison Entre Actions pour le Developpement de l'Economie Rurale (Közösségi kezdeményezés a vidéki gazdaság fejlesztéséért)

LFI: Ländliches Fortbildungsinstitut (Vidéki Továbbképző Központ, Ausztria)

LTO: Land- en Tuinbouw Organisati (holland szaktanácsadó szervezet)

MAGOSZ: Magyar Gazdakörök és Gazdaszövetkezetek Szövetsége

MÉM STAGEK: mezőgazdasági irányítás központi információs rendszere

MÉM: Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Minisztérium

MOSZ: Mezőgazdasági Szövetkezők és Termelők Országos Szövetsége

MTR: mezőgazdasági tanácsadó rendszer

MVH: Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal

NAKVI: Nemzeti Agrárszaktanácsadási Képzési és Vidékfejlesztési Intézet

NVP: Nemzeti Vidékfejlesztési Program

NVT: Nemzeti Vidékfejlesztési Terv

NYME MÉK: Nyugat-magyarországi Egyetem, Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar

OMSZB: Országos Mezőgazdasági Szaktanácsadói Bizottság

RDP: Osztrák vidékfejlesztési program

RSZK: Regionális szaktanácsadási Központ

SMR: Statutory Management Requirements (kölsönös megfeleltetés alkalmazási körébe tartozó jogszabályban foglalt gazdálkodási követelmények)

SZNJ: Szaktanácsadói Névjegyzék

TEAGASC: Ír Mezőgazdasági és Élelmezési Fejlesztési Hivatal

TSZK: Területi Szaktanácsadási Központ

ÚMVP: Új Magyarország Vidékfejlesztési Program

VKSZI: Vidékfejlesztési Képzési és Szaktanácsadási Intézet

VM: Vidékfejlesztési Minisztérium

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. Példák az egyes tagországok által alkalmazott szaktanácsadási rendszerekre.....	22
2. A hazai szaktanácsadási rendszer felépítése.....	66
3. A hazai szaktanácsadási rendszer számokban.....	67
4. A TSZK-k aktivitását jellemző adatok.....	69
5. A szaktanácsadási díj támogatási összegének felső határa.....	80
6. Agrár- és vidékfejlesztési támogatások Magyarországon.....	94
7. A hasznosított mezőgazdasági terület hektáronkénti kompenzációs támogatása Ausztriában.....	97
8. Az iskolai végzettség és a szaktanácsadóval kialakított kapcsolat közötti összefüggés.....	101
9. A gazdálkodókkal kapcsolatos általános jellemzők.....	108
10. A gazdálkodók és a szaktanácsadási rendszer közötti viszony.....	121
11. A gazdálkodók szaktanácsadással kapcsolatos elvárásai.....	126
12. A szaktanácsadók személyes tulajdonságai.....	132
13. A szaktanácsadók tevékenysége, szakterülete és ügyfélköre.....	140
14. Ismeretátadási módszerek, szaktanácsadási technikák.....	147

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. A dán szaktanácsadási rendszer. Forrás: Boland-Thomas-Ehlers (2005),27.p.....	26
2. A szaktanácsadók képzése Hollandiában. Forrás: Boland-Thomas-Ehlers (2005), 93. p.....	29
3. Az osztrák szaktanácsadás feladatai. Forrás: Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft, 2012.....	36
4. Az osztrák szaktanácsadás célrendszere és eszközei. Forrás: Osztrák Szövetségi Mezőgazdasági- Erdészeti- Környezetvédelmi- és Vízgazdálkodási Minisztérium, 2012.....	37
5. A hivatalos mezőgazdasági szaktanácsadás rendszere Ausztriában. Forrás: Agrárképzés és szaktanácsadás Ausztriában, 2011.....	38
6. Az átlagos szaktanácsadói teljesítmény 2006-ban. Forrás: Tiroli Mezőgazdasági Kamara.....	44
7. A szaktanácsadási témák összehasonlítása 2005-2006-ban, százalékos formában. Forrás: Tiroli Mezőgazdasági Kamara, 2006.....	45
8. A szaktanácsadási módszerek százalékos megoszlása 2005-2006-ban. Forrás: Tiroli Mezőgazdasági Kamara.....	46
9. A mezőgazdasági szaktanácsadás struktúrája Magyarországon 2000-ben. Forrás: Gazdálkodók kézikönyve 2000. december (Bárczi, Kozári, Tóth, 2000).....	57
10. Az agrárszaktanácsadás struktúrája 2005-ben Magyarországon. Forrás: Tóth Krisztina (2005) A mezőgazdasági ismereti rendszer értékelése és fejlesztésének lehetőségei Magyarországon.....	60
11. A NAKVI szervezeti felépítése. Forrás: www.nakvi.hu, 2012.....	73
12. A hazai mezőgazdasági szaktanácsadási struktúra. Forrás: Tisza G., 2007.....	74
13. A szaktanácsadók, régiónkénti, és megyénkénti eloszlása. Forrás: FVM.....	79
14. Adatgyűjtési helyek Magyarországon. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	85
15. Adatgyűjtési helyek Ausztriában. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	86

16. Fő- és másodállású gazdálkodók megoszlása a vizsgált magyar gazdálkodók körében. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	92
17. Fő- és másodállású gazdálkodók megoszlása a vizsgált osztrák gazdálkodók körében. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	93
18. Példa a kis volumenű, tájjellegű fajtákat megőrző gazdálkodási tevékenységre egy Innsbruck (Tirol) melletti gazdaudvarban. Forrás: saját fotó, 2009.....	96
19. A 2012. évi osztrák agrárköltésvetés. Forrás: Grüner Bericht 2010.....	98
20. Legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlás a vizsgált magyar gazdálkodók körében. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	98
21. Legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlás a vizsgált osztrák gazdálkodók körében. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	99
22. A gazdálkodás kezdete óta eltelt idő a vizsgált magyar gazdálkodók körében. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	103
23. A gazdálkodás kezdete óta eltelt idő a vizsgált osztrák gazdálkodók körében. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	103
24. Fejlesztési kívánt területek megoszlása a vizsgált magyar gazdálkodók körében. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	104
25. Fejlesztési kívánt területek megoszlása a vizsgált osztrák gazdálkodók körében. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	104
26. A családi összjövedelem és a gazdaság termeléséből származó jövedelem egymáshoz viszonyított arányának megoszlása a vizsgált magyar gazdálkodók körében (%). Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	105
27. A családi összjövedelem és a gazdaság termeléséből származó jövedelem egymáshoz viszonyított arányának megoszlása a vizsgált osztrák gazdálkodók körében (%). Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	106
28. A mező- és erdőgazdaságból származó jövedelem Ausztriában 2010-ben. Forrás: Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft, 2010.....	107
29. A megkérdezett magyar és osztrák gazdálkodók információszerzési forrásai (%). Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	111
30. A termeléssel, értékesítéssel kapcsolatos információk megszerzésére fordított idő hetente a vizsgált magyar gazdálkodók körében. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	113

31. A termeléssel, értékesítéssel kapcsolatos információk megszerzésére fordított idő hetente a vizsgált osztrák gazdálkodók körében. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	113
32. A szaktanácsadás igénybevételének helye magyar és osztrák gazdálkodók esetén. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	114
33. A szaktanácsadás sikeressége a vizsgált magyar gazdálkodók körében Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	116
34. A szaktanácsadás sikeressége a vizsgált osztrák gazdálkodók körében Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	116
35. A szaktanácsadás preferált szakterületei magyar gazdálkodóknál Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	117
36. A szaktanácsadás preferált szakterületei osztrák gazdálkodóknál Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	118
37. A magyar és az osztrák gazdálkodók kölcsönös megfeleltetéssel kapcsolatos információforrásai Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	119
38. A megkérdezett magyar gazdálkodók szaktanácsadási téma preferenciái Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	123
39. A megkérdezett osztrák gazdálkodók szaktanácsadási téma preferenciái. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	124
40. A megkérdezett magyar és osztrák gazdálkodók megoszlása aszerint, hogy a szaktanácsadás mely formáját részesítik előnyben. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	124
41. A felmérésben részt vevő magyar szaktanácsadók megoszlása életkor alapján. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	127
42. A felmérésben részt vevő osztrák szaktanácsadók megoszlása életkor alapján. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	127
43. A felmérésben részt vevő magyar szaktanácsadók megoszlása a tevékenység folytatásának időtartama szerint. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	129
44. A felmérésben részt vevő osztrák szaktanácsadók megoszlása a tevékenység folytatásának időtartama szerint. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	129
45. A felmérésben részt vevő magyar szaktanácsadók megoszlása a lakóhelyük szerint. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	130
46. A felmérésben részt vevő osztrák szaktanácsadók megoszlása a lakóhelyük szerint. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	131

47. A felmérésben résztvevő magyar szaktanácsadók szakterületei (%). Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	133
48. A felmérésben résztvevő osztrák szaktanácsadók szakterületei (%) Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	134
49. A magyar szaktanácsadók munkakapcsolati rendszere. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	136
50. Az osztrák szaktanácsadók munkakapcsolati rendszere. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	137
51. Az AMA működése Forrás: Gábor J.- Stauder M., 1999.....	138
52. Hány gazdálkodó munkáját segítik a szaktanácsadók Magyarországon? Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	138
53. Hány gazdálkodó munkáját segítik a szaktanácsadók Ausztriában? Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	139
54. A magyar és az osztrák szaktanácsadók által alkalmazott ismeretátadási módszerek. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	141
55. A magyar és osztrák szaktanácsadók internethasználati szokásai Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	143
56. A megkérdezett magyar szaktanácsadók információszerzési csatornái Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	144
57. A megkérdezett osztrák szaktanácsadók információszerzési csatornái Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	144
58. A megkérdezett magyar szaktanácsadók megoszlása egyes szakmai továbbképzési formákon való részvételi szándék szerint. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	146
59. A megkérdezett osztrák szaktanácsadók megoszlása egyes szakmai továbbképzési formákon való részvételi szándék szerint. Forrás: Saját vizsgálat, 2011.....	146
60. Az agrár-szaktanácsadásban érdekelt szervezetek kapcsolati rendszere. Forrás: Saját vizsgálat, 2012.....	161